

21-23 ARALIK 2013 / ANKARA
KATILIM BANKACILIĞI VE
FAİZSİZ FİNANS ÇALIŞTAYI

BANKACILIK
DÜZENLEME VE DENETLEME
KURUMU

TÜRKİYE
KATILIM BANKALARI BİRLİĞİ

ÇALIŞTAY
RAPORU

TEMMUZ 2014

BANKACILIK
DÜZENLEME VE DENETLEME
KURUMU

TÜRKİYE
KATILIM BANKALARI BİRLİĞİ

21-23 ARALIK 2013 / ANKARA KATILIM BANKACILIĞI VE FAİZSİZ FİNANS ÇALIŞTAYI ÇALIŞTAY RAPORU

Bu raporda yer alan görüşler çalıştay katılımcılarının şahsi görüşleri olup, başta BDDK ve TKBB olmak üzere ilgili kurumları bağlayıcı mahiyette değildir.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
AÇILIŞ KONUŞMALARI.....	5
PANEL OTURUMU	19
ÇALIŞTAY OTURUMLARI	29
EĞİTİM, İNSAN KAYNAĞI VE SERTİFİKASYON MASASI.....	31
ÜRÜN ÇEŞİTLİLİĞİ (PLASMAN) MASASI.....	35
ÜRÜN ÇEŞİTLİLİĞİ (KAYNAK) MASASI	44
PİYASALAR MASASI	54
SİGORTACILIK ve BES MASASI	61
STANDARTLAR ve DÜZENLEME MASASI.....	66
KURUMSAL İLETİŞİM, ALGI ve İTİBAR YÖNETİMİ MASASI	69
DANIŞMA KURULLARI MASASI.....	78
STRATEJİ, KOORDİNASYON ve İNOVASYON MASASI.....	87
SONUÇ BİLDİRGESİ.....	91
KATILIMCI LİSTESİ.....	99
ÇALIŞTAYDAN KARELER	105

KISALTMALAR

AAOIFI	İslâmi Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu
ABS	Varlığa Dayalı Menkul Kıymet
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BES	Bireysel Emeklilik Sigortası
BİST	Borsa İstanbul
BKM	Bankalararası Kart Merkezi
CDO	Teminatlandırılmış Borç Yükümlülüğü
CMBS	Ticari İpoteğe Dayalı Menkul Kıymet
CMO	Teminatlandırılmış İpotek Yükümlülüğü
DASK	Doğal Afet Sigortası Kurumu
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
DIYK	Din İşleri Yüksek Kurulu
DPR	Çeşitlendirilmiş Ödeme Hakları
EİB	Avrupa Yatırım Bankası
ETF	Borsa Yatırım Fonu
GYO	Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı
IDB	İslam Kalkınma Bankası
IFSB	İslami Finansal Hizmetler Kurulu
İAB	İstanbul Altın Borsası
İFM	İstanbul Uluslararası Finans Merkezi
KB	Kalkınma Bakanlığı
KDV	Katma Değer Vergisi
KGF	Kredi Garanti Fonu
KMH	Kredili Mevduat Hesabı
MENA	Orta Doğu Kuzey Afrika
OIC	İslam İşbirliği Teşkilatı
ÖFK	Özel Finans Kurumu
RMBS	Konut İpoteğine Dayalı Menkul Kıymet
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
SPL	Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu A.Ş.
SPV	Özel Amaçlı Kuruluş
SYR	Sermaye Yeterlilik Rasyosu
TARSİM	Tarım Sigortaları Havuzu
TBPP	Takasbank Para Piyasası
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TGA	Tahsili Gecikmiş Alacaklar
TKBB	Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TL	Türk Lirası
TMSF	Tasarruf Mevduatı ve Sigorta Fonu
TP	Türk Parası
TPAO	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TPIC	Turkish Petroleum International Company
TSPAKB	Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği
TSRŞB	Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
VOB	Vadeli İşlemler Borsası
WB	Dünya Bankası
YÖK	Yüksek Öğretim Kurumu

Giriş

“Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştayı” Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) ev sahipliğinde düzenlenmiştir. Söz konusu çalıştayı amacı; ülkemizin ekonomik, sosyal, siyasi ve yasal koşulları, toplumun katılım bankacılığı ve faizsiz finansla ilişkin algıları ve bu alandaki yurt içi ve yurt dışı mevcut uygulamalar göz önünde bulundurularak, ülkemizde faizsiz finans piyasasının sağlıklı ve sürdürülebilir şekilde gelişiminin temin edilmesi için temel dinamiklerin belirlenmesi ve gerekli altyapıların oluşturulmasına yönelik strateji ve eylem planlarına katkı sağlayacak somut önerilerin ortaya konulmasıdır.

Çalıştayı ilk gününde katılım bankacılığı ve faizsiz finans konusıyla ilgili tüm tarafların bir araya getirilmesi amacıyla, BDDK Başkanı Mukim Öztekin’in moderatörlüğünde “Türkiye’nin Faizsiz Finansla İlişkin Vizyonu: Türkiye Modeli” konulu panel oturumu gerçekleştirilmiştir. Panel oturumuna, Hazine Müsteşar Yardımcısı Burhanettin Aktaş, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) Başkanı Dr. Vahdettin Ertaş, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) Başkan Yardımcısı Murat Çetinkaya, Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) Din İşleri Yüksek Kurulu (DİYK) Üyesi Prof. Dr. Ahmet Yaman, Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Üyesi Prof. Dr. Mehmet Bulut ve Borsa İstanbul Yönetim Kurulu Başkanı Dr. M. İbrahim Turhan panelist olarak katılmışlardır.

Panel oturumunun ardından üç gün süren çalıştay oturumlarına geçilmiştir. Çalıştaya; Hazine Müsteşarlığı, BDDK, TCMB, SPK, DİB, BİST ve TKBB’den yetkililer; akademisyenler; katılım bankalarının orta ve üst düzey yöneticileri; özel sektör temsilcileri; Dünya Bankası (WB) ve İslam Kalkınma

Bankası (IDB) başta olmak üzere yurt dışından ilgili kurum temsilcilerinin de bulunduğu toplam 94 kişi katılmıştır.

Çalıştayı oturum konuları, “Eğitim, İnsan Kaynağı ve Sertifikasyon”, “Ürün Çeşitliliği, Kaynak”, “Ürün Çeşitliliği, Plasman”, “Piyasalar”, “Sigortacılık, BES”, “Standartlar ve Düzenleme”, “Kurumsal İletişim, Algı ve İtibar Yönetimi”, “Danışma Kurulları” ile “Strateji, Koordinasyon ve İnovasyon” başlıklı dokuz alt çalışma grubunda ele alınmıştır. Bu masalarda tartışılan hususlar genel hatlarıyla aşağıda özetlenmektedir.

Eğitim, İnsan Kaynağı ve Sertifikasyon

Masası: Katılım bankacılığı ve faizsiz finans alanında yetişmiş insan kaynağı eksikliğini gidermek için neler yapılabileceği tartışılmıştır. Özellikle, ekonomi/finans nosyonuna vâkıf ilahiyatçı ile İslam hukuk kuralları ve moral değerlerine vâkıf iktisatçı/finansçı ihtiyacı çerçevesinde ilgili fakültelerde olması gereken ders programları görüşülmüştür. Katılım bankacılığı ve faizsiz finansla yönelik Türkçe yayınlar ile sertifikasyon programlarının geliştirilmesi üzerinde durulmuştur.

Ürün Çeşitliliği (Kaynak) Masası: Fon kaynakları anlamında ürün çeşitliliğinin artırılması ve yurt içi ve yurt dışı tasarrufların faizsiz finansal ürünlere yönlendirilmesi hususu görüşülmüştür. Katılım bankacılığının temel felsefesine en uygun olan katılıma ve ortaklığa dayalı kaynak toplama yöntemlerinin geliştirilmesi yönünde stratejiler ortaya konulmuştur.

Ürün Çeşitliliği (Plasman) Masası:

Katılım bankalarının murabaha ağırlıklı plasman yapısına alternatif ürünler üzerinde çalışılmış, katılım bankacılığının temelini oluşturan mudarebe ve müşareke ürünlerinin geliştirilmesi için neler yapılabileceği tartışılmıştır.

Piyasalar Masası: Katılım bankalarının kullanabileceği ürünlere ilişkin mevcut piyasalar değerlendirilerek, ihtiyaç duyulan yeni piyasaların oluşturulması, bunlarla ilgili altyapı ve düzenleme yapılması ihtiyacı gibi konular müzakere edilmiştir. Bu çerçevede, TCMB ve Borsa İstanbul'da yapılabilecek işlemler ve kurulacak yapılar görüşülmüştür.

Sigortacılık Masası: Mevcut mevzuat bakımından katılım sigortacılığı (tekaful) yapılmasının önünde bir engel bulunmadığının tespiti yapılmış, katılım sigortacılığının tanımlanması amacıyla meri mevzuatta detaylandırılması gereken hususlar görüşülmüştür. Katılım sigortacılığının geliştirilmesine yönelik çalışmalarda ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması ve bu alanda kurumsallaşmayı teminen dernekleşmeye gidilmesinin önemi üzerinde durulmuştur.

Standartlar ve Düzenleme Masası: Faizsiz finansla ilişkin ihtiyaç duyulan düzenlemelerin konvansiyonel sistemle ayrıştığı noktalarda çözüm aranması ve gerektiğinde özel düzenlemeler yapılmasının gerekliliği ortaya konmuştur. Ayrıca, tüm düzenlemelerde ülkemizdeki faizsiz finans terminolojisinin uluslararası kabul görmüş kavramlara uygun hale getirilmesi hususu görüşülmüştür.

Kurumsal İletişim, Algı ve İtibar Yönetimi Masası: Katılım bankaları ile konvansiyonel bankalar arasında finansla yönelik yaklaşım farklılığı olduğu ve toplumun bütün kesimlerinde bu algının yerleşmesi gerektiği vurgulanarak, bu bağlamda algı bozukluğuna sebep olan

noktaların düzeltilmesi için neler yapılabileceği görüşülmüştür. Faizsiz finans sistemine özgü etik ilkeler ve teamüllerin oluşturulması ve bu ilkeler ve teamüllere bütün faizsiz finans kuruluşlarınca sadık kalınmasını sağlayacak yapıların tesis edilmesi üzerinde durulmuştur.

Danışma Kurulları Masası: İstanbul'un faizsiz finansın merkezi haline getirilmesi, bu alanda Türkiye ekolünün oluşturulması, faizsiz finans kuruluşları arasında temel konularda uygulama birliği sağlanması ve Türkiye'deki faizsiz finans uygulamalarının hem yurt içi hem de yurt dışında kabul görmesinin kolaylaştırılması amacıyla bir merkezi danışma kurulu oluşturulmasının önemi ortaya konmuştur. Bu çerçevede, merkezi danışma kurulunun yasal konumu, organizasyon yapısı, görevleri, çalışma prensipleri, üyelik kriterleri, kararlarının bağlayıcılık durumu vb. konular müzakere edilmiştir.

Strateji, Koordinasyon ve İnovasyon Masası: Katılım bankalarının daha ölçülebilir hedefler belirleyebilmeleri için konuyla ilgili tüm tarafların faizsiz finansla ilişkin hedeflerini net bir şekilde ifade etmesi gerektiği vurgulanmıştır. Büyüme hedefinin belirlenmesi sürecinde sürdürülebilirlik ve ölçek ekonomisi gibi hususlar müzakere edilmiş, katılım bankalarının sürdürülebilir bir büyümeyi yakalayabilmesi için ürün inovasyonunun önemli olduğuna vurgu yapılmıştır. Faizsiz finans alanında bölgesel rekabet üstünlüğü sağlamak ve bir merkez olabilmek için ilgili tarafların koordineli hareket etmesinin önemi ortaya konmuştur.

Açılış Konuşmaları

Mukim Öztekin
Başkan
Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

Küresel finansal krizin ardından finans sisteminin ciddi şekilde sorgulanmaya başladığı dönemde, akademik çalışmalar, finansal sistemi kırılgan hale getiren unsurlar üzerinde yoğunlaşmıştır. Söz konusu çalışmalar sonucunda, özellikle borçlu ile borç veren arasında aracılık işlevi gören yapıların karmaşıklığının artması, işlemlerin yüksek kaldıraç oranları üzerinden yapılması gibi hususlar ön plana çıkmakta ve konvansiyonel finans sistemi bu bağlamda yoğun eleştirilere maruz kalmaktadır. Bu süreçte faizsiz finans modeli, konvansiyonel finans sistemine alternatif olarak akademik ve kurumsal çalışmalara konu olmuş ve İslam ülkesi olmayan ülkeler de dâhil olmak üzere tüm dünyada itibar görmeye başlamıştır.

Faizsiz finans modelinin bu çerçevede öne çıkan üstünlükleri, bu modelde finansal aktiflerin reel ekonomi ile birlikte büyüme göstermesi, spekülasyona izin verilmemesi, yatırım kararlarında sosyal ve ahlaki sorumlulukların da dikkate alınmasıdır. Teorik manada İslami finans sisteminin temelinde özkaynak finansmanı yer almaktadır. Faizsiz finansın bankacılık boyutundaki

uygulamalarını geleneksel bankacılık uygulamalarından ayıran en önemli unsur, faizsiz finansta aktifin getirisinin pasifin maliyetini, geleneksel bankacılıkta pasifin maliyetinin aktifin getirisini belirlemesidir.

Faizsiz finans sisteminin küresel düzeydeki büyüme öngörülleri oldukça umut vericidir. Son on yılda yaklaşık 15 kat büyüme kaydeden sistemin aktif büyüklüğünün, önümüzdeki yıllarda aynı yüksek büyüme trendini istikrarlı olarak sürdürmesi ve 2020 yılı itibarıyla 6,5 trilyon dolar civarında bir hacme ulaşması beklenmektedir. Ayrıca, faizsiz esaslara göre faaliyet gösteren bankaların 8-10 yıllık bir zaman dilimi içerisinde dünyadaki Müslüman nüfusun tasarruflarının yarısını çekebileceği de öngörüler arasında yer almaktadır.

Ülkemizin 2023 finansal hizmetler sektörü vizyonuna göre, faizsiz finans sisteminin aktif büyüklüğünün 10 yıl sonra 100 milyar doların üzerine çıkması ve bu sayede sektör payının %15'e yükselmesi hedeflenmektedir. Ancak, katılım bankacılığının son yıllardaki ciddi büyüme başarısına rağmen, bankacılık

sistemindeki payı hâlâ düşük seviyededir. Faizsiz finans yeterince gelişmemiştir; katılım esasına dayalı sigortacılık ise neredeyse yok düzeyindedir. Bir yandan Malezya-Bahreyn modellerinden birine adapte olmaya çalışan, diğer yandan ürün yelpazesi olarak murabaha ve sukuk arasına sıkışmış bir sistem ülkemiz için yeterli değildir.

Katılım bankalarının mudarebe ve müşareke gibi ortaklık türünden uygulamalara son derece sınırlı düzeyde başvurdıkları ve genel olarak murabahaya yöneldikleri görülmektedir. Katılım bankalarını murabahaya yönelten faktörler arasında; müşteri davranışları, toplanan fonların kısa vade yapısı ve rekabet koşulları yer almaktadır. Söz konusu faktörlerin katılım bankalarına dar bir hareket alanı sunduğu bir gerçektir ancak yöneltilen eleştirilere karşı pasif kalınmasını haklı gösterecek birer gerekçe niteliğinde değildir. Dolayısıyla katılım bankalarımızın bu konuda aktif olmaları, yani meselenin çözümüne yönelik çeşitli aksiyonlar almaları ve ürünler geliştirmeleri önem arz etmektedir.

Ülkemizde son dönemde toplumun katılım bankalarımıza gösterdiği teveccüh, bu sektör adına oldukça umut vericidir. Faizsiz sisteme dayalı faaliyet gösteren dört bankanın son yıllarda kaydettikleri büyüme performansı bankacılık sektörünün genel performansının üzerindedir. Toplanan fonlar, kullandırılan fonlar ve toplam aktifler gibi temel göstergeler açısından katılım bankalarının bankacılık sektörü içindeki toplam payı, son on yılda %1'den %5-6 düzeyine yükselmiştir. Diğer taraftan Hazine Müsteşarlığımızın sukuk ihraçları 5 milyar doları, özel sektör firmalarımızın sukuk ihraçları ise 1,5 milyar doları aşmış durumdadır. Ülkemizin sahip olduğu potansiyeli ve

faizsiz finansa yönelik dünyadaki gelişmeleri dikkate aldığımızda, önümüzdeki dönemler için çok daha büyük hedeflere ulaşmanın mümkün olduğu görülmektedir.

Faizsiz finans alanında yürütülen faaliyetlerin nihayetinde, dünyadaki mevcut formasyonların olumlu yönlerinden azami derecede istifade etmek suretiyle, yeni bir Türkiye modelinin ortaya çıkması umut edilmektedir. Faizsiz finans prensiplerine göre çalışan piyasaların ve altyapı imkânlarının mutlaka artırılması gerekmektedir. Şu ana kadar ülkemizde bu alanda atılmış olumlu adımlar mevcut olup kısa dönemde bunlara yenilerinin eklenmesi beklenmektedir.

Türkiye, İslami finans alanında bölgesel merkez olmaya en yakın aday olarak gösterilmektedir. Dünyada ekonomik görünüm ve küresel rekabet ortamı değişmekte, ekonomik güç batıdan doğuya kaymakta, Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) ülkeleri önem kazanmaktadır. Dünyanın en hızlı büyüyen 25 piyasasının 10'u Müslüman ülkelerdir. Türkiye olarak, bu piyasaların ilgisini üzerimize çekmemiz gerekmektedir. Ülkemiz, bölgesel avantajlarını akılda tutarak uluslararası standartlara tam uyumlu denetim ve düzenleme çerçevemiz ve yeniliklere açık dinamik finans sistemimiz ile faizsiz finansın yükselen yıldızı olmayı hedeflemelidir. Son yıllarda Körfez bölgesi fonları başta olmak üzere ülkemize yönelik artan yatırımcı ilgisi bu hedefin doğruluğunu teyit eder niteliktedir.

Tüm bu gelişmeler ve beklentiler dikkate alındığında, faizsiz finans modelinin ülkemiz için son derece önemli olduğu ortadadır. BDDK, faizsiz finans modelinin kritik önemi konusunda bilinçlidir ve bundan sonraki süreçte üzerine düşen sorumlulukları en iyi şekilde yerine

getirecektir. Bu çerçevede, Türkiye’de katılım bankacılığının ve faizsiz finansın geliştirilmesi amacıyla neler yapılması gerektiğini müzakere etmek üzere 21-23 Aralık 2013 tarihlerinde bir çalıştay düzenlenmesine karar verilmiştir. Çalıştay sayesinde faizsiz finans sistemini ülkemizde tesis edecek ve daha iyi noktalara taşıyacak olan yurt içi ve yurt dışından uzman isimler aynı ortamda bir araya getirilmiş, 94 katılımcı üç gün

boyunca bu alandaki bilgi birikimlerini ve tecrübelerini yansıtacaktır. Çalıştayın katılımcı profili, kamu sektörü, özel sektör ve akademik çevrenin burada temsil edildiğini göstermektedir. Çalıştayın katılım bankacılığı ve genel manada faizsiz finansın gelişimi için katalizör görevi görmesini ve sonucunda ortaya çıkacak fikirlerin söz konusu gelişim yönünde büyük faydalar sağlamasını ümit ediyorum.

Dr. Vahdettin Ertay
Başkan
Sermaye Piyasası Kurulu

Kaynaklar, modern anlamda faizsiz finans kuruluşları ile ilgili ilk çalışmaların 1960'lı yıllarda Mısır'da başladığını, 1971 yılında devlet desteği ile kurulan Nasr Sosyal Bankası'nın bugünkü anlamda ilk faizsiz ticari banka örneği olduğunu göstermektedir. Bu anlayışla çalışan kurumlar, Ortadoğu ve Asya'nın önemli bir kısmında 1980'li yıllarda yaygınlaşmaya başlamış, son 10 yıllık zamanda hızla Avrupa ve Amerika'ya da yayılarak tanınırlıklarını artırmıştır.

Bugün itibarıyla Malezya bu alanda önde gelen ülkelerden biridir. Malezya'da konvansiyonel bankacılık ve faizsiz bankacılık paralel olarak gelişmiştir. Faizsiz bankacılığın bankacılık sisteminin genelinden %20 civarında pay aldığı Malezya, sukuk konusunda da diğer ülkelerden ileridedir. Geçtiğimiz yıl içerisinde yapılan küresel toplam sukuk ihraçlarının yaklaşık % 70'inin bu ülkede gerçekleştiği görülmektedir.

İran, Suudi Arabistan, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkeler de bu alanda bölgesel güç olmaya çalışmaktadır. Son yıllarda İngiltere, Amerika, Almanya ve

Hong Kong da bu alanda merkez olmak isteyen ülkeler arasına girmiştir.

İngiltere'de halen 21 banka faizsiz bankacılık hizmeti sunmaktadır. Yaklaşık 34 milyar dolarlık sukuk Londra Borsası'nda işlem görmektedir. Önümüzdeki yıl içinde İngiltere Hazinesi de sukuk ihraç etmeyi planlamaktadır.

Hong Kong Asya bölgesinde bu alanda merkez olma iddiasındadır. 2008 yılından beri Malezya merkezli şirketlerin ihraç ettikleri sukuklar Hong Kong Borsası'nda işlem görmektedir. Bu ülke aynı zamanda Arapça, İslam hukuku ve İslami finans alanında eğitim vermek üzere İslami İlimler Enstitüsü kurmuştur.

Değişik ölçekte faizsiz finans hizmeti sunan bankaların 75 ülkeye yayıldığı ve bu sektörün dünya genelinde 1,5 trilyon doların üzerinde bir aktif büyüklüğüne ulaştığı görülmektedir. Ülkemizde de 1985 yılından itibaren katılım bankaları faaliyet göstermektedir.

Nispeten düşük risk modeliyle hem yatırımcıların hem de şirketlerin ilgisini çekmesi, finansal krizlere karşı dayanıklı olması, dini hassasiyetler, petro-dolar

fonların çoğalması, Ortadoğu ve Asya'daki pek çok şirketin Müslüman ortaklarının olması, Müslüman nüfusun artması ve son yıllarda giderek daha geniş bir coğrafyaya yayılması, Batı ülkelerinde alternatif finans ve risk yönetiminde yeni arayışların olması gibi faktörler İslami finansa yönelik ilgiyi her geçen gün artırmaktadır.

Ülkemizde 2005-2012 dönemini kapsayan verilere göre, katılım bankalarının toplam aktiflerindeki artış oranı ortalama %32 iken, kârlarındaki artış ortalama %22 olarak gerçekleşmiştir. Konvansiyonel bankalarda aktif toplamı artışı ortalama %19, kâr artışı ise ortalama %28 olarak gerçekleşmiştir. Açık ifadesiyle, katılım bankaları sektör ortalamasının üzerinde büyürken, kârlarında sektöre oranla daha düşük bir büyüme gerçekleşmiştir. Bunun nedeni olarak, söz konusu bankaların fon kullandırma haricinde yapabildikleri işlemlerin kısıtlı olması gösterilmektedir. Bu sebeple, fon temini yanında, varlık yönetimi, ödeme ve döviz işlemleri, risk yönetimi, kurumsal finansman, sermaye piyasası işlemleri gibi farklı faaliyet alanlarına da yönelmek, bu konuda sistemin özüne uygun yeni usul ve yöntemler üzerinde çalışmak gerekmektedir.

Faizsiz finansı da konvansiyonel finansa olduğu gibi bankacılık, sermaye piyasaları ve sigortadan oluşan üçlü bir sacayağı üzerine inşa etmek gerekmektedir. Bankacılık tarafına 1985 yılında başlanmasına rağmen sermaye piyasalarına ilişkin adımlar atmada çeşitli nedenlerle zaman kaybedilmiştir. Bu konuda ilk düzenleme SPK tarafından 2010 yılında yapılan Kira Sertifikası Tebliği'dir. SPK düzenlemelerine uygun ilk sukuk ya da bizdeki ismiyle kira sertifikası ihracını da 2011 yılında iki katılım bankamız yapmış ve toplam 1

milyar TL'lik yurt dışına satış şeklinde bir ihrac gerçekleştirilmiştir.

2013 yılında yeni Sermaye Piyasası Kanununun verdiği yetki ile uluslararası uygulamalar tarafımızca incelenmiş; Hazine Müsteşarlığı, TKBB ve diğer sektör temsilcileri ile birlikte yoğun çalışmalar yapılmış ve Kira Sertifikası düzenlemesi Haziran 2013'te Resmi Gazete'de yayınlanan Tebliğ ile tümüyle yenilenmiştir. Önemli yenilikler içeren bu düzenleme ile uluslararası alanda genel kabul gören 5 sukuk türü mevzuatımıza dâhil edilmiştir. Ayrıca, bir varlık kiralama şirketinin aynı anda birden fazla sukuk ihracı yapabilmesine imkân tanınarak ihracatlar kolaylaştırılmış, bürokratik süreçler basitleştirilmiş, ihracat maliyetleri düşürülmüştür.

Aradan geçen 6 ay gibi kısa bir süre içerisinde üçü reel sektör şirketi, beşi katılım bankası ihracı olmak üzere sekiz ihraca onay verilmiştir. SPK tarafından verilen izinlerin toplamı 2,9 milyar TL'yi aşmış durumdadır. Halen 4,2 milyar TL'lik başvuru da SPK'nın incelemesi aşamasındadır. Bugüne kadar yapılan toplam 3,9 milyar TL'lik sukuk ihracının %11'i yurt içinde halka arz edilirken, %40'ı yurt içinde bireysel emeklilik şirketleri gibi nitelikli yatırımcılara, %49'u ise yurt dışına satılmıştır.

2013 yılı Mart ayında SPK ve Hazine Müsteşarlığı tarafından emeklilik yatırım fonlarına ilişkin yapılan düzenleme ile ülkemizde portföyünün tamamı katılım hesabı, altın, kira sertifikası ve katılım endeksinde yer alan hisse senetleri gibi faizsiz enstrümanlardan oluşan bireysel emeklilik yatırım fonlarının kurulması mümkün hale gelmiştir. Bugün itibarıyla, bu tür fonlara yatırım yapan katılımcı sayısı 289 bini, söz konusu fonların tutarı da 270 milyon doları aşmıştır. Bu yapı Bireysel Emeklilik Sisteminin (BES) potansiyeli ve geleceği açısından son

derece önemli görülmektedir. Halen BES katılımcı sayısının 4 milyonu aştığı, 2023 yılına kadar 10 milyon gibi bir katılımcıya ulaşılmasının hedeflendiği dikkate alındığında, faizsiz BES fonlarının büyük bir gelişme potansiyeline sahip olduğu düşünülmektedir.

Faizsiz kolektif yatırım kuruluşları yapısı sadece BES'le sınırlanmamış, Haziran ayı içerisinde yatırım fonlarına ilişkin yapılan düzenleme ile 'Katılım Fonu' adı altında sadece faizsiz yatırım araçlarına ve katılım bankacılığı prensiplerine uygun çalışan şirketlerin hisse senetlerine yatırım yapacak yeni bir yatırım fonu türü tanımlanmıştır.

Yakın zamanda Türkiye'nin İslami hukuk prensiplerine uygunluğu bir fetva kurulu tarafından onaylanan ilk global sukuk fonunun kuruluşuna da SPK tarafından izin verilmiştir. Söz konusu fonun İslami prensiplere uygunluğu Amanie Shariah Board tarafından tasdik edilmiştir. Fonun bir benzeri eşzamanlı olarak Lüksemburg'da da kurulmuştur. Toplam portföy büyüklüğü 36,2 milyon dolar olan her iki fon Türkiye'den yönetilecektir.

Uluslararası fonların Türkiye'den yönetilmesi için portföy yönetim mevzuatımız AB düzenlemelerine uygun hale getirilmiş; ilk defa saklama konusu kanunla düzenlenerek fon varlıklarının saklanması güvence altına alınmış; merkezi karşı taraf uygulaması başlatılarak borsadaki işlemlerde karşı taraf riski sıfırlanmıştır. Bu düzenlemelerle birlikte önümüzdeki günlerde başka fonların da Türkiye'den yönetilmesi beklenmektedir.

İstanbul'un faizsiz finasta bölgesel bir merkez olma hedefi kapsamında öncelikle sistemin tüm unsurlarının eş anlı olarak geliştirilmesi gerektiği düşünülmektedir. SPK olarak gelişmenin sadece bankacılık tarafında değil aynı zamanda kira

sertifikası, faizsiz BES, faizsiz yatırım fonları, katılım bankacılığı prensiplerine uygun çalışan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan Borsa Yatırım Fonlarını (ETF) da kapsayan daha geniş bir alanda olacağına inanmaktayız. Son rakamlar bu konudaki gelişmelere işaret etmektedir.

Faizsiz finans konusunda Thomson Reuters tarafından yapılan Tüketici Anketinin¹ sonuçlarının dikkatlice analiz edilmesi gerekmektedir. 2759 katılımcı ile yürütülen anket çalışması sonuçlarına göre, katılım bankacılığı ve faizsiz finans konusunda hizmete erişimi en düşük grup olan 18-24 yaş grubu önemli potansiyel taşımaktadır. Konvansiyonel bankalarla kıyaslandığında katılım bankalarında KOBİ müşterilerinin oranı daha yüksek iken öğrenci müşterilerinin oranının daha düşük olduğu, katılım bankası müşterilerinin ortalama gelirlerinin konvansiyonel banka müşterilerinden daha yüksek ancak eğitim seviyelerinin daha düşük olduğu, katılım bankalarında müşteri memnuniyetinin daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. İslami kurallara uygunluk kriterinin katılım bankası müşterilerinin en çok dikkat ettikleri husus olduğu, getiri oranı ve hizmet kalitesinin bundan sonra geldiği anketin ulaştığı bir diğer sonuçtur.

Söz konusu ankete göre, konvansiyonel banka müşterilerinin %38'i katılım bankacılığı hizmetlerine olumlu yaklaşmakta, getiri oranlarından ziyade anaparanın korunmasına önem vermektedir. Anket katılımcılarının %22'si katılım bankacılığı ile ilgilenmediğini, %28'i ilgilendiğini, %50'si ise düşünebileceğini ifade etmiştir. Katılım bankası müşterisi olan ya da olmayı düşünenlerin (katılım

¹ Turkey Islamic Finance Report 2014: Fundamentals and the Promise of Growth.

bankacılığına ilgi duyan) çok büyük bir bölümünün katılım bankacılığı konusunda bilgi sahibi olmadığı ve bu durumun katılım bankacılığının gelişimi önündeki en büyük engel olduğu, potansiyel müşterilerin katılım bankacılığı konusunda eğitim ihtiyacını ifade ettiği anketin ulaştığı önemli sonuçlardır. Anket, çok açık bir şekilde ülkemiz insanının önemli bir bölümünün faizsiz finansla sıcak yaklaştığını ancak gerek katılım bankacılığı gerekse bu prensiplere uygun ihraç edilen sermaye piyasası araçları konusunda eğitim ihtiyacı içinde olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu kapsamda, önümüzdeki dönemde, finansal eğitim konusuna ağırlık verip vatandaşlarımızın aydınlatılması, ürünleri ve araçları dizayn ederken İslami prensiplere uygunluk konusunda hassas olunması, uluslararası kabul gören tüm

bankacılık, sermaye piyasası ve sigorta ürünlerinin ülkemizde de kullanımının sağlanması, faiz hassasiyeti taşıyan küresel sermayenin ihtiyacını karşılayacak teknik ve hukuki alt yapının oluşturulması, ürün ve hizmet kalitesinde sürekliliğin sağlanması, sadece birincil piyasanın değil aynı zamanda ikincil piyasanın da geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Faizsiz finans konusunda bankacılık rakamları ile sermaye piyasası rakamları karşılaştırıldığında, sermaye piyasası alanında henüz yolun başında olduğu kabul edilmeli ancak önümüzdeki dönem için büyük bir potansiyelin var olduğu gözden kaçırılmamalıdır. BDDK ve benzeri kurumların çalışmaları, mevcut problemlerin tespiti ve bundan sonra atılacak adımların belirlenmesi noktasında oldukça önemlidir.

Ufuk Uyan
Başkan*
Türkiye Katılım Bankalar Birliği

Faizsiz finans sektörü ülkemizde 1985 yılında faaliyete başlamış ve bu 28 yıl içinde inişli çıkışlı yollardan geçmiştir. Yaşanan en zor ve sancılı dönemler 28 Şubat dönemi ile 2001 ekonomik kriz dönemi olmuştur. 28 Şubat döneminde katılım bankaları, bazı kamu otoriteleri nezdinde haklarında oluşan olumsuz ve yanlış algılamalar nedeniyle kapanma tehlikesi ya da mevduat bankasına dönüşme durumu ile karşı karşıya kalmıştır. İkinci dönemde ise, sadece bankacılık sektörünü değil tüm ülkeyi etkileyen ağır ekonomik kriz katılım bankalarını da olumsuz yönde etkilemiştir. Bu dönemde, toplanan katılım fonlarında mevduat bankalarındaki gibi güvence bulunmamasına, 2001 yılı Şubat ayında bir özel finans kurumunun (ÖFK) çalışma ruhsatının iptal edilmesinin yarattığı güven bunalımına ve krizin yarattığı olumsuzluklara rağmen, sektörümüzün sahip olduğu iç dinamikler ve o dönemde görev yapan yöneticilerin aldıkları dirayetli kararlar sayesinde katılım bankacılığı krizden sağ çıkmayı başarmıştır. Bu durum katılım bankacılığı açısından son derece önemli bir dönüm noktası sayılmalıdır.

2001 krizinde sektörden bir ÖFK'nın ayrılmasının da etkisiyle %1 seviyesine kadar düşen katılım bankacılığının sektör içindeki payı, istikrarın sağlanmaya başlandığı 2003 yılında %2'ye, 2005 yılında %2,4'e çıkmıştır. Katılım bankacılığında asıl gelişme, banka isim ve statüsünün kazanıldığı 5411 sayılı Bankacılık Kanununun yürürlüğe girmesiyle 2005'ten sonraki dönemde meydana gelmiştir. 2005 yılı sonunda %2,44 olan payımız 2012 yılı sonunda iki katına çıkarak %5,13'e yükselmiştir.

Sektör rakamlarının genel seyrine bakıldığında, katılım bankacılığının sektörden daha hızlı geliştiği görülmektedir. Nitekim 2005 sonrası dönemde katılım bankacılığı sektörünün toplam aktif büyüklüğü yıllık ortalama %32 oranında artış göstermiştir. Elde edilen ve bizi mutlu eden bu başarıya rağmen Türkiye'nin bu alandaki potansiyelini dikkate alarak daha katedilecek çok yol olduğunu biliyoruz ve buna göre gayretlerimizi her geçen gün arttırıyoruz. Düzenlediğimiz çalıştay da bu çabaların bir ürünüdür.

Dünya genelinde 75 ülkede faaliyet gösteren 700'den fazla faizsiz finans kuruluşunun toplam aktif büyüklüğünün 2013 sonu itibarıyla 1,8 trilyon dolara

(*) Sn. Ufuk Uyan 2014 yılı Mayıs ayında başkanlık görevini Sn. Derya Gürerk'e devretmiştir.

ulaşması beklenmektedir. 2020 yılında ise dünyada faizsiz bankacılığın 6,5 trilyon dolar toplam büyüklüğe ulaşacağı öngörülmektedir

Dünyada faizsiz finans için üç ana merkezden bahsetmek mümkündür. Bunlardan biri, 1970'li yıllarda artan petrol gelirlerinin değerlendirilmesine yönelik çabalarla ortaya çıkan ve bugün Kuveyt, Katar, Dubai, Bahreyn, Abu Dabi, Suudi Arabistan gibi ülkelerde yayılan, çoğunlukla faizsiz banka, sigorta ve yatırım şirketlerinin yer aldığı ve kaynağın olduğu Körfez veya Ortadoğu olarak adlandırabileceğimiz bölgedir. İkincisi, faizsiz finansın kanun desteğiyle çok ileri noktalara gelen, özellikle her türlü konvansiyonel bankacılık ürününe faizsiz/İslami alternatiflerin üretildiği ve sukuk ürününün dünyaya tanıtıldığı, başta Malezya olmak üzere, Endonezya, Brunei, Singapur gibi Müslümanların ağırlıklı olarak yaşadığı ülkelerin yer aldığı Uzak Doğu bölgesidir. Üçüncüsü ise, daha çok konvansiyonel bankalarda pencere adı verilen alt birimlerle ifa edilen, bankacılık ve yatırım bankacılığı kanalıyla kaynakların yatırım ve fon kullanımına dönüştürüldüğü, kalbi Londra olan Batı bölgesidir.

Özellikle Malezya'da geliştirilen yeni ürünler ülkemizde katılım bankacılığının büyütülmesine önemli katkılar sağlayacaktır. Bu çerçevede, Malezya İslam Bankaları Birliği ile TKBB arasında imzalanan 15 Mayıs 2012 tarihli iş birliği anlaşmasında bahsi geçen 52 üründen ülkemizde uygulanamayan fakat uygulama imkânı olabilecek ürünlerin katılım bankacılığına kazandırılması önem arz etmektedir. Müşteri ihtiyaçlarına faizsiz alternatifler sunulması bu sektörü büyütecektir.

Kamunun yeni katılım bankaları kurması ve bu sektörde sermaye tabanının genişlemesi sayesinde, kısa vadede katılım bankacılığının sektörün toplam aktifleri içindeki payının %10'lara, daha uzun vadede %15'lere çıkması ve 2023 yılında 100 milyar doların üzerinde bir aktif büyüklüğüne ulaşması mümkün görülmektedir.

Katılım bankacılığının daha hızlı gelişmesini desteklemek için kamunun katılım bankası kurmasının yanı sıra başka katkılar sağlamasına da ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin, mevduat bankalarının aktifleri içerisinde risk ağırlığı sıfır olan Hazine kâğıtlarının oranı %20'ler seviyesinde iken, tamamen reel sektörü fonlayan katılım bankalarımızın son düzenlemelerle bilançolara dâhil ettikleri kira sertifikalarının oranı sadece %4,5'tir. Hazinenin ihraçlarıyla birlikte bu oran artacaktır. Diğer taraftan Türkiye'de katılım fonlarından kullanılan kredilere uygulanan %70 risk ağırlığı dolayısıyla katılım bankacılığının sermaye yeterlilik rasyosu (SYR) dezavantajı dünyada faizsiz bankacılıkta katılım fonlarına uygulanan %50 risk ağırlığına çekilerek giderilmelidir. Ayrıca, şube harçları gibi büyümeye yönelik parametreler, bankaların aktif büyüklüklerine göre belirlenmelidir. Yeni ürünlerin hayata geçirilmesi hususunda her zaman olduğu gibi BDDK, TCMB, SPK, Borsa İstanbul ve Maliye Bakanlığı gibi kamu kurum ve kuruluşlarının yakın anlayış ve işbirliğine ihtiyaç vardır.

Birliğimiz ve BDDK tarafından ortaklaşa düzenlenen çalıştay katılım bankalarının gelişiminde çok önemli rol oynayacaktır. Çalıştay sonrasında ortaya çıkan sonuçlar doğrultusunda TKBB'nin 2023 Stratejisinin oluşturulması beklenmektedir.

Prof. Dr. Yıldırım Yıldırım
Öğretim Üyesi (Çalıştay Ana Moderatörü)
Syracuse Üniversitesi

2008 yılında başlayan krizin çıkış nedeninin kötü tasarlanmış yapılandırılmış finansal ürünler olduğunu, bu süreçte, seküritizasyon pazarının aşırı yüksek kaldıraçlı spekülatif ürünler tarafından tetiklenmiş ciddi sorunlar yaşadığını, finans sektörüne ilişkin düzenlemelerde ve denetimlerde yetersizlikler ve eksiklikler olduğunu artık hepimiz bilmekteyiz.

Yapılandırılmış finans, yatırımcının risk iştahı ile orantılı olarak, risk-getiri profillerine sahip menkul oluşturmak için büyük esneklik sunar. Bu nedenle modern finansı yapılandırılmış ürünler olmadan düşünmemiz artık zor gözükmemektedir. Sağlıklı bir ekonomi için düzgün işleyen yapılandırılmış ürün pazarına ihtiyaç duyulmaktadır. Günümüzde, yapılandırılmış finans ürünleri deyince aklımıza, krize neden olan ürünlerden Teminatlandırılmış Borç Yükümlülüğü (CDO) ve Teminatlandırılmış İpotek Yükümlülüğü (CMO) gelse de, dünyada ilk yapılandırılmış finans ürünlerinin İslami finans ürünleri olduğunun altını çizmekte fayda vardır. Konvansiyonel finanstaki varlığa dayalı/varlık bazlı enstrümanlarda, yatırımcı varlığın getirisinin belli kısmını dönemsel

alacağına karşılık bir borç senedine yatırım yapmaktadır. Kısaca yatırımcı varlığa sahip değildir. Hâlbuki İslami yapılandırılmış enstrümanlarda, yatırımcı varlığa da ortak olmakta; yani gerçek anlamda varlığa dayalı bir yaklaşım, kâr-zarar ortaklığı bulunmaktadır. Dolayısıyla, son finans krizi bize ayakları yere basan, kar-zarar ortaklığına dayalı bir sistemin önemini tekrar hatırlatmıştır.

Bu kadar önem arz eden bir konuda, örneğin, son 10 yıl içerisinde, küresel ölçekte faizsiz finans olarak adlandıracağımız sektör 1,7 trilyon dolar büyüklüğüne ulaşmıştır. Aynı şekilde, ülkemizde yaklaşık 800 milyar dolar aktif büyüklüğüne sahip olan bankacılık sektöründe, katılım bankalarının payı %5,5 civarındadır. Dünyada ve Türkiye’de sektörün büyümesi için fırsat penceresi mevcuttur.

Türkiye’nin faizsiz finans konusunda diğer ülkeler ile karşılaştırıldığında çok daha fazla avantajı olduğunu kanaatindeyim. Bilindiği üzere Osmanlı’da kredi uygulamaları mevcuttur ve ilave olarak ilk para vakıfları Osmanlı zamanında ortaya çıkarmıştır. Hatta paranın vakfedilmesi Yavuz Sultan Selim

ve özellikle Kanuni Sultan Süleyman dönemlerinin en büyük ilmi müzakere konularından biri olmuştur. Neticede paranın da vakfa konu olabileceği görüşü benimsenmiş ve bu şekilde merkezi bir kasa oluşturulmuş; toplanan paralar, ihtiyaç sahiplerine faizsiz ödünç/karz-ı hasen ya da emek-kâr ortaklığı usulünde olduğu gibi sermaye olarak verilmiştir. Bu paranın üçüncü kullanım şekli ise muamele-i şeriyeye adı verilen bedel karşılığında kâr gayesi güden yatırım sahiplerine sermaye olarak kullanılmasıdır. Bütün bu yöntemlerin Osmanlı ecdadı tarafından uygulandığının bilinmesi gerekir ve bu araçlar günümüzde farklı isimlerle kullanılmaktadır. Özellikle üçüncü kullanım şeklinin, faizsiz finans konsepti dairesinde olmasa da ülkemizde veya dünyada uygulamaları mevcuttur. Mesela, üniversite vakıf fonlarının gayrimenkul yatırım şirketlerinin oluşturduğu fonlara, dolayısıyla şirketin belirli bir projesine ortak olmasını, konvansiyonel finanstaki özel gayrimenkul fonu şeklinde düşünebiliriz. Eğer finans dünyasına kendi rengimizi verecek şekilde sermaye piyasalarını şekillendirmek istiyorsak, bunu dini ayırım yapmadan, tüm yatırımcıları için içerisine katarak yapmak daha doğru olacaktır. Unutulmamalıdır ki, her yatırımcı getirisi yüksek, riski düşük enstrümanlara yatırım yapmak isteyecektir.

Günümüz finans dünyası yüz sene öncesine göre çok gelişmiş durumdadır. 1996 yılında, ilk çıktığında kimse Kredi Temerrüt Takasının (CDS) ne olduğunu anlamazken şu an CDS piyasası 65 trilyon dolarlık bir hacme ulaşmıştır. Küresel krizin patlak verdiği 2008 yılına kadar; CDO, Varlığa Dayalı Menkul Kıymet (ABS), Ticari İpoteğe Dayalı Menkul Kıymet (CMBS) ve Konut İpoteğine Dayalı Menkul Kıymetler (RMBS) yeterince bilinmiyorken, şimdi bu enstrümanların

yapısı, işleyişi ve piyasası daha iyi bilinmektedir. Söz konusu enstrümanların çıkış nedeni risk ve getirinin paylaşılması esasıdır. Bize bakan tarafı ise, kâr-zarar ortaklığıdır. Bu nedenle, günümüz finans enstrümanlarını en iyi şekilde bilmek ve bunları kullanarak yeni enstrümanlar geliştirmek önemlidir. Bu nedenle, finans mühendisleri ve finans girişimcilerine ihtiyaç artmaktadır.

Konu ile alakalı şöyle bir örnek verilebilir: Kent alanları, yaşayan organizmalar gibidir. Bu nedenle, toplumsal dokuyu bozmadan dönüştürülmelidir. Kentsel dönüşüm, ekonomik canlılığın sağlanması ve yeni finans tekniklerinin kullanımı için bir fırsat penceresidir. Bir gayrimenkul yatırım ortaklığı (GYO) şirketi, kentsel dönüşüm projesi kapsamında yeni bir toplu konut işine girmek istediğinde, bu proje için gerekli finansmanı sukuk ihraç etmek suretiyle sağlayabilir. Bunun için önce bu proje ile alakalı bir şirket kurar; sonra bu şirket, toplu konuttan ev almak isteyenler ile icare kontratı yapar; böylece konutların tapularını elinde tutar. Aynı anda, herhangi bir faizsiz bankadan, örneğin 6 ay içerisinde projenin tamamlanması için gerekli olan parayı istisna sözleşmesi yaparak alır; böylece 6. ayın sonuna kadar konutların tapuları bankaya geçmiş olur. Bu işlemleri yaparken de 6. ayda ödemesi başlamak üzere sukuk ihracı yapar. Yani, proje bitmiş, kira gelirleri gelmeye başlamıştır. Sukuktan elde ettiği gelir ile hemen istisna sürecini bitirir ve tapular şirkete geçer. Şirket, sukukun vadesi bitene kadar konut sahiplerinden topladığı icare gelirlerini sukuk yatırımcılarına verir. Sukukun vadesi dolunca da, konut sahiplerine tapularını verir. Dikkat ederseniz, bu örnekte kullanılan terimleri İslam coğrafyasında bulunan yatırımcılar kolaylıkla anlayabilirler. Hâlbuki batıdaki bir yatırımcı için tüm bu işlemler, projenin yapımı için gerekli fonlamayı

yapı kredisi (construction loan) olarak bir bankadan alması, daha sonra da biten projenin gelirlerini kullanarak teminatlandırılmış mortgage ürünü tahvil çıkarmasından başka bir şey değildir. İkisi arasındaki fark, konvansiyonel tarafta başlangıçta sabit bir getiri garantisinin verilmesi, faizsiz finasta ise ilgili enstrümanın size varlığın operasyonel getirisinin belirli bir kısmını veriyor olmasıdır.

Bildiğiniz üzere, bir müşterinin kökleşmiş satın alma davranışını değiştirebilmeniz için, öncelikle müşterinin firmanıza ve ürüne karşı algısını değiştirmeniz gerekir. Müşterinin algısındaki bir değişiklik, davranışında kalıcı bir değişikliğe sebep olur. Bu nedenle, faizsiz finansın bir fırsat olduğunu vurgulamak ancak bu fırsatın kaçırılmaması için algı bakımından faizsiz finansı yapılandırılmış finans olarak görmek, konvansiyonel finansı iyice anlayıp sentezlemek, gelişmesine yönelik araştırma, altyapı, piyasa ve insan kaynağı hususlarına önem vermek, kurulacak bir ulusal derecelendirme şirketinin bazı yatırım ürünlerini derecelendirilmesi sayesinde dünyadaki bütün yatırımcılara satışını mümkün kılmak gibi hususları bütün olarak ele alıp Türkiye'nin

şartlarına göre gelişim sağlamak ve bir model oluşturmak önemlidir.

Kısacası, vizyonumuz finans dünyasına kendi rengimizi vermek olmalıdır. Böylelikle, faizsiz finans esasları şu an sınırlı paya sahip olan ya da mevcut olmayan faizsiz yatırım bankacılığının gelişmesine de katkı sağlayacaktır. Hatta, piyasada derinlik sağlama bağlamında, faizsiz kamu yatırım bankası kurulmasının uygun olduğu kanaatindeyim. Sağlanacak kaynaklar ise, ülkemizin 2023 hedefine ulaşmada önemli olan kentsel dönüşüm, Kanal İstanbul ve üçüncü havalimanı gibi mega yatırımların finansmanında kullanılabilecektir. Bu çerçevede, faizsiz finans İFM Projesinin başarılı olması açısından kritik önem taşımaktadır. Dünyadaki finans merkezlerine bakarsanız, hepsinin kendine has bir özelliği olduğu, bu nedenle finans merkezi olarak adlandırıldıklarını görürsünüz. Örneğin, Frankfurt türev ürünleri, Zürih sigortacılık, Cenevre bankacılık alanında, Londra ve New York küresel bazda finans merkezleri olarak görülmektedir. Türkiye için ise faizsiz finansın yeni bir bakış açısı ve yaklaşımla 2023 hedeflerine çok katkı sağlayacağı düşüncesindeyim.

Panel Oturumu

Dr. Vahdettin Ertay
Başkan
Sermaye Piyasası Kurulu

Bizim ülke olarak, hem coğrafi konumumuz hem de nüfus yapımız itibarıyla potansiyelimizi mutlaka harekete geçirmemiz lazım. Bunu yaparken hedefimiz 2023 yılına kadar İstanbul'u küresel 10 finans merkezinden birisi yapmak. Önümüzdeki 10 yıllık süreçte, faizsiz finans ürünlerinin dünyanın her noktasına yayılacağını ve büyük bir gelişme göstereceğini düşünüyorum.

Sermaye Piyasası Kurulu olarak, dünyanın herhangi bir köşesinde hangi finansal ürün varsa, o finansal ürünün regülasyonunun Türkiye'de de olması, ürünlere yatırımla ilgili karar ve tercihin ise yatırımcılara bırakılması gerektiğini düşünüyoruz. Türkiye iddialı bir finans merkezi ve burada da dünyanın hangi merkezinde hangi finansal araç varsa düzenlemesiyle, ikincil piyasasıyla onu oluşturmanın gayreti içerisindeyiz. Düzenleyici kurumlar olarak ülkenin tümünün hak ve hukukunu koruyan bir altyapıyı tesis etmekle yükümlüüz.

Finansal eğitim konusu ülkemiz için önemli olmakla birlikte, faizsiz finans alanında eğitim onun içerisinde özel öneme haiz bir konu olarak ortaya çıkıyor. İkinci olarak, ürünleri ve araçları dizayn ederken İslami prensiplere uygun olması konusunda son derece hassas olunması gerekiyor. Ürün ve hizmet kalitesinde sürekliliğin sağlanması önem arz ediyor. Bireysel emeklilik fonlarının düzenlenmesi olumlu bir adım ancak bu fonların içerisine konulacak ürünlerin son derece kısıtlı olduğu görülüyor. Dolayısıyla gerek Hazine Müsteşarlığı gerek katılım bankaları gerekse reel sektör şirketlerinin sukuk ihraçlarında sürekliliğin sağlanması önem arz ediyor. Başta IDB, IFSB ve OIC olmak üzere uluslararası kuruluşlarla ortak çalışmamız gerekiyor. Ekim 2013'te Dünya Bankası'nın İstanbul'da Küresel İslami Finans Geliştirme Merkezi'nin açılışını yaptık. Küresel birikimin Türkiye'ye taşınması açısından bu merkezle çok yakın çalışmamız gerekiyor.

Prof. Dr. Ahmet Yaman
Din İşleri Yüksek Kurul Üyesi
Diyanet İşleri Başkanlığı

Faizsiz finans sisteminin sağlıklı işleyebilmesi için dört ayağa özel önem vermemiz gerektiği ortaya çıkmıştır. Bunlardan bir tanesi söz konusu piyasanın sermayesinin temiz olmasıdır. İkincisi, işin danışma organlarının çok iyi teşekkül ettirilmesi ve iyi çalıştırılması gerektiğidir. Mevcut durumda, hem işin iktisadi boyutunu hem dini boyutunu iyi bilen elemanlardan müteşekkil danışma organları yok değil var ama bunların çok sağlıklı olarak işletilebildiği kanaatinde miyim? Hayır, bunu maalesef söyleyemiyorum. Üçüncüsü, o meşhur mottoyu ben de tekrar edeceğim: “Eğitim şart!”. Eğitim, hem akademik düzeyde hem de mesleki düzeyde hizmet içi eğitim boyutu bakımından şart. İşin hem modern cephelerini hem de değer cephelerini birlikte ders programına, müfredatına dâhil etmiş bir eğitim modelinin en üst yöneticiden şubedeki en alt çalışana kadar, tabiri yerindeyse, bu işin ilmi halini bilecek ölçüde verilmesi gerektiği kanaatini ben de vurguluyorum. Ve

nihayet işin denetim ayağı asla ihmal edilmemeli diye düşünüyorum.

Neden fetvalar sektörün gelişmesine engel oluyor? Çünkü anlatan kişi bu faizsiz finans kuruluşlarıyla, katılım bankalarıyla muamele yapan kişi ben şöyle, bir durumla karşılaştım deyip de konvansiyonel bankanın yaptığının aynısını anlatınca muhatap olan kişi başka bir şey söyleyemez. Dolayısıyla işin eğitim boyutunu ihmal etmediğimiz gibi denetim boyutunu da ihmal etmememiz ve periyotlarla işin içerisine belki de sivil ve bağımsız denetçileri de katarak sistemin nasıl işlediğini, en ücra şubemizde dahi işlerin nasıl yürüdüğünü tespit ve teftiş etmemiz gerekiyor. Müşterilerin en büyük hassasiyet gösterdiği nokta İslami kriterlere uygunluk meselesidir. Yani bu konuya ilişkin sorunlar aşılmazsa sektörün büyümesi sağlanamaz. O bakımdan eğitim ve denetimi birlikte yürütmemiz gerekiyor diyorum. Netice olarak niyetin halis olduğu anlaşılıyor, inşallah akıbet de hayırlı olacaktır.

Dr. İbrahim Turhan
Yönetim Kurulu Başkanı
Borsa İstanbul

Son yaşanan krizin ardından finansal piyasalardaki yapısal problemler tekrar gün yüzüne çıkarken, faizsiz finans sisteminin bilinirliği küresel düzeyde artış gösterdi. Bu noktada piyasalar, faizsiz finans sisteminin varlığa dayalı yapısını yeniden keşfetti; aynı zamanda reel ekonomi ve finansal piyasalar arasındaki gittikçe zayıflayan bağın yeniden tesisi için sistemin sahip olduğu potansiyelin de farkına vardı. 1990 yılında 150 milyar dolar aktif büyüklüğe sahip olan faizsiz finans sisteminin 2020 yılı itibarıyla 6,5 trilyon dolarlık bir büyüklüğe ulaşması beklenmekte. Bütün bu hızlı gelişime rağmen faizsiz finans varlıklarının toplam finansal varlıklar içindeki payı sadece %1,6. Potansiyel müşterilerin %80'i ise henüz faizsiz finans sistemine dâhil edilememiş durumda. Bütün bu istatistikler henüz yolun başında olduğumuza işaret etmektedir. Ürün yelpazesinin büyütülmesi, düzenleyici altyapının standardizasyonu, insan kaynağı kapasitesinin güçlendirilmesi ve faizsiz finans sistemi hakkındaki farkındalığın artırılmasının gelişme göstermemiz gereken alanlar olduğunu düşünüyorum.

Bu noktada önemli bir hususun da altını çizmek istiyorum. İdeal olan ve nihai olarak ulaşmak istediğimiz faizsiz finans sisteminin nasıl olması gerektiğini tartışırken, aynı zamanda günümüz iktisadi hayatında henüz gelişme aşamasında olan bu sistemin bize sunduğu imkânları da en etkili şekilde kullanmalı ve adım adım daha ileriye taşımak için çözümler üretmeliyiz. Sınırları iktisadi hayatımızı kolaylaştıracak şekilde geniş tutulmuş faizsiz finans sistemi esnek yapısıyla bize bu fırsatı fazlasıyla verdiğini düşünüyorum. Bize düşen, bu alanda yeni fikir ve ürünlerin hayata geçmesine destek olmaktır. Daha büyük kitlelere ulaşacak bankacılık, yatırım ve sigortacılık ürünlerinin sunulması sadece finansal katılımı arttırarak faizsiz finans sistemini büyötmüş olmayacak, aynı zamanda sağlıklı ve sürdürülebilir bir ekonomik büyümeye de katkı sağlayacaktır. Bu çalıştay ve benzeri organizasyonların, sonuç odaklı fikir alışverişine zemin teşkil etmesi sebebiyle önemli bir işleve sahip olduğu inancındayım.

Murat Çetinkaya
Başkan Yardımcısı
Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

Katılım bankacılığı modelinin finansal istikrar ile ilişkisi oldukça önemli. Katılım bankacılığının özellikle risk paylaşımına dayanan, finansman ile varlık-iş-proje arasında mutlak bir bağ gözetilen yapısı dikkat çekici. Model, yaşanan çeşitli finansal şokların bilanço içinde aktarılabilmesine imkân tanıyor. Diğer taraftan, bu modelde bazı riskli varlık sınıflarına prensipler gereği yatırım yapılamaması, hatta aracılık bile edilemiyor olması, riski azaltıcı rol oynuyor. Faizsiz bankacılık iş modelinin temelinde bu özellikleri ile finansal istikrara katkı sağladığını söyleyebiliriz. Ancak, dikkat edilmesi gereken önemli bir gelişme var; o da 'yakınsama'. Katılım bankaları da rekabetin etkisi, büyüme hedefi, kârlılık baskısı gibi muhtelif faktörler sebebiyle müşteri tabanlarını genişletme ve konvansiyonel bankaların sundukları ürünlerin benzerlerini sunma çabası içerisinde. Kritik husus, yakınsama diye tanımladığımız bu sürecin, katılım bankacılığı modelinin finansal istikrara katkı sağladığını düşündüğümüz prensiplerinden, yani 'özünden' uzaklaşmasına yol açmaması. Katılım bankacılığının gelişiminde çok önemli bir alan da mevzuat çerçevesi

konusudur. Düzenleyici otoriteler açısından katılım bankacılığı modelinin iyi anlaşılabilmesi ve analiz edilebilmesi gerekiyor ki sektöre ilişkin doğru düzenleme seti oluşturulabilsin.

Sistemin büyüme trendi dikkat çekici ve güçlü bir potansiyele işaret ediyor. Büyüme senaryolarını ve ihtiyaçları düşünürken alt bileşenlere de bakmamız gerekiyor. Sektörün yakaladığı büyüme trendinin 'sürdürülebilir' olması önemli. "Kârlılık ne ölçüde ürün ve müşteri çeşitliliğinden geliyor? Sektör, kendisine rekabet gücü sunacak, daha fazla finansal tüketicinin ihtiyaçlarına yeni ürünlerle cevap verebilmesini sağlayacak sermayeye ve çeşitlendirilmiş fonlama imkânlarına sahip mi?" Bu ve benzeri sorulara odaklanarak katılım bankacılığının geleceğine dair fırsatları ve ihtiyaçları tespit etmek önemli. Katılım bankacılığı alanında elde edilen başarı çerçevesinde aslında bir 'Türkiye Modeli'nden rahatlıkla söz edebiliriz. Bu başarının daha ileriye taşınması ve faizsiz finans alanında küresel bir merkez olma yolunda ilerlenmesi için şartlar kanaatimce uygun.

Prof. Dr. Mehmet Bulut
Kurul Üyesi
Yüksek Öğretim Kurulu

Katılım bankacılığı alanında en kadim uygulamalar yaşadığımız coğrafyaya ait. Osmanlı tecrübesine bu gözle bakıldığı zaman bu alandaki birikim açıkça göze çarpmakta. Osmanlı'daki para vakıfları tecrübesinden faydalanarak Türkiye merkezli yeni bir atılım ortaya çıkarılabilir. Modern Batı belki Osmanlı tecrübesini diğer birçok alanda aldı ama finans alanında almadı, alamazdı. Çünkü Osmanlı zaten ona karşı direniyordu; yani modern kapitalizm dediğimiz şeye Osmanlı belli ölçüde, imkânları ölçüsünde direndi. Finans konusu tabii çok derin bir konu ama bizim öncelikle akademi dünyasında kendi mirasımıza bakarak yeni bir paradigma üzerinde durmamız gerekiyor. Maalesef son yıllara kadar tabii bu alanla ilgili çalışmalarda üniversitelerimiz biraz geri kalmış. Ancak bugün itibarıyla dünyanın değişik üniversitelerinde bu alandaki gelişmelerden hem YÖK ve hem de üniversitelerimiz artık haberdardır. Katılım bankacılığı ile ilgili olarak; Asya, Avrupa, Amerika ve Ortadoğu'da farklı modeller var. Türkiye de kendi tarihsel birikimine yaslanarak bu alanda yeni bir model önerebilir. Üniversitelerimiz bu konuda yeni çalışmalara öncülük edebilir.

Dünyaya baktığımız zaman 10-12 tane üniversitede bu alanla ilgili eğitim ve öğretim var. Öğretim genelde lisansüstü programlar yoluyla yapılıyor. Bizde buna paralel olarak üniversitelerimizde lisansüstü programları geliştirmek istiyoruz. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'nde bu alanla ilgili lisansüstü düzeyde programlar mevcut. Vakıf üniversitelerinde bu programların gelişmesinin talebe bağlı olduğunu özellikle belirtmemiz lazım. Yani bu programlardan derece alacak arkadaşların piyasada iş bulabilmeleri gerekiyor. Dileğimiz aslında birçok üniversitede katılım bankacılığı veya faizsiz bankacılık programlarının olması. Bu noktada İstanbul'un finans merkezi olması yönünde devlet ve hükümet düzeyinde destek buluyor olması oldukça önemli. İstanbul eğitim alanındaki potansiyeli ile, önümüzdeki dönemde katılım bankacılığı alanındaki gelişmelere öncülük edecek merkezlerden biri olacaktır. Dolayısıyla başta YÖK ve üniversitelerimiz olmak üzere BDDK, Hazine, SPK, Borsa İstanbul ve diğer kurumlar bu alanlarla ilgili gerekli çalışmaları hızlı ve koordineli biçimde gerçekleştirmelidir.

Burhanettin Aktaş
Müşteşar Yardımcısı
Hazine Müsteşarlığı

Faizsiz finans enstrümanlarının veya uygulamalarının daha az riskli olması ve finansal istikrara daha fazla katkıda bulunması özelliği var. Fakat 2001 krizinde olduğu gibi bu algıyı olumsuz etkileyen olayların önüne geçebilmek için her şeyden önce düzenlemeleri son derece iyi yapmak ve standartları son derece sağlam bir şekilde oluşturmak zorundayız. Kritik önem arz eden denetim boyutunu çok iyi organize etmeliyiz. Burada, rekabet edebilirlik temel prensip olmalı. Faizsiz sistem, rekabet edebilir ürünler ve uygulamalar ortaya koymazsa finansal tüketicilere sistemin güçlü yönlerini anlatmak zor olacaktır. Bu nedenle, ürün çeşitliliği yeterli olmalı. Faizsiz bankacılığın rekabet edebilir

olması gerekir ancak bu sektör bugünkü konjonktürün kendisine dayattığı gibi 'salt kâr' saikiyle hareket etmemeli. Elbette ki kârlılık önemli ancak bu sistemin her şeyden önce bir etik tarafı, değerlere dayalı bir tarafı var.

Katılım bankacılığı bugün geldiği seviye itibarıyla aslında kendini ispat etmiş durumda. Bence önemli problem, istenilen seviyede topluma ulaşabilmiş olmaması. Ülkemizde, faizsiz finans sisteminin payının %6 civarında olması, sahip olduğu potansiyelin çok çok gerisinde kaldığını gösteriyor diye düşünüyorum. Ancak kamunun bu alanda faaliyete geçmesi ve sisteme sermaye girişinin artması; pastayı büyütecek, penetrasyon oranını artıracaktır.

Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Panelinde Öne Çıkan Hususlar

- Katılım bankacılığı ve faizsiz finans İslami değerlere dayanan bir anlayışla çalışmaktadır. Finansal ürün ve araçları dizayn ederken söz konusu değerlerin gözetilmesi konusunda hassas olunması gerekmektedir.
- Katılım bankacılığı ve faizsiz finansın gelişmesiyle ülkemizde finansal erişim de artacaktır. Tasarruf oranları üzerine olumlu yansımalar finansal istikrarın korunması ve kırılganlıkların azaltılmasına katkıda bulunacaktır. Diğer taraftan, faizsiz finansın gelişmesinin beraberinde getireceği finansal derinleşme ekonomi politikalarının etkinliğini artırması bakımından önem taşımaktadır.
- Faizsiz finansal ürünlerin spekülasyona ve manipülasyona nispeten kapalı olması, kredilendirme ve fonlama imkânlarının aşırı döngüsel hareketlere sahip olmaması özellikle finansal kriz ortamında bu ürünlere olan talebi artırmıştır.
- Katılım bankacılığı modeli finansal istikrara katkı sağlamaktadır. Modelin risk paylaşımına dayanması, finansman ile proje arasında mutlak bir bağ gözetmesi, bazı riskli varlık sınıflarına özellikle türev araçlara yatırımı engellemesi finansal istikrarı olumlu etkilemektedir.
- Konvansiyonel bankaların sundukları ürünlerin benzerlerini sunma çabası modelin özünden uzaklaşmaya neden olabilmektedir.
- Katılım bankacılığı dünya finansı için görece yeni bir alan olsa da içerdiği bazı unsurlar Osmanlı'da para vakıfları örneği ile uzun yıllar önce hayata geçirilmiştir.
- Katılım bankacılığının sistem içerisinde %6 civarındaki payının potansiyelin çok gerisinde kaldığı değerlendirilmektedir. Kamunun bu alanda faaliyete geçmesi penetrasyon oranlarını artıracak, pastayı büyütecektir. Faize duyarlı kesimlerin rahatlıkla değerlendirebileceği yeni enstrümanların sisteme girmesi de sektörün büyümesini olumlu etkileyecektir.
- Faizsiz finans alanında müşteri ve pazar segmentasyonuna önem verilmelidir. Thomson Reuters tarafından katılım bankalarının müşteri profiline yönelik yapılan bir anket müşteriler içinde üniversite öğrencisi yaş grubunun payının düşük, KOBİ müşterilerinin payının yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Ankete göre, katılım bankalarında müşteri memnuniyeti konvansiyonel bankalardan yüksektir.
- İstanbul'un uluslararası bir finans merkezi olmasına yönelik politikalara Dünya Bankası'nın İstanbul'da açtığı Küresel İslami Finans Geliştirme Merkezi'nin önemli katkı sağlaması beklenmektedir.
- Üniversitelerin lisans ve lisansüstü programlarında katılım bankacılığı ve faizsiz finansın daha fazla yer alması için gerekli çalışmaların ilgili taraflarca hızlı ve koordineli biçimde yapılması gerekmektedir.

Çalıştay Oturumları

EĞİTİM, İNSAN KAYNAĞI VE SERTİFİKASYON MASASI

Amaç

Türkiye’de katılım bankacılığı ve faizsiz finansa yönelik eğitim, insan kaynağı ve sertifikasyon alanlarında eksiklikleri tespit etmek ve bunların giderilmesine dönük somut öneriler oluşturmaktır.

Tespitler

Katılım bankacılığı ve faizsiz finansa yönelik üniversite eğitimi Bahçeşehir Üniversitesinde seçmeli ders olarak lisans eğitiminde, Sabahattin Zaim Üniversitesi ve Sakarya Üniversitesinde ise yüksek lisans düzeyinde verilmektedir. Ayrıca Fatih Üniversitesi bu alanda seçmeli dersler vermekte, İstanbul Üniversitesinde de bu yönde hazırlık çalışmaları yapılmaktadır.

Faizsiz finans, disiplinler arası işbirliğinin gerekli olduğu bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Üniversitelerimizde özellikle ekonomi/finans alanındaki güncel gelişmelere vâkıf ilahiyatçı ile İslam hukuk kuralları ve moral değerlerine vâkıf iktisatçı/finansçı akademisyen eksikliği bulunmaktadır. Ders programlarında faizsiz finansa yönelik derslerin olmayışı, iktisat veya ilahiyat fakültelerinden mezun olan öğrencilerin konu hakkında bilgi sahibi olamamalarına neden olmaktadır.

Katılım bankacılığı ve faizsiz finans alanında çalışan ve çalışmak isteyen akademisyenlerin ve eserlerinin bir arada bulunduğu bir veri tabanı bulunmamaktadır. Ayrıca, katılım bankacılığı ve faizsiz finansa yönelik Türkçe kaynak eksikliği gözlenmektedir.

Sektörde İngilizce genel kabul gören dil konumundadır. Katılım bankalarında çalışan personelin yabancı dil konusundaki yetersizliği yurt dışı eğitim imkânlarını kısıtlamaktadır. Keza dili İngilizce olan çeşitli eğitim ve sertifika programlarının ülkemizde uygulanması da zorlaşmaktadır.

Ülkemizde faizsiz finans ya da katılım bankacılığına yönelik enstitü ya da araştırma merkezlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Böyle bir enstitünün İFM Projesi kapsamında değerlendirilmesi yerinde olacaktır.

Üniversitelerde faizsiz finansa yönelik eğitim sınırlı olduğu için, katılım bankalarına yeni alınan personel faizsiz finans ürünlerini, terminolojisini ve işleyiş şeklini işbaşında öğrenmektedir. Bu ise kurum içi toplu eğitimle veya iş arkadaşlarının yardımıyla sağlanmaktadır.

Öneriler

Faizsiz finansa ilişkin lisans, yüksek lisans ve doktora programları geliştirilmelidir.

Katılım bankacılığı ve faizsiz finans alanında lisans düzeyinde eğitimin geliştirilmesi konusunda farklı yöntemler önerilmiştir. Kısa vadeli yöntem, lisans düzeyinde İİBF’de İslam ekonomisi/İslami finans, ilahiyat fakültelerinde ekonomi/finans alanında seçmeli/zorunlu derslerin programlara konulmasıdır. Açıköğretim Fakültesinde okutulmakta olan bankacılık ve finans dallarındaki eğitim programlarında faizsiz bankacılık ve faizsiz finans konusunda eğitimler konulması da sağlanabilir. Böylece katılım bankacılığı için elverişli bir beşeri altyapı sağlanmış olacaktır. Lisans eğitimine dönük böyle bir faaliyetin, BDDK ve TKBB’nin bu alandaki ihtiyaçlar konusunda YÖK’ten talepte bulunmasıyla kısa vadede hayata geçirilebileceği düşünülmektedir.

Orta ve uzun vadeli yöntem, bazı üniversitelerde İslam Ekonomisi ve İslamî Finans konularında bölümler kurulması hatta bu oluşumların bir üniversite çatısı şeklinde olmasıdır. Söz konusu alandaki eğitimin İngilizce olarak verilmesi halinde bölgemizdeki ülkelerden eğitim için ciddi talep olacağı ve bunun İFM Projesine de destek sağlayacağı düşünülmektedir. Böyle bir programın katılım bankalarının danışma kurullarında, kurulması muhtemel merkezi danışma kurulunda, hatta dünyanın diğer ülkelerindeki danışma kurullarında görev yapabilecek adayların yetiştirilmesi konusunda da yararlı olacağı değerlendirilmektedir. Orta-uzun vadede gerçekleştirilecek söz konusu önerinin YÖK, TKBB, Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu (SPL) ve üniversitelerle istişare edilmesi yerinde olacaktır.

Faizsiz finans alanındaki öğretim üyesi eksikliği giderilmelidir.

Faizsiz finansın teknik, prosedürel ve hukuki yönlerini konu alan dersler bu alanda tecrübe sahibi kişiler tarafından verilebilir. Ancak, teorik ve finansal altyapıya ilişkin dersler, akademisyenler tarafından verilmelidir. Kısa vadede bu konudaki en pratik çözüm, katılım bankalarının yetkililerinin belirli aralıklarla derslere konuk eğitmen olarak katılmaları ve üniversitelerle ortak seminer ve konferanslar düzenlenmesidir. Orta ve uzun vadede ise öğretim üyesi düzeyindeki eksikliğin giderilmesi hedeflenmelidir.

Öğretim üyesi düzeyindeki eksikliğin giderilmesi için, yurt içinde katılım bankacılığı ve faizsiz finansa, yurt dışında İslami finansa yönelik programlara yönelik burs imkânları

ve diğer teşvik mekanizmaları devreye sokulmalıdır. TKBB'nin kriterleri önceden tespit edilmiş olan üniversitelerden kabul belgesi alanlara burs vermesi sektörde çalışmayı teşvik edecektir. TKBB'nin, burs imkânları konusunda ülkemizdeki kamu kurumları ve özel kuruluşların yanında uluslararası meslek örgütleri ile de işbirliği imkânlarını araştırması yerinde olacaktır. Kamu kurumlarının faizsiz finans alanında yüksek lisans programları bulunan üniversitelere personel göndermesi, YÖK'ün faizsiz finans programları olan üniversitelere denklik vermesi beşeri sermayenin gelişmesine yardımcı olacaktır.

Faizsiz finans ile ilgili akademisyen ve çalışmalara ilişkin veri tabanı oluşturulmalıdır.

TKBB'nin organizasyonu ile oluşturulacak, akademisyenlere ve eserlere ilişkin bir veri tabanı, ülkemizde faizsiz finans/İslam ekonomisi çalışan akademisyenlerin tespit edilmesine ve söz konusu akademisyenler arasında işbirliği imkânlarının artmasına katkı sağlayacaktır. Akademisyenlerin kitap ve makalelerinin bu veri tabanında yer alması faizsiz finansa/İslam ekonomisine ilişkin literatürün derlenmesini sağlarken, bu alanda araştırma yapanlara da yardımcı olacaktır.

Faizsiz finansa ilişkin Türkçe literatür ve ders kitabı eksikliği giderilmelidir.

Türkçe literatür konusundaki eksikliği gidermek için; faizsiz finans, İslam ekonomisi, katılım bankacılığı, katılım sigortacılığı vb. alanlardaki belli başlı yabancı kitapları tercüme ettirecek ve telif eserler oluşturacak bir mekanizma kurulmalıdır. Ayrıca, TKBB ve üniversiteler bu konuda işbirliği içerisinde hareket etmeli ve lisans düzeyinde okutulacak ders kitaplarını birlikte belirlemelidir. Finans ders kitaplarına faizsiz finansı tanıtan bölümlerin konulması bilgi birikimini artıracaktır.

Faizsiz finansa yönelik enstitü ya da araştırma merkezleri kurulmalıdır.

Faizsiz finansa ya da katılım bankacılığına yönelik bir enstitü veya araştırma merkezinin üniversiteler, BDDK, TCMB, SPK, TKBB ile katılım bankaları işbirliğinde kurulabileceği düşünülmektedir. Ancak, öncelikle üniversite yönetimlerinin bu konudaki duruşu ve farkındalığı önem arz etmektedir.

Kurulması düşünülen enstitü veya araştırma merkezi; faizsiz finans/İslam ekonomisi esaslarına ilişkin kaynakları derlemek, yeni bilimsel çalışmaları gerçekleştirmek ve desteklemek, bu alanda yetkin akademisyen ve uygulamacıları yetiştirmek, dünya ve Türkiye uygulamalarını araştırmak, mukayese etmek, uygulamaya ilişkin standartların belirlenmesi sürecine katkı sağlamak, yeni enstrümanlar geliştirme konusunda sektöre yol göstermek gibi çok geniş bir amaç seti belirleyebilir. Böyle bir araştırma merkezinin, sektörün ihtiyacı olan öğretim kadrosunun yetiştirilmesinde burs imkânları sağlayabileceği düşünülmektedir. Araştırma merkezinin kurulmasının, İFM Projesi kapsamında yürütülecek faaliyetler arasında da değerlendirilmesi uygun olacaktır.

Faizsiz finansla ilgili lisanslama mekanizması kurulmalıdır.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu ve BDDK stratejisi bankacılık sektöründe çalışanların lisans almasına yönelik bir uygulama içermemektedir. İleride bu konuya ilişkin bir değişiklik olması halinde, faizsiz finans konusunda bir lisans şartı getirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Faizsiz finansla ilgili sertifikasyon programları hazırlanmalıdır.

Dünyada faizsiz finansla ilişkin sertifikasyon konusunda öne çıkmış birkaç şirket bulunmaktadır. Ülkemizde bu alanda uluslararası düzeyde tanınan bir sertifikasyon programı bulunmamaktadır. Dolayısıyla SPL ve TKBB tarafından gerekli çalışmaların yapılması ve orta vadede uluslararası geçerliliği olan ortak sertifika programlarının başlatılması gerektiği düşünülmektedir.

SPK'nın ilgili Tebliğinde yapılacak değişikliklerle SPL tarafından yapılan lisanslama sınavlarına faizsiz finans alanının da eklenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Diğer taraftan, kısa vadede sektöre yönelik mesleki eğitim faaliyetlerini çeşitlendirmek için katılım bankalarından gelecek talepler de dikkate alınarak SPL tarafından 3-4 dersten oluşan çeşitli kursların verilmesi mümkün görünmektedir.

İş yerinde eğitim ve staj olanakları artırılmalıdır.

Üniversite öğrencilerine yönelik staj imkânlarının yaygınlaştırılması sektörün nitelikli işgücü talebinin karşılanması açısından faydalı olacaktır. Bu bağlamda, faizsiz finans kuruluşları staj imkânları oluşturmaya teşvik edilmelidir.

Eğitim teknolojilerinden azami derecede faydalanılmalıdır.

Katılım bankacılığı ve faizsiz finans konusunda e-öğrenme, simülasyon gibi eğitim teknolojilerinin kullanımını içeren programların TKBB tarafından oluşturulup katılım bankaları ve diğer faizsiz finans kuruluşları ile paylaşılması doğru bilgilendirme ve ortak bir dil oluşumuna katkı sağlarken, bankalar açısından da maliyet optimizasyonu sağlayacaktır.

ÜRÜN ÇEŞİTLİLİĞİ (PLASMAN) MASASI

Amaç

Türkiye’de uygulanmayan fakat uygulanmasında fayda bulunan ürünlerin tespiti, bu ürünlerin önündeki engellerin kaldırılması için öneriler getirilmesi, hâlihazırda sınırlı oranda uygulanan ürünlerin geliştirilmesi, murabaha ağırlıklı finansman yapısının ortaklığa kaydırılarak, ortaklık esaslı finansmanın payının artırılmasına yönelik öneriler getirilmesidir.

Tespitler

Katılım bankalarının hâlihazırdaki aktif yapıları incelendiğinde, kullandırılan fonların tamamına yakınının *peşin al vadeli sat* şeklinde gerçekleşen murabaha işlemlerinden oluştuğu görülmektedir. Ancak bahsi geçen finansman yöntemi çeşitli açılardan ciddi eleştiriler almaktadır. Yöneltilen eleştiriler özellikle, faizsiz bankacılık sisteminin teorik temelinde özkaynak finansmanının yer aldığı, borç finansmanının ise ancak istisnai durumlarda geçici bir yöntem olduğu noktasında toplanmaktadır. Katılım bankalarının mevduat bankalarından farklı olduğu algısının oluşması açısından, murabaha işlemini faizli işlemlerden ayıran temel şekli hususlara dikkat edilmesi ve murabaha işlemine ilişkin olarak katılım bankaları arasında uygulama bütünlüğünün bulunması oldukça önemli bir husustur.

Faizsiz bankacılık sisteminin teorik olarak temelini oluşturan ve özkaynak finansman yöntemleri olan mudarebe ve müşareke işlemleri katılım bankalarının bilançolarında oldukça sınırlı yer tutmaktadır. Mudarebe ve müşareke gibi özkaynak finansman yöntemlerine yatırım yapılmasının büyük riskler içermesi ve yatırım yapılan firmaların takibinin oldukça güç olması, katılım bankalarının söz konusu işlemlere mesafeli yaklaşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, katılım bankalarını özkaynak finansmanına yönlendirecek teşviklerin artırılması ve katılım bankalarının üzerindeki riski azaltacak düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Mevcut düzenlemeler çerçevesinde uygulanmasının önünde hukuki bir engel bulunmayan *finansal kiralama* ve *sat-geri kiralama* benzeri yöntemlerin katılım bankalarının bilançolarındaki hacminin artırılması ve konut ve taşıt finansmanında kullanılan murabaha yöntemine alternatif olabilecek azalan müşareke yönteminin

uygulanmasının mümkün hale getirilmesi için ilgili düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. İlgili düzenlemelerin yürürlüğe girmesi, katılım bankalarının bilançolarının çeşitlendirilmesine katkı sağlayacak, diğer taraftan söz konusu ürünlerin sukuk işlemlerine de konu edilebilmesi nedeniyle katılım bankalarının uzun vadeli fon temin etmelerine olanak sağlayacaktır.

Katılım bankaları mevcut likidite düzenlemelerine uyum sağlanması amacıyla bilançoda mevduat bankalarına nazaran daha yüksek tutarda nakit bulundurmaktadırlar. Bu durum, katılım bankaları için gelir kaybına neden olmakta ve kârlılığı olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle, elde bulundurulmuş atıl fonun kısa vadelerde değerlendirilmesini sağlayacak, faizsiz bankacılık kurallarına uygun alternatif yöntemlerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Müşterilerinin taleplerine cevap verme açısından mevduat bankaları kadar esnek davranamayan katılım bankalarının, kredili mevduat hesabı (KMH) ve doğrudan borçlandırma sistemi gibi uygulamalara alternatifler geliştirmesi ve diğer ülkelerde kullanılmakta olan faizsiz finans ürünleri üzerinde çalışması önem arz etmektedir.

Öneriler

Murabahaya alternatif olabilecek yöntemler geliştirilmelidir.

Mudarebe/Müşareke

Katılım bankaları, *mudarebe* ve *müşareke* işlemlerinin taşıdığı risklerin yönetilmesindeki zorluklar nedeniyle bu ürünlerle ilgili olarak temkinli hareket etmektedirler. Mudarebe ve müşareke işlemleri üç temel risk barındırmaktadır: Kredi riski; kaynak ve proje vadeleri arasındaki ciddi uyumsuzluk nedeniyle ortaya çıkan likidite riski; finanse edilen firmanın elde ettiği kârın kontrol edilmesindeki riskler. Kredi riski yönetiminde ortaklık sözleşmesi gereği müşteriden teminat alınması mümkün değildir. Diğer taraftan, kârlılığın asgari seviyede takibi için bile çok sayıda uzman personele ihtiyaç duyulması operasyonel maliyetleri artırmaktadır.

Hazine Müsteşarlığı tarafından geliştirilmiş olan “Melek Yatırımcılar” projesi, mudarebe ve müşareke yöntemleri için yol göstericidir. Söz konusu proje kapsamında girişimcilere finansman sağlayacak olan yatırımcıların işlemlerden elde edecekleri gelirler gelir vergisinden muaf tutulmuştur. Benzer teşviklerin mudarebe ve müşareke yöntemlerine de tanınmasının mezkûr yöntemlerin bilanço payını artıracığı düşünülmektedir.

Melek Yatırımcı projesinde, finanse edilecek girişimcilerin tespiti amacıyla Müsteşarlık tarafından geliştirilen süzgeç mekanizmaları kullanılmaktadır. Katılım bankalarına faydalanacakları benzer mekanizmalar sunulması, mudarebe ve müşareke yöntemlerinin güvenilir ve etkin girişimlere kanallı edilmelerini sağlayacaktır.

Mudarebe ve müşareke yöntemlerinin geliştirilmesine yönelik önemli bir adım, girişimcilerin projeleri hakkında başvuru yapabilecekleri ortak bir platform oluşturmaktır. TKBB tarafından oluşturulabilecek olan bu platform, yukarıda zikredilen

süzgeç mekanizmaları ile entegre çalışmalıdır. Önerilen sisteme göre, Hazinesinin “Melek Yatırımcılar” projesi kapsamında, tesis ettiği süzgeç mekanizmasından geçerek uygulanabilir bulunan projelere ilişkin bilgilere melek yatırımcıların erişmesi ve bu yatırımcıların projeye katılıp katılmayacakları belirlenecektir. Müteakip süreçte ise bir katılım bankasının projeye yönelik limit tahsisi platform bilgi sistemine girilecektir. Tarafların mutabık olması halinde projenin önerilen sistem sayesinde mudarebe/müşareke yöntemiyle finanse edilmesi sağlanacaktır.

Katılım bankalarının mudarebe ve müşareke yöntemlerini fon havuzları üzerinden hayata geçirmeleri, yatırımcıların finanse ettiği projenin tüm riskini üstlenmesini engelleyecektir. Bu tarz bir sistem, zarar üreten projelerin fon sahipleri üzerindeki olumsuz etkilerini sınırlayacaktır.

Kredi Garanti Fonu (KGF) benzeri bir yapının oluşturulması, katılım bankalarının özkaynak finansmanına teşvik edilmesi noktasında başka bir önemli adımdır. KGF benzeri yapıyı da içine alan bir mekanizmanın genel hatlarıyla şu şekilde olabileceği düşünülmektedir: Katılım bankası öncelikle girişimciye - örneğin 100 TL - karz verir. 100 TL girişimcinin sermayesini temsil eder ve verilen karz için ayrıca garanti fonundan kefâlet alınır. Banka bu süreçte anapara riskini teminat altına almıştır. Müteakip aşamada ise girişimcinin koyacağı 100 TL ve bankanın koyacağı 10 TL sermaye ile ortaklık kurulur. Dönem sonunda ortaya çıkan kârın paylaşım oranı da ortaklığın başlangıcındaki sermaye oranıdır. Zarar durumunda bankanın riski, koyduğu sermaye ile sınırlı olacaktır. Ancak, girişimcinin 100 TL’lik sermayesine garanti fonu üzerinden rücu edilebilecektir.

Mudarebe ve müşareke şeklinde kullandırılan fonların genel karşılık vb. mükellefiyetlerden geçici veya sürekli olarak muaf tutulmasının veya bu fonlara farklı mükellefiyet oranları uygulanmasının katılım bankalarının bu alanlara yönlendirilmesinde oldukça etkili olacağı düşünülmektedir.

Azalan Müşareke

Müşareke mütenakısa olarak da bilinen bu uygulama, müşareke finansmanının özel bir türüdür. Azalan müşarekede, taksitli satışa benzer şekilde ortaklık payı finansman sağlayan kuruluştan müşteriye devredilmektedir. Uygulamada, müşteri ile finansal kuruluş arasında bir projenin gerçekleştirilmesi ya da bir varlığın edinimi amacıyla ortaklık kurulmaktadır. Bu yöntem, MENA bölgesindeki faizsiz finans kuruluşları tarafından murabaha yöntemine alternatif olarak özellikle konut finansmanında kullanılmaktadır.

Proje finansmanında bu ürünün kullanılması durumunda, proje başladıktan sonraki süreçte müşteri belirli dönemler itibarıyla finansal kuruluşa ait ortaklık paylarını peyderpey devralmaktadır. Finansal kuruluşun ortaklıktaki payı azaldıkça, kârdan aldığı pay da aynı oranda azalmaktadır. Belirlenen süre sonunda ortaklık tümüyle müşterinin mülkiyetine geçmektedir.

Azalan müşarekenin varlık edinimi amacıyla kullanılması şeklindeki uygulamada, müşteri satın almak istediği ürünün finansmanını finansal kuruluşla ortak olarak sağlamak istemektedir. Ürün satın alındıktan sonraki süreçte, önceden belirlenmiş olan süreler dâhilinde müşteri ödemelerini gerçekleştirdikçe, finansal kuruluşun varlık

üzerindeki mülkiyet payı azalmaktadır. Burada karşılaşılabilecek temel sorun, ortaklığın başlangıcında ve daha sonrasında ödemeler gerçekleştikçe mülkiyetin müşteriye nasıl devredileceğidir. Örneğin, konut finansmanında konutun başlangıçta katılım bankası adına tescil edilmesi, ödemeler tamamlandığında ilave tapu masrafları doğuracak; çifte vergilendirme hususu da gündeme gelecektir. Ortak tapu kaydının oluşturulması da meselenin çözümü için yeterli değildir. Zira olumsuz gelişmelerin yaşanması halinde konutun elden çıkarılması engellenebilecektir.

Azalan müşarekenin ülkemizde uygulanması için BDDK tarafından gerekli düzenleme değişikliklerinin yapılması halinde, bugün genel itibarıyla murabaha yöntemiyle finanse edilen taşıt ve konut alımlarının önemli oranda azalan müşareke yöntemine kayacağı düşünülmektedir. Zira bu sayede, katılım bankalarının mülkiyetinde bulunacak varlıkların sukuk işlemlerine konu edilebilmesi imkânı doğacak ve uzun vadeli fon sağlanabilecektir.

Hâlihazırda kullanılmakta olan faizsiz finans ürünlerinin etkinliği artırılmalıdır.

Murabaha

Murabaha işleminin konvansiyonel bankalardaki kredi işlemlerinden farklı olduğu hususunun çeşitli iletişim kanalları üzerinden müşterilere anlatılmasında fayda mülhaza edilmektedir. Murabaha işleminde, müşteri satın almak istediği mal veya hizmete ilişkin olarak katılım bankasına başvurmakta, banka ise müşteriyi vekil tayin ederek malı satın almakta ve üzerine belli bir miktar kâr payı koymak suretiyle bu malı müşteriye vadeli olarak satmaktadır. Murabaha işleminde, satın alınan malın müşterinin mülkiyetine geçmeden önce bankanın mülkiyetine geçmesi esastır. Katılım bankaları bu esasa sadık kalmakta ancak bahse konu satın alma ve mülkiyet geçişlerini, ek vergi yüküne maruz kalmamak için vekâlet ve sipariş yöntemiyle gerçekleştirmektedirler.

Murabaha işlemlerinde satın alınan malın mülkiyet geçişlerinde ortaya çıkan çifte vergilendirme ve ilave ücretlendirmenin gerekli düzenlemeler yapılarak engellenmesi önem arz etmektedir. Bu çerçevede, satın alınan mala ilişkin faturanın ilk işlem gerçekleştiğinde katılım bankası adına kesilmesi, sonrasında katılım bankasının anlaşılan fiyattan ikinci bir fatura keserek malı müşteriye devretmesi, yapılan işlemin gerçek mahiyetinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Ayrıca, ilk faturanın banka adına kesilmesi, satın alınan malların katılım bankaları tarafından kontrol edilmesi zarureti doğuracağından, nakit temini amaçlı fiktif işlemleri de engelleyecektir. Diğer taraftan, yapılacak yeni düzenlemelerin, işlemlerdeki mevcut operasyonel süreçleri uzatmaması gerekmektedir.

Mal veya hizmet alımında müşterinin katılım bankası namına vekil tayin edildiğine ilişkin açık irade sahibi olması, İslami kaideler çerçevesinde son derece önemlidir. Katılım bankaları, mal/hizmet alımında müşterinin banka adına vekil tayin etme işlemini telefonla aramak veya kısa mesaj göndermek suretiyle yapmaktadırlar. Söz konusu hususun TKBB bünyesinde oluşturulacak bir çalışma ekibi tarafından değerlendirilmesi suretiyle, katılım bankaları arasında yeknesak bir uygulamanın sağlanması faydalı olacaktır.

Teverruk

Teverruk, nakit temini amacıyla bir malın vadeli olarak satın alınmasından sonra satıcıdan başkasına peşin olarak satılması işlemidir. Katılım bankaları tarafından ticari müşterilerin nakit ihtiyaçlarının finansmanı ve atıl fonların değerlendirilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Büyük oranda Londra ve Zürih metal borsalarında gerçekleştirilen teverruk işlemlerinde genel itibarıyla fiziki teslim yapılmamakla birlikte, fiziki teslim yapılmasının önünde teorik olarak bir engel bulunmamaktadır.

Türkiye’de işlemlere konu olan malların fiziki tesliminin gerçekleştirilmemesi nedeniyle, teverruk işlemlerinin Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasasında yapılmasına mevcut durumda imkân bulunmamaktadır. BİST bünyesindeki piyasalarda emtia işlemlerinde fiziki olarak değişimin mümkün kılınması durumunda, bu piyasaların teverruk işlemlerinde kullanılması sağlanabilecektir. Söz konusu husus, MENA bölgesinde bulunan yüksek tutarlı fonların Türkiye’ye çekilmesi açısından oldukça önem arz etmektedir.

Ülkemizde sermaye piyasası araçlarının (hisse senedi, borsa yatırım fonu, katılım endeksi) teverruk işleminde kullanılabilmesinin sağlanması için SPK tarafından yayınlanan Seri: V, No:65 sayılı Sermaye Piyasası Araçlarının Kredili Alım, Açığa Satış ve Ödünç Alma ve Verme İşlemleri Hakkında Tebliğ’de gerekli değişikliklerin yapılması gerekmektedir. Bu sayede, katılım bankalarının söz konusu işlemleri yurt içi piyasalarda yapması mümkün olabilecektir.

Finansal Kiralama

Meri mevzuat hükümlerine göre, finansal kiralama işlemleri; katılım bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları ile finansal kiralama şirketleri tarafından yapılabilmektedir. Bu işlem türü, katılım bankaları tarafından 2007 yılına kadar yaygın olarak uygulanmasına karşın, 2007’de üzerindeki vergi avantajlarının kaldırılmasıyla birlikte ürünün kullanımı oldukça azalmıştır. Son dönemde yapılan düzenlemelerle, gayrimenkul dışındaki alanlara tekrar vergi avantajı getirilmiştir. Finansal kiralama şirketleri, yaptıkları kiralama işlemlerinde müşteriye katma değer vergisini (KDV) düşürerek fiyat verebilmektedir. Bu durum vergi mahsubu yapamayan ve bu suretle ancak KDV’li fiyat teklifi verebilen katılım bankaları için önemli bir dezavantaj oluşturmaktadır. Finansal kiralama işlemlerine ilişkin vergi avantajının gayrimenkul alanına da sağlanması ve katılım bankalarının finansal kiralama işlemlerinde KDV’siz fiyat vermesine ilişkin probleminin çözülmesi durumunda, söz konusu ürünün işlem hacmi artacaktır.

Türkiye’de faaliyet gösteren mevcut dört katılım bankasından üçü yabancı sermayeli olduğundan, bu bankaların diğer yabancı sermayeli şirketler gibi askeri alanlar yakınında konut edinimi için valilik ve askeri makamlardan izin alması gerekmektedir. Bu durum, finansal kiralama işlemlerinin uzun sürelerde tamamlanmasına sebep olmaktadır. Bu çerçevede, 2644 sayılı Tapu Kanununun 36’ncı Maddesi Kapsamındaki Şirketlerin ve İştiraklerin Taşınmaz Mülkiyeti ve Sınırlı Aynî Hak Edinimine İlişkin Yönetmelik’te değişiklik yapılması faydalı olacaktır.

Finansal kiralama işlemine konu edilen malların mülkiyetlerinin katılım bankalarında olmasından dolayı, bu malların varlık kiralama şirketine devredilerek sukuk işlemlerine konu edilebilmesi mümkündür. Ancak Finansal Kiralama Kanunu, finansal kiralama alacaklarının finansal kiralama şirketleri dışında başka bir tarafa devredilemeyeceği

hükmünü amirdir. Bu çerçevede, söz konusu hükmün değiştirilmesi ya da katılım bankalarının sukuk işlemlerine istisna tanınması önerilmektedir.

Sat ve Geri Kirala (Sale and Lease Back)

Sat ve geri kirala işlemi, finansal kiralamaya konu varlıkların sahibinden satın alınarak tekrar aynı kişiye kiralanmasıdır. Bu yöntemde, varlığın satın alınması yoluyla sahibine farklı amaçlar için fon sağlanması ve kiralama sözleşmesi sayesinde varlığa ait kiralama maliyetlerinin müşteriye yansıtılması mümkün olmaktadır. Sat ve geri kirala işlemlerine yönelik mevcut vergi teşvikleri sadece ticari firmaları kapsamakta, bireysel müşteriler için bu ürünün cazibesi bulunmamaktadır. Teşviklerin gerçek kişileri de kapsamı durumunda, katılım bankalarının bireysel müşterilere de aynı yolla finansman sağlama imkânları artacaktır. Diğer taraftan, söz konusu ürünün kullanımının uygun olup olmadığı konusunda danışma kurulları arasında mutabakat bulunmamaktadır. Dolayısıyla sat ve geri kirala işlemlerine ilişkin ortak görüş oluşturulması ve standart uygulamaların geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Kefâlet

Kefâlet, bir kişinin borcuna üçüncü bir şahsın garanti vermesidir. Klasik bankacılık uygulamaları arasında sıklıkla başvuru alan bir ürün olan teminat mektupları da bir çeşit kefâlettir. Konvansiyonel bankalar, düzenledikleri teminat mektupları karşılığında, mektup tutarı ile orantılı bir şekilde ücret ve komisyon tahsil etmektedirler.

Kefâlet, faizsiz finansman aracı olarak ülkemizde kullanılmakla birlikte, katılım bankaları arasında bu konuda uygulama farklılıkları bulunmaktadır. Kefâlet, bazı katılım bankaları tarafından bir vekâlet işlemi olarak uygulanmakta ve işlem sonucunda karşı taraftan vekâlet ücreti talep edilmekte ise de, bu uygulama genel kabul görmüş değildir. Diğer taraftan, son dönemde bazı katılım bankalarının danışma kurulları tarafından, oransal olmaksızın kefâlet işlemlerinden komisyon alınmasına cevaz verilmiş ancak bu uygulama tüm taraflarca benimsenmemiştir. Sonuç olarak, bankacılık sektöründe oldukça yaygın olan bir işlem türünün katılım bankalarınca gerçekleştirilememesi sorununun kapsamlı olarak ele alınması, bu ürüne yönelik standartların oluşturulması ve yeknesak uygulamaların benimsenmesi gerekmektedir.

Karz-ı Hasen

Herhangi bir gelir beklentisi veya koşulu içermeksizin, verilen tutarın aynı miktar ve değerinde geri alınması şeklindeki borç verme işlemine *karz-ı hasen* denilmektedir. Söz konusu finansman yöntemi, katılım bankaları tarafından genel olarak, kredibilitesi yüksek müşterilerin kısa vadeli nakit ihtiyaçlarının karşılanması için kullanılmaktadır.

Bilindiği üzere, konvansiyonel bankalar müşterilerinin acil nakit ihtiyaçlarını karşılamak için kendilerine KMH, rotatif kredi vb. isimler altında nakit kredi imkânları sunmaktadır. Katılım bankaları ise herhangi bir ürün ve hizmet karşılığı olmaksızın nakit finansmanı yapamadıkları için benzer nitelikte ürünler geliştirememektedir. Bu durum, katılım bankalarının konvansiyonel bankalara nazaran bilançolarının daha yüksek tutarlarda nakit ve benzeri kalemler içermesine ve dolayısıyla kârlarının görece düşük kalmasına neden olmaktadır.

Danışma kurulları genel olarak karz-ı hasen işlemlerinden katılım bankalarının enflasyon farkı alabileceklerine hükmetmiş durumdadır. Ancak enflasyon oranlarının ne şekilde dikkate alınacağı hususu netlik kazanmamıştır. Hâlihazırda aylık enflasyon oranları kullanılmakla birlikte, aylık oranların oldukça değişken olması sorun oluşturabilmektedir. Bu nedenle, yıllık enflasyon oranlarının dikkate alınması, sorunun çözümü noktasında önemli bir adım teşkil etmektedir.

Diğer taraftan, sosyal sorumluluk projeleri kapsamında katılım bankalarının gerçek anlamda ihtiyaç sahibi kişileri belirleyerek bu kişileri karz-ı hasen yoluyla finanse etmeleri (mikrokredi örneği gibi), kendilerine yönelik algıyı olumlu etkileyecektir. Yüksek reytinge sahip firmalara belirli limitler ve vadeler dâhilinde karz-ı hasen kullandırılması da, katılım bankasına yönelik müşteri sadakatini arttıracaktır.

İstisna

İstisna (üretim kontratı), bir malın üretimi için sipariş verilmesini müteakip ödemenin peşin veya taksitle yapılmasını, teslimatın ise sonraki bir tarihte gerçekleşmesini içeren sözleşmelerdir. Bu yöntem genellikle standart olmayan mallarda kullanılmaktadır. İstisna sözleşmelerinde ürünün fiyatı başlangıçta belirlenmekte, teslimat tarihi ise kontrat süresi boyunca değişebilmektedir. Bu yöntemde, sözleşmeye konu olan malın mutlak surette üretilebilecek bir mal olması zorunludur. İstisna sözleşmeleri, üretime başlanmadan önce iptal edilebilmektedir.

Faizsiz bankacılık sistemindeki istisna uygulamalarında banka öncelikle eş zamanlı iki istisna kontratı yapmaktadır. İlk kontrat banka ile siparişi veren müşteri arasında, ikinci kontrat banka ile üretici arasında imzalanmaktadır. Müşterinin bankaya ve bankanın üreticiye yapacağı ödemeler peşin veya taksitle gerçekleştirilebilmektedir. Üretici ürünü doğrudan müşteriye teslim edebilmektedir.

İstisna yöntemi ülkemizde katılım bankaları tarafından konut projelerinin finansmanı amacıyla kullanılmaktadır. Benimsenen yöntemde finanse edilen proje iki kısma ayrılmakta, projenin tamamlanmasına kadar geçen sürede müşteri ile istisna sözleşmesi, proje tamamlandıktan sonra ise icare sözleşmesi yapılmaktadır.

İstisna işlemlerinde katılım bankalarının karşılaştıkları önemli sıkıntılardan birisi, sözleşme kapsamında fonlanan projelerin uzun vadeli olmasıdır. Konvansiyonel bankalar, kullandıkları konut kredilerini menkul kıymetleştirmek suretiyle uzun vadeli fon temin edebilmektedirler. Ancak katılım bankalarının portföylerindeki murabaha ve istisna işlemlerini sukuk işlemlerine konu edememeleri, kendileri için önemli bir dezavantajdır. Katılım bankalarının danışma kurulları da murabaha ve istisna işlemlerinin sukuk ihraçlarına hangi oranda dâhil edileceği hususunda ortak bir görüşe sahip değildir. Konuyla ilgili olarak, ülkemizde bazı danışma kurulları tarafından finansal kiralama işlemlerinin en az %51 oranında paya sahip olması gerektiği ifade edilmesine karşılık, Orta Doğu'daki bazı sukuk ihraçlarında bu oran %33'e kadar inebilmektedir. Bu bağlamda, icare sukuk ile ilgili hususların danışma kurullarınca yeniden ele alınmasının uygun olacağı düşünülmektedir. Mevcut sorunun çözüme kavuşturulması, katılım bankalarının uzun vadeli proje finansmanı yapmalarının önünü açacaktır.

Faizsiz bankacılık uygulamasının bulunduğu ülkelerde kullanılmakta olan ve ülkemizde katılım bankalarının aktif yapısının çeşitlendirilmesine katkıda bulunacağı düşünülen ürünlerin kullanılması sağlanmalıdır.

İsticrar

İsticrar, belirli bir malın alıcı tarafından satıcıya belirli zamanlarda alınacağını vaat edilmesini konu alan sözleşme türüdür. İsticrar kapsamında taraflar her bir mal üzerinde ayrı ayrı fiyat pazarlığı yapmamaktadırlar. Satış fiyatının belirlendiği zamana göre isticrar iki şekilde uygulanabilmektedir. Buna göre isticrarda satış fiyatı, bütün işlemler gerçekleşip satın alma işlemi bittiği anda belirlenebileceği gibi, alıcı malı satın almaya devam ederken de belirlenebilir.

Ülkemizde yaygın olmamakla birlikte, isticrar yönteminin bazı katılım bankaları tarafından müşterilerin elektrik, su, doğalgaz vb. ödemelerinin finansmanı amacıyla kullanıldığı bilinmektedir. Anılan yöntemin İslami esaslar bağlamında kapsamlı olarak ele alınması ve belirlenecek ideal uygulama şekli ile yaygınlaştırılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Menâfaa

Menâfaa, bir bankanın telekomünikasyon, ulaşım gibi alanlarda faaliyet gösteren firmalara ait hakların (kontör, bilet vb.) mülkiyetini firmalardan peşin olarak satın aldığı finansman modelidir. Bu yöntemde firma ürünlerinin mülkiyetini, sukuk benzeri bir sertifika üzerinden bankaya devretmektedir. Mülkiyeti bankaya ait olan ürünlerin satışı gerçekleştikçe, firma tarafından elde edilen gelirler bankaya ödenmektedir. Bankacılık sektöründe uygulanan doğrudan borçlandırma sistemine alternatif teşkil eden bu yöntemin, katılım bankaları tarafından geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması gerektiği konusunda fikir birliğine varılmıştır.

Müsâveme

Bir eşyaya kıymet addedilerek pahalandırılması ve pazarlanması gibi anlamlara gelen *müsâveme*, fıkıhta herhangi bir malın maliyeti ve kâr oranı açıklanmadan pazarlık usulüyle satılması şeklinde tanımlanmaktadır. Murabahaya oldukça benzeyen bu yöntemin ondan temel farkı, malın maliyetinin alıcı tarafından bilinmemesidir. Müsâvemenin İslami kaidelere en uygun finansman yöntemlerinden biri olduğu bilinmekte olup, bu yöntem katılım bankalarının mal alım satımını gerçekleştirecekleri ticari bir işlem niteliği arz etmektedir.

Selem/Paralel Selem

Selem, peşin para karşılığında vadeli mal satılması işlemidir. Ödemenin nakit olması durumunda ödemenin yapılacağı döviz birimi ve miktarı net olmalıdır. Selem yönteminin istisna yönteminden en önemli farkı, selem sözleşmesine konu olan malların standart nitelikte olmasıdır. Ayrıca, döviz, altın ve değerli taşlar seleme konu edilememektedir.

Müşteri ile selem kontratı yapılırken, ileride teslim alınacak mal ile ilgili olarak bir başka müşteri ile malın aynı vadede teslimi için anlaşma yapılması durumunda paralel selem

işlemi gerçekleşmiş olmaktadır. Selem ve paralel selem yöntemlerinin katılım bankaları tarafından alternatif ürünler üzerinden geliştirilmesinin, aktif tarafındaki ürün çeşitliliğine önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Türkiye’de tarım sektörünün finanse edilmesinde önemli bir potansiyele sahip olan selem yönteminin, yetiştirilecek hayvanların standart nitelikli olmamaları nedeniyle hayvancılık sektöründe uygulanması mümkün değildir. Ancak balık gibi daha standart nitelikli ürünlerde kullanılabileceği düşünülmektedir. Ayrıca demir, alüminyum, çelik gibi standart nitelikli, piyasası güçlü, VOB’da işlem görebilen ürünleri üreten firmaların finanse edilmesi amacıyla da kullanılması mümkün görülmektedir.

Diğer taraftan, katılım bankasının, riskten korunmak için selem yöntemiyle aldığı malı satıcıya tekrar satması gerekebilir. Vadeli olarak alınan bir malın alındığı kişiye peşin olarak satılması olan *iyne satışı*na benzeyen bu işlemin mümkün olup olmadığı hususu danışma kurulları tarafından değerlendirilmelidir.

Musakaat/Muzaraa

Musakaat, meyve ağaçları üzerine yapılan bir tür kâr/zarar yatırım ortaklığı şeklinde tanımlanabilir. Katılım bankaları bu yöntemde sermayeye ortak olarak; sulama, mazot, makine bakım vb. unsurlara ilişkin masrafları karşılamaktadır. Bağ-bahçe sahipleri ise hem sermayeye ortak olabilmekte hem de emeklerini ortaya koymaktadırlar. Konulacak sermaye miktarı ve ortaklık sonunda elde edilecek kârın paylaşılma oranı ortaklar tarafından sözleşme esnasında tespit edilmektedir. Bu yöntemde, ortak girişime konulan sermaye payları eşit olduğu halde kâr payları farklı olabilirken, tersine, sermayeler farklı olduğu halde kâr payları eşit olabilmektedir.

ÜRÜN ÇEŞİTLİLİĞİ (KAYNAK) MASASI

Amaç

Katılım bankalarının kaynak çeşitliliğinin artırılması, kaynak vadelerinin uzatılması, ortaklık (mudarebe/müşareke) sisteminin geliştirilmesi ve kamunun finansman temininde faizsiz finansman araçlarının kullanımının artırılmasına ilişkin öneriler sunmaktır.

Tespitler

Finans sektöründe son yıllarda ortaya çıkan yeni fikirler ve küresel piyasa koşulları, fon toplamanın ve likidite riski yönetiminin önemini daha da artırmıştır. Gelişen rekabet ortamında fon toplamanın zorlaşması, sermaye piyasalarındaki ürünlerin çeşitlenmesi, internet bankacılığı gibi alternatif dağıtım kanallarının çoğalması ve teknoloji alanında meydana gelen gelişmeler, bankaların fon temin yöntemlerinde ve risk yönetimlerinde yapısal değişikliklere yol açmıştır.

Katılım bankaları, faizsiz bankacılığa uygun fon temin etme yöntemlerinin yetersizliği ve bunlara ilişkin alt yapının gelişmemesi nedeniyle, uzun yıllar bünyelerinde önemli miktarda nakit tutarak likidite yönetimi sağlamaya çalışmışlardır. Söz konusu durum katılım bankaları için gelir kaybına ve mevduat bankalarıyla olan rekabette dezavantajlı konuma düşmelerine neden olmuştur. Son yıllarda katılım bankaları, daha uygun maliyetli kaynak bulmak, kaynaklarının vadesini uzatmak, konvansiyonel bankalar ile rekabet edebilmek ve likidite riskini yönetebilmek amacıyla kaynaklarını çeşitlendirme arayışına girmişlerdir.

Ülkemizde kira sertifikalarına ilişkin yasal mevzuatın yürürlüğe girmesinden sonra katılım bankaları kira sertifikası ihraç etmeye başlamıştır. İhraç edilen kira sertifikası tutarı yıllar itibarıyla artmış, TL cinsi ihraçların yanında Amerikan doları cinsi kira sertifikası ihracı da gerçekleştirilmiştir.

Katılım bankaları tarafından ihraç edilen kira sertifikalarının büyük kısmı gayrimenkul kiralama yöntemine dayalı kira sertifikalarıdır (icare sukuk). Katılım bankalarının gayrimenkul temeline dayalı kira sertifikası ihracına devam edebilmeleri için, aktiflerinde gayrimenkulün olması gerekmektedir. Mevcut durum itibarıyla, katılım

bankalarının kira sertifikası ihracına konu edebileceği gayrimenkul stokları tükenmek üzeredir.

Kira sertifikası, Hazine Müsteşarlığının da finansman temin etmek amacıyla kullandığı yöntemler arasındadır . Fakat kira sertifikası yoluyla sağlanan finansman Hazine Müsteşarlığının toplam borçlanmasının sadece %5'ini oluşturmaktadır. İslami finansın uygulandığı diğer bazı ülkelerde bu oran daha yüksek seviyelere ulaşabilmektedir. Örneğin 2012 verilerine göre Bahreyn Hazinesinin kira sertifikası yoluyla sağladığı finansman toplam borçlanmasının %32,82'sini oluşturmaktadır.

Kamu kesimi tarafından yürütülen özelleştirme ve projelerin finansmanının faizsiz finans araçları vasıtasıyla yapılabilmesi mümkündür. Ancak, şu ana kadar özelleştirmelerde ve proje finansmanında faizsiz finansman araçları kullanılmamıştır. Hazine Müsteşarlığının, gelecek dönemde icare sukuk dışındaki sukuk türlerini kullanarak bu alanda adım atması beklenmektedir.

IDB gibi uluslararası kuruluşlar her ülkeye belirli limitler dâhilinde fon kullanmaktadır. Bir ülkenin IDB tarafından kullanılan fonlardan hangi oranda yararlanacağı (limiti), söz konusu banka nezdindeki etkinliğine bağlıdır. Ayrıca, IDB tarafından ülkemize tahsis edilen ihracat ve proje finansman limitlerinin tamamı kullanılamamaktadır.

Yabancı yatırımcının bir ülkeye yatırım yapması temel olarak getiri oranına ve ülkenin yatırım notuna bağlı olmakla birlikte, o ülkenin yatırımcı nezdindeki bilinirliği de bu noktada oldukça önemlidir. Şu anda yatırım yapılabilir ülke notuna sahip olan Türkiye'de ihraç edilen faizsiz finans araçlarının getiri oranları da cazip düzeydedir. Fakat Körfez bölgesinde ve faizsiz yatırım fonlarının bulunduğu diğer ülkelerde, ülkemizdeki faizsiz finans araçlarına yatırım fırsatları yeterince bilinmediği için, söz konusu ülke yatırımcılarının Türkiye'deki yatırımları oldukça düşük seviyededir.

Katılım bankalarının daha fazla kaynak temin etmek için fon toplama yöntemlerini çeşitlendirmeleri ve yatırımcılara yeni yatırım araçları sunmaları gerekmektedir. Toplumun faiz hassasiyeti olan kesimi tasarruflarını her ne kadar katılım bankalarında değerlendirse de, gayrimenkul ve altına da önemli ölçüde yatırım yapmaktadır. Özellikle Anadolu'daki şehirlerde faize karşı hassas olanlar tasarruflarını genellikle kuyumculara emanet etmektedirler.

Öneriler

Finansal erişim artırılmalıdır.

Toplumun faize duyarlı olan kesiminin mümkün olduğu ölçüde katılım bankacılığı sistemine dâhil edilmesi ve katılım bankalarının daha fazla sayıda tasarruf sahibine ulaşabilmeleri için politikalar geliştirilmeli ve çalışmalar yapılmalıdır.

İcare sukuk ihracının artması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Katılım bankalarının kira sertifikası ihraçlarını artıracak en önemli unsurlardan biri ellerindeki gayrimenkul stokunun artmasıdır. Bunun sağlanması için, katılım bankalarının her türlü gayrimenkul (özellikle konut) finansmanında murabaha yönteminin yanı sıra finansal kiralama yöntemini de kullanması mümkün hale getirilmelidir. Zira finansal kiralama yöntemi ile gayrimenkul finansmanında gayrimenkulün mülkiyeti bankada kalmakta ve bu yöntemle elde edilen gayrimenkuller kira sertifikası ihracına konu olabilmektedir. Bu nedenle, finansal kiralama ürününün geliştirilmesine yönelik diğer masalarda getirilen önerilerin hayata geçirilmesinin birçok alanda fayda sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Trust kurumu mevzuatta tanımlanmalıdır.

Anglosakson hukukunda yer alan *beneficial ownership* (yararlanma hakkı), aynı hak olmamakla beraber mülkiyet haklarının kuru mülkiyet hakkı haricinde kalan ve ekonomik haklar/ekonomik fayda şeklinde tanımlanabilecek bölümüdür. Kira sertifikası ihraçlarına ilişkin uluslararası uygulamalarda, ekonomik hak ve yetkileri içeren ancak tapu sicili değişikliği gerektirmeyen yararlanma hakkının devri ile operasyonel kolaylık sağlanmaktadır. Ülkemizde *özel amaçlı kuruluşların* (Special Purpose Vehicle - SPV) kullanımında uygulama kolaylığı sağlanması bakımından söz konusu hak türlerinin Medeni Kanuna eklenmesinin yararlı olacağı değerlendirilmektedir.

Trust kurumları, kendisini kuran kişiden ayrı bir mal varlığı olan ve yatırımcı menfaatine çalışan güven esasına dayalı kurumlardır. Ülkemizde başta Sermaye Piyasası Kanunu olmak üzere çeşitli düzenlemelerde trust modeline benzer yapılar bulunmakla birlikte söz konusu yapı Türk hukuk sistemi içerisinde tanımlanmamıştır. Bu durum, trust kurumu gerektiren her bir finansal model için ayrı bir düzenleme gerektirmektedir. Trust kurumunun mevzuatta net bir biçimde tanımlanması durumunda, uygulama için gerekli esnekliğin sağlanacağı düşünülmektedir.

Kira sertifikasının dayandığı varlık ve haklara ilişkin tasarruf yasağı netleştirilmelidir.

Mevcut durumda özel kira sertifikası ihraçlarının hukuki dayanağı olan Sermaye Piyasası Kanununun 61'inci maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan "*Kira sertifikaları itfa edilinceye kadar, varlık kiralama şirketinin portföyünde yer alan varlıklar ve haklar, ihraççının yönetiminin veya denetiminin kamu kurumlarına devredilmesi hâlinde dahi teminat amacı dışında tasarruf edilemez, rehnedilemez, teminat gösterilemez, kamu alacaklarının tahsili amacı da dâhil olmak üzere haczedilemez, iflas masasına dâhil edilemez, ayrıca bunlar hakkında ihtiyati tedbir kararı verilemez*" hükmündeki "*teminat amacı dışında tasarruf edilemez*" ibaresinin SPK tarafından yapılacak bir ikincil düzenleme ile net bir şekilde tanımlanması yararlı olacaktır. Zira anılan madde, kira sertifikasına konu edilen malvarlığında değişim yapılmasını dahi tereddütlü kılmaktadır.

Alternatif modellerle kira sertifikası ihraçları yapılmalıdır.

Mevcut kamu kira sertifikası ihracının hukuki dayanağı olan 4749 sayılı Kanunun 7/A maddesine, kamu projelerinin finansmanı ve benzeri alternatif kaynak ve yöntemlere mebnî kira sertifikası ihracına açıkça olanak tanıyan bir hükmün eklenmesi, hem söz konusu menkul kıymetin piyasa derinliğini arttıracak hem de özel kira sertifikası ihraçlarının önünü açacaktır.

Hazine Müsteşarlığının kira sertifikası ihraçları artırılmalıdır.

Hazine Müsteşarlığı tarafından şimdiye kadar muhtelif vadelerde üç defa Türk Lirası cinsi, iki defa Amerikan doları cinsi kira sertifikası ihraç edilmiştir. Kira sertifikası piyasasının derinleştirilmesi ve ikinci el piyasasının oluşması için, Hazine Müsteşarlığı tarafından daha sık aralıklarla ve farklı para birimlerinde kira sertifikası ihraç edilmesinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Kamu kurum ve kuruluşlarının kira sertifikası satın alması özendirilmelidir.

Katılım bankalarının kira sertifikası ihracının önündeki en büyük engellerden birisi pazarlama sorunudur. Faizsiz finansın gelişmiş olduğu ülkelere bakıldığında, bu ülkelerde sukuk piyasası belirli bir hacme ulaşınca kadar özel sektörün ihraç ettiği sukukların kamu kurumları tarafından satın alındığı görülmektedir. Ülkemizde, bazı kamu kurumları ile kamu bağlantılı çeşitli vakıf ve sandıkların Hazine Müsteşarlığının ve katılım bankalarının sukuk ihraçlarında alıcı olmaları halinde kira sertifikası ihraçları artacak ve bununla ilgili piyasaların derinleşmesi sağlanacaktır. Kira sertifikasına yatırım yapma imkânı olan kurum ve kuruluşlar arasında İşsizlik Sigortası Fonu, TCMB Vakfı, Merkez Bankası Çalışanları Sandığı, Emlak GYO, Takasbank, Kamu Bankaları/Finansal Kuruluşları, Türk Hava Yolları, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, BİST, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO), Turkish Petroleum International Company (TPIC), kamu bağlantılı çeşitli vakıf ve sandıklar³ sıralanabilir.

Kira sertifikası ihracına ilişkin mevzuatta kamu için sağlanan kolaylıklar özel sektör için de sağlanmalıdır.

4749 sayılı Kanunun 7/A maddesine göre kamu kira sertifikası ihraçları Türk Borçlar Kanununun kira sözleşmelerine ilişkin hükümlerine tabi değildir. Söz konusu işlemler hakkında taraflar arasında düzenlenecek sözleşme hükümleri uygulanmaktadır. Böylelikle, işleme konu varlığı kiraya veren taraf olan SPV'nin kira hukukundan kaynaklanan ekstra mali yüklerden muafiyeti sağlanmıştır. Benzer bir muafiyetin özel sektöre de sağlanması, katılım bankalarının kaynakları içinde kira sertifikasının payının artırılmasına katkı sağlayacaktır.

³ Örneğin; Diyanet Vakfı, Mehmetçik Vakfı, Kızılay Derneği, İLK SAN, TCDD VAKFI, TKİ-Türkiye Kömür İşletmeleri Çalışan Sandığı, Tarım Kredi Kooperatifi Personeli Yardımlaşma Sandığı, Tarım İş Sendikası, TEKVAK-TEİAŞ Çalışanları Sandığı, TRT Vakfı-RATELVAK

Kira sertifikası ihraçlarında tahsisli satışlar yapılabilmelidir.

Tahsisli satış, menkul kıymet alıcılarının önceden belirlenmesi ve doğrudan bu alıcılara satış yapılmasıdır. Tahsisli satış yoluyla kira sertifikası ihraç edilmesi halinde bir kısım tasarrufların katılım bankalarına çekilebileceği düşünülmektedir.

Yurt dışında ihraç edilen kira sertifikaları BİST nezdinde kote edilebilmelidir.

Katılım bankaları tarafından yurt dışında ihraç edilen kira sertifikalarının BİST nezdinde kote edilmesi durumunda kira sertifikası ihraçları artacak ve yurt içi kira sertifikası piyasası gelişecektir. Ayrıca, söz konusu menkul kıymetlerin Takasbank'ta saklanacak olması, Takasbank'ın bölgesel düzeyde bir saklama kuruluşu konumuna gelmesine katkı sağlayacaktır.

Ancak, yüksek tutardaki kote olma ücreti ve kotta kalma ücretleri kira sertifikalarının BİST'e kote edilmesinin önünde engel teşkil edebilecektir. Bu nedenle, kira sertifikası piyasası derinleşinceye kadar kira sertifikalarına ilişkin kote olma ve kotta kalma ücretlerinde teşvik edici düzenlemelerin yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Kaynak toplama yöntemlerine ilişkin vergisel dezavantajlar giderilmelidir.

Ülkemizde konvansiyonel bankacılık geçmişinin çok eski olması ve bunlara ilişkin mevzuatın uzun yıllardır uygulanıyor olması nedeniyle söz konusu bankaların kaynak toplama yöntemlerinin vergisel boyutu mevzuatımızda netlik kazanmıştır. Fakat faizsiz finans sisteminin ve sisteme ilişkin mevzuat alt yapısının nispeten yeni olması sebebiyle, katılım bankalarının kaynak toplama yöntemlerinin vergisel boyutu mevzuatımıza tam olarak yerleşmiş durumda değildir. Bu durum, katılım bankaları için dezavantaj oluşturmaktadır. Bu nedenle, vergi mevzuatında katılım bankaları ile konvansiyonel bankalara fırsat eşitliği sağlayacak değişiklikler yapılması gerekmektedir.

Mudarebe ve müşareke sukuk ihraç edilebilmesi sağlanmalıdır.

Mudarebe/müşareke sukuk, faizsiz finansın özü olan risk paylaşımına en uygun sukuk türüdür.

Mudarebe sukukta yatırımcının rabbü-l mal/sermayedar sıfatıyla sermayeyi tedarik ettiği, ihraç edenin ise mudarib sıfatıyla bilgi ve tecrübelerine dayanarak söz konusu sermayeyi yatırımlarda değerlendirdiği ve getirinin önceden belirlenen paylaşım oranı üzerinden dağıtıldığı bir sukuk türüdür. Risk sermayesi yöntemiyle kullanılan ve büyük projelere finansman bulabilme amacıyla oluşturulmuş bir modeldir. Mudarebe sukuk ihracı işlemine aracılık eden SPV, yatırımcılara satmış olduğu kira sertifikası üzerinden müşterilerini projeye hissedar etmektedir. Bu sukuk türünde yatırımcının koyduğu sermayenin geri ödenmesi garanti edilememektedir.

Müşareke sukuk yapı olarak mudarebe sukuka benzemektedir. Aralarındaki fark, müşareke sukukta ihraç eden kuruluşun da ortaklık sermayesine katkı sağlamasıdır. Yatırımdan elde edilen kâr önceden belirlenmiş oranlar dâhilinde dağıtılmakta, zarar ise yatırılan sermayeyle orantılı olarak paylaşılmaktadır. Müşareke sukukta yatırımlar çeşitlilik göstermektedir. Bu sukuk türünün ihracında, yeni bir projenin oluşturulması

söz konusu olabildiği gibi, mevcut bir projenin yenilenmesi ve eksikliklerinin giderilmesi de hedeflenmiş olabilmektedir.

Henüz ülkemizde uygulaması olmayan mudarebe ve müşareke sukuk türlerinin gerek Hazine Müsteşarlığı gerekse katılım bankaları tarafından ihraç edilmesi durumunda, ülkemizdeki sukuk piyasasının çeşitlenmesine, kuruluşların uzun vadeli fon temin etmesine ve yatırımcıların daha fazla getiri elde etmesine imkân sağlanacağı düşünülmektedir. Bu nedenle, Hazine Müsteşarlığı ve katılım bankaları tarafından mudarebe ve müşareke sukuk ihraç edilebilmesi için gerekli teşvik edici düzenlemelerin yapılması faydalı olacaktır.

Katılım sertifikası ihraç edilebilmelidir.

Katılım bankasının emtia veya proje finansmanı amacıyla yapmış olduğu müşareke işlemlerinin sertifikalaştırılması yöntemiyle, *katılım sertifikası* adı altında yeni bir ürün geliştirilebileceği ve bu ürünün yatırımcılara ve müşterilere satılabileceği düşünülmektedir. Katılım bankaları, aktifleri arasında yer alan çeşitli sektörlerle ait müşareke projelerini, söz konusu projelerin toplam değeri kadar çıkaracakları katılım sertifikaları ile finanse edebilirler. Bu projeler sektörler bazında çeşitlendirilerek çeşitli karma paketler de oluşturulabilir. Bu ürünün kira sertifikasından farkı daha pratik olmasıdır. Katılım sertifikası ihraç aşamalarının kira sertifikası ihraç sürecine kıyasla daha kolay ve kısa olması muhtemeldir.

Katılım sertifikalarının getirisinin murabaha gibi standart ürünlerin getirisinden daha fazla olması beklenmektedir. Bununla birlikte faizsiz finansta risk paylaşımı esas olduğu için, söz konusu sertifikanın getiri garantisi olmayacaktır. Yatırımcının projelerden oluşan nakit akışına göre çeşitli dönemlerde anapara ve kâr ödemesi alması mümkün görülmektedir. Proje bittiğinde ise yatırımcılar paralarını ve kârlarını tamamen geri alabilecektir. Katılım sertifikası için projelerin muhtemel bitiş tarihlerine göre muhtemel bir vade belirlenebilir fakat projelerin bitişinin gecikmesi durumunda vade de değişecektir. Bu nedenle karşılaşılabilecek olan likidite sorunu, sertifikaların borsaya kote edilmesi suretiyle çözülebilir.

Özel fon havuzları oluşturulabilmelidir.

Katılım bankaları tarafından müşterilere katılım hesaplarının getiri oranından daha fazla getiri sağlayabilecek özel fon havuzları tesis edilebilir. Bu sistemde havuzlarda biriken fonlar aktifte belirli projelere aktarılacak, projeler tamamlandığında elde edilen kârlar ilgili müşterilere dağıtılacaktır. Söz konusu projeler uzun vadeli olacağı için özel fon havuzuna yatırım yapacak müşterinin de uzun vadeli yatırıma razı olması gerekmektedir. Uygulamanın katılım bankalarının uzun vadeli kaynak imkânlarını artıracığı düşünülmektedir.

Kurumsal müşteriler ile taahhütlü işlem yapılabilirdir.

Katılım bankaları, kısa vadeli likidite ihtiyaçlarını karşılamak için belirli şartlar altında TCMB ile taahhütlü işlem (geri alım vaadiyle satım) yapabilmektedir. TCMB ile yapılan taahhütlü işlemlerin, söz konusu işlemlerin yapısında TCMB yerine kurumsal müşterileri

konumlandırmak suretiyle de yapılabileceği düşünülmektedir. Böylece, hem katılım bankaları kaynak sağlayabilecek hem de kurumsal müşteriler kısa vadeler için katılım bankalarıyla işlem yapabilecektir.

Kurumsal müşteriler ile vekâlet sözleşmesi yapılabilmelidir.

Vekâlet, fon sağlayan tarafın bir faizsiz finans kuruluşunu yatırım yapma konusunda vekil tayin ettiği bir acentelik sözleşmesidir. Sözleşme uyarınca, riskin tamamı fon sağlayan tarafa ait olmaktadır. Fon sağlayan taraf yatırımlarını değerlendiren faizsiz finans kuruluşuna bir uzmanlık ücreti ödeyebilmektedir. Bu yöntem aslında katılım hesapları ile hemen hemen aynı yapıya sahiptir. Katılım hesaplarında olduğu gibi *müvekkil* (parayı veren taraf), *vekil* (parayı alan taraf) havuzlarının zarar üretmesi halinde -kötü niyet ve ağır ihmal durumu hariç olmak üzere- söz konusu zarara razı olmaktadır.

Ülkemizde sadece bankalararası işlemlerde kullanılan vekâlet işleminde süreç, atıl fonları bulunan bir katılım bankasının başka bir katılım bankasının katılım havuzuna ortak olarak bu havuzun gelirinden pay alması şeklinde gerçekleşmektedir. Vekâlet ürününün isminin *Esnek Paylaşım Oranlı Katılım Hesabı* şeklinde değiştirilerek sadece kurumsal ve/veya nitelikli yatırımcılara pazarlanabilmesinin mümkün olduğu düşünülmektedir. Vekâletin özellikle kurumsal müşterilerin hizmetine sunulması ürün çeşitliliğine katkı sağlayacaktır.

Konut finansmanına dayalı menkul kıymet ihracı (seküritizasyon) yapılabilmelidir.

Seküritizasyon, bankanın aktifindeki belirli varlıklardan bir havuz oluşturması ve bu havuzdaki nakit akışlarını teminat göstererek fon toplamasıdır. Söz konusu yöntem ülkemizde konvansiyonel bankalar tarafından kullanılmaktadır. Seküritizasyonda, toplanan fona ilişkin bir teminat havuzu yer almasından ötürü borçlanma maliyeti daha uygun olabilmektedir.

Katılım bankalarının, danışma kurullarının onayını almak suretiyle, faizsiz finans prensiplerine uygun bir yapı kurarak seküritizasyon yöntemiyle fon temin etme imkânlarını araştırması gerekmektedir. Bu bağlamda, katılım bankalarının da aktifleri içinde yer alan konut finansmanı ürünlerinden bir teminat havuzu oluşturulabileceği ve bu havuza dayanarak varlığa dayalı menkul kıymet ihraç edilebileceği düşünülmektedir. Bu ürünün geliştirilmesi konut kredilerinin finansal kiralama yöntemiyle kullanılabilmesine bağlıdır. Zira murabaha yöntemiyle kullanılan konut kredilerinin seküritizasyon işlemine konu edilmesi katılım bankacılığı prensiplerine uygun bulunmamaktadır.

Çeşitlendirilmiş ödeme hakları yoluyla fon toplanabilmelidir.

Katılım bankalarının İslami prensiplere uygun şekilde tasarlanan *çeşitlendirilmiş ödeme hakları* (Diversified Payment Rights - DPR) yapısı ile fon toplayabilecekleri düşünülmektedir. DPR, konvansiyonel bankaların kullandığı bir fon toplama yöntemidir. Bu yöntemde banka gelecek dönemlerdeki dış ticaret finansmanı ve yurt

dışı ödeme emirlerinden gelen havale akımlarını bir havuzda toplayarak bu havuza dayalı menkul kıymet ihracı (seküritizasyon) gerçekleştirebilmektedir. Burada sağlanan fon için bir teminat havuzu mevcut olduğu için borçlanma maliyeti daha uygun olabilmektedir. Söz konusu yöntemde, ödeme hakları ile oluşturulan teminat havuzuyla, ihraç edilen menkul kıymetlerin aynı para birimine bağlı olması kur riskini bertaraf etmektedir.

Finansman temininde altın ve kira sertifikaları teminat olarak gösterilebilmelidir.

Ülkemizde altın bankacılığının son yıllarda gelişim göstermesi, katılım bankalarının bilançolarında bulunan altın miktarını önemli oranda artırmıştır. Diğer taraftan, kira sertifikaları da katılım bankalarının varlıkları arasında yer almaktadır. Katılım bankalarının yurt dışından ve yurt içinden fon toplarken aktiflerinde yer alan altınları ve kira sertifikalarını teminat olarak gösterebilecekleri, böylece daha uygun maliyetle kaynak sağlayabilecekleri düşünülmektedir.

30 günden daha kısa vade ile katılma hesabı açılabilirdir.

Meri mevzuata göre katılım bankalarında en az 30 gün vadeli katılma hesabı açılabilir. Ancak, katılım bankacılığında varlık havuzundan dağıtılacak kâr payı hesaplamasının günlük olarak yapılabilmesi sebebiyle 30 günden daha kısa vade ile katılım hesabı açılmasının önünde teorik olarak bir engel bulunmamaktadır. Bununla birlikte, bireysel müşterilere çok kısa vadeli katılma hesabı açılmasının katılım bankacılığı hakkında olumsuz algılara sebep olma riski bulunmaktadır. Bu nedenle, 30 günden kısa vade ile katılma hesabı açılmasına müsaade edilmeli fakat uygulamalar bu bankaların kendi aralarında belirleyeceği tutar ve vadeye ilişkin bazı sınırlamalar dâhilinde olmalıdır.

Katılım hesaplarında ara ödemelere ilişkin düzenleme gözden geçirilmelidir.

Mevzuata göre ara ödemeli katılım hesaplarında sadece iki defa ara ödeme yapılabilmektedir. Daha fazla ara ödeme yapılması halinde katılma hesabına ilişkin kâr payları iptal edilmektedir. Ara ödemelere ilişkin düzenlemenin amacı, etkileri ve sonuçları değerlendirilerek, söz konusu düzenlemenin gözden geçirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Post finansman yöntemi ile kaynak sağlanabilmelidir.

Post finansman yönteminde, yurt içinde yerleşik ithalatçı firma ithal ettiği ürünün parasını ithalatçının bankasına peşin ödemektedir. İhracatçının bankası, ihraç edilen ürünün ücretini ihracatçı firmaya peşin ödemekte fakat ithalatçının bankasından ödemeyi vadeli olarak yapmasını talep etmektedir. İthalatçının bankası, peşin tahsil ettiği ve vadeli ödeyeceği ücret tutarını vade süresince değerlendirerek elde ettiği kâr payının belirli bir kısmını vade sonunda ihracatçının bankasına yansıtmaktadır. Bu finansman yapısının katılım bankacılığı prensipleri göz önünde bulundurularak

oluşturulması halinde, katılım bankalarının kaynak sağlamasında kullanılabileceği değerlendirilmektedir.

Kâr Dengeleme Rezervi ve Yatırım Riski Rezervi ile ilgili kapsamlı düzenleme yapılmalıdır.

Yatırım Risk Rezervi, toplam kâr üzerinden kâr dağıtımı yapıldıktan sonra hesap sahiplerine dağıtılacak kârlardan yapılan kesintilerle, *Kâr Dengeleme Rezervi* ise toplam kâr üzerinden kâr dağıtımı yapılmadan önce hesap sahipleri ve banka payından birlikte yapılan kesintilerle oluşturulmaktadır. Yurt dışı uygulamalarda yatırım risk rezervi ve kâr dengeleme rezervi ile ilgili çeşitli düzenlemeler yer almaktadır.

Ülkemizde ise katılım bankaları mevzuatın ilgili hükmü uyarınca, katılım hesaplarına dağıtılacak kârların %5'ine kadar olan tutarı günlük birim değeri hesaplama tablosunda değerlendirebilmektedir.⁴ Ayrılan bu tutar, ekonomideki koşullara göre, kârın yüksek olduğu dönemlerde biriktirmek, kârın düşük olduğu dönemlerde ise belli oranda dağıtılmak suretiyle *Kâr Dengeleme Rezervi* olarak kullanılabilmektedir. Yurt dışı uygulamalar ve IFSB standartları göz önünde bulundurularak Kâr Dengeleme Rezervi ve Yatırım Risk Rezervi ile ilgili olarak mevzuatta daha kapsamlı bir düzenleme yapılması önerilmektedir.

Uluslararası kuruluşlardan fon temin edilmelidir.

IDB vb. uluslararası kuruluşlar tarafından ülkemize tahsis edilen ihracat ve proje finansman limitlerinden azami derecede istifade edilebilmesi önem arz etmektedir. Bu çerçevede, katılım bankalarının bu kuruluşlar nezdinde birlikte hareket etmesi için TKBB tarafından çalışma yapılması faydalı olacaktır. Ayrıca, ülkemizin IDB nezdindeki etkinliğinin artırılması amacıyla Kalkınma Bakanlığı ve BDDK gibi kamu kurumları öncülüğünde adımların atılması gerektiği düşünülmektedir. IDB ile birlikte yürütülecek projeler, faizsiz finansman araçlarına ilişkin bilgi birikiminin ülkemize aktarılmasını da sağlayabilecektir.

⁴ Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 14'üncü maddesinin üçüncü fıkrasında, "Katılım bankaları, Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin ilgili hükmü uyarınca düzenlenecek katılma hesabı sözleşmeleri ile tevsik edilmesi kaydıyla, katılma hesaplarına dağıtılacak kâr tutarlarının yüzde beşine kadar olan kısmını, katılma hesapları kaynaklı kredilere ilişkin terkin edilen alacaklardan yapılan tahsilâtlar ile özel karşılıklar ve genel karşılıkların katılım payı iptallerini özel ve genel karşılıklar ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu priminin katılma hesapları payına düşen kısmının karşılanmasında kullanılmak üzere karşılık olarak ayırabilirler" hükmü yer almaktadır.

Türkiye’deki ilgili kamu kurumlarının yurt dışındaki muadil kurumlarla ilişkileri geliştirilmelidir.

Ülkemizdeki yatırım fırsatlarının bilinirliğini artırmak amacıyla, Türkiye’deki ilgili kamu kurumları ile yurt dışındaki muadil kurumlar arasında işbirliği anlaşmaları imzalanarak bu ülkelerdeki kamu kurumları ile iletişimin artırılması gerektiği düşünülmektedir. Diğer ülkelerin ilgili kamu kurumlarının çalışanlarının ülkemizde geçici olarak görevlendirilmeleri uzun vadede ülkemizin bilinirliğine katkı sağlayacaktır. Benzer şekilde, BDDK, SPK ve TCMB gibi kamu kurumlarının çalışanlarının faizsiz finansın gelişmiş olduğu ülkelere sürekli veya geçici görevle gönderilmeleri, bu ülkelerdeki faizsiz finansa ilişkin bilgi birikiminin Türkiye’ye aktarılması açısından oldukça faydalı olacaktır.

PİYASALAR MASASI

Amaç

Türkiye’de katılım bankacılığı ve faizsiz finans sektörünün para ve sermaye piyasalarındaki yerinin ve söz konusu piyasaları daha fazla kullanabilmesinin önündeki engellerin tespit edilmesi; sektörün ihtiyaç duyduğu ikincil piyasaların geliştirilmesi, derinleştirilmesi, likidite enstrümanlarının çeşitlendirilmesi ve likidite yönetiminin kolaylaştırılmasına ilişkin öneriler sunulmasıdır.

Tespitler

Ülkemizde katılım bankalarının kısa vadeli likidite yönetimleri için yeterli enstrüman ve piyasalar bulunmamaktadır ve faizsiz para piyasalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Katılım bankalarının likidite yönetiminin güçlendirilmesi için, faizsiz likidite yönetim araçları oluşturma ihtiyacı her geçen gün artmaktadır. Faizsiz bankacılığın son yıllarda hızlı büyümesi ve Körfez bölgesindeki İslami bankacılık sektörünün ülkemize yatırım yapma iştahı bu ihtiyacı pekiştirmektedir.

Katılım bankalarının sağlıklı likidite yönetimi yapabilmeleri, finansal istikrar açısından önem arz etmektedir. Mevduat faiz oranlarının arttığı bir konjonktürde katılım hesaplarındaki kâr oranlarının aynı ölçüde artmaması, söz konusu bankalardan fon çıkışlarına sebep olmaktadır. Bu durum katılım bankalarının kısa vadeli fon sağlama ihtiyaçlarını daha da artırmaktadır.

TCMB’nin para politikası hedeflerine ulaşmak için piyasada oluşan kısa vadeli faizlerin politika duruşuyla uyumlu şekilde oluşumu amacına paralel olarak açık piyasa işlemlerinden katılım bankalarının da yeterince yararlanabilmesinin sağlanması gerekçesiyle TCMB tarafından 30.12.2013 tarihinde birtakım operasyonel değişiklikler yapılmıştır.

Mevcut durumda, katılım bankaları TCMB ile imzaladıkları sözleşmeye istinaden açık piyasa işlemlerinden olan haftalık *geri satım vaadi ile alım* fonlama imkânından yararlanmaktadır. Ancak, TCMB tarafından açılan ihalelerin miktar ihalesi olması ve söz konusu ihalelere tüm bankaların katılması sebebiyle katılım bankalarına düşen likidite miktarının likidite ihtiyaçlarını gidermede yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır.

Katılım bankalarının BİST’de kurulacak yapılar nezdinde, TCMB ile işlemler yapabileceği değerlendirilmektedir. Mevcut durumda, TCMB tarafından BİST üzerinden konvansiyonel bankalara sunulan gecelik fonlama imkânından katılım bankaları faydalanamamaktadır. Söz konusu fonlama imkânı, miktar sınırından bağımsız olarak bankaların ellerinde bulundurduğu devlet iç borçlanma senetlerinin miktarına göre artış gösterebilmektedir. Dolayısıyla, mezkûr borçlanma imkânının katılım bankaları açısından değerlendirilmesi durumunda, katılım bankalarının aktiflerinde bulundurduğu kira sertifikalarının teminat gösterilmesi suretiyle ellerindeki sertifika miktarına bağlı olarak likiditeye erişim imkânları artabilecektir.

Katılım bankalarının TCMB ile katılım bankacılığı prensiplerine uygun olarak yapabileceği işlemlerin çeşitlendirilmesi ve bu kapsamda TCMB’nin altın/döviz karşılığı TL fonlama imkânı sağlaması önem arz etmektedir. Mevcut uygulamada bankacılık sektörünün TCMB’den sağladığı likidite imkânları esas itibarıyla faiz sistemine dayanmaktadır. Konuya ilişkin olarak, TCMB’nin bankalararası para piyasası işlemleri kapsamında katılım bankalarının çalışma prensiplerine uygun araçların geliştirilmesinin söz konusu bankaların likidite yönetimine önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Dünyada faizsiz finans kuruluşlarının likidite yönetimi büyük oranda emtia piyasaları üzerinden yapılmaktadır. Likidite temininin yanında likidite fazlalarının da değerlendirildiği bu piyasalarda, bankalararası işlemlerin yapılması da mümkün görülmektedir. Ülkemizdeki katılım bankaları da bu yöntemi kullanmak suretiyle günlük likidite fazlalarını Londra’daki emtia piyasalarına depo yapmaktadır. Bu piyasalarda tüm katılım bankalarının toplam günlük depo tutarının zaman zaman milyarlarca TL’ye ulaştığı görülmektedir.

Kira sertifikaları, sermaye piyasalarında bilinen en yaygın faizsiz finans ürünüdür. Ülkemizde kira sertifikası ikincil piyasaları henüz derinleşmemiştir. Hazine Müsteşarlığının kira sertifikalarını ihraçta alanların vade sonuna kadar bekledikleri gözlenmektedir. SPK tarafından Kira Sertifikası Tebliğinin yanı sıra, katılım fonu, gayrimenkul yatırım fonu, girişim sermayesi yatırım fonu, gayrimenkul sertifikası gibi katılım bankalarının da kullanabileceği faizsiz ürünlere ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Söz konusu ürünlerin vergi avantajlarına sahip olmaları sebebiyle kolaylıkla kullanılabileceği ve müşterilere sunulabileceği düşünülmektedir. Ancak bu ürünlerin piyasada tanınmadığı, bankalar tarafından dahi yeterince bilinmediği görülmektedir.

Öneriler

Katılım bankalarının TCMB ile yapabileceği işlemler çeşit ve hacim olarak artırılmalıdır.

Katılım bankalarının finansman sağladığı TCMB tarafından gerçekleştirilen haftalık ihalelerin gecelik borçlanmalara uyarlanmasına yönelik bir karar alınmasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Katılım bankalarının likidite fazlasına sahip olması durumunda kullanabilecekleri *geri satım vaadiyle alım* sözleşmelerinin de gözden geçirilerek geliştirilmesi önerilmektedir.

TCMB hâlihazırdaki fonlama yapısına göre, bankaların ellerinde bulundurdıkları çeşitli menkul kıymetlerin teminata alınması suretiyle likidite sağlamaktadır. Katılım bankalarının faizsiz para piyasası kanalıyla likidite yönetimi yapabilmeleri için, TCMB'nin piyasa bazlı parasal işlemlerinde faizsiz kamu borçlanma araçlarını aktif olarak kullanması teşvik edilmeli, bu doğrultuda gerekli operasyonel değişikliklerin yapılması sağlanmalıdır. Katılım bankalarının likidite imkânlarının çeşitlendirilebilmesi için ellerindeki kamuya ait faizsiz borçlanma araçlarını TCMB'ye kesin satabilme imkânının TCMB tarafından araştırılması faydalı olacaktır.

Ayrıca, faizsiz finans ilkelerine uygun olmak kaydıyla, bankaların ellerinde bulundurdıkları çeşitli menkul kıymetlerin teminata alınmasına alternatif olarak TCMB tarafından altın veya döviz teminatlı fonlama yapılması katılım bankalarının likidite imkânlarını çeşitlendirecektir. Söz konusu uygulamaya ilişkin olarak, tüm bankaları içerecek şekilde bir yapı tesis edilmesinin önünde herhangi bir engel olup olmadığının değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Katılım bankalarının likidite yönetimi çerçevesinde BİST nezdinde işlem yapmasının önündeki engeller kaldırılmalıdır.

Konvansiyonel bankaların BİST nezdinde gerçekleştirdiği repo işleminin benzerinin faizsiz finans prensiplerine uygun şekilde katılım bankaları tarafından da yapılması kaynak çeşitliliği ve likidite imkânlarını artıracaktır. Ancak BİST nezdinde işlem yapabilmek için, bankaların BİST'te işlem yapma yetkisi almaları gerekmektedir.

19.02.1996 tarihli ve 22559 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Tahvil ve Bono Piyasası Yönetmeliğinin Piyasa Üyeliği İçin Aranacak Şartlar başlıklı üçüncü maddesinde, *"Tahvil ve Bono Piyasası'nda Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ile Borsa üyeleri ve Sermaye Piyasası Kurulu'ndan yetki belgesi almak koşuluyla Bankalar işlem yapabilirler"* hükmü yer almaktadır. 30.12.2012 tarihli ve 28513 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanununun Yetki Belgesi başlıklı 40'ncı maddesinde ise, *"Yatırım hizmetleri ve faaliyetlerinde bulunmak üzere Kurulca izin verilenlere, icra edecekleri yatırım hizmetleri ve faaliyetlerini gösteren yetki belgesi verilir. Bir yetki belgesi ile bir veya birden fazla yatırım hizmeti ve faaliyetinde bulunma izni verilebilir"* ifadeleri yer almaktadır. Diğer taraftan, Sermaye Piyasası Kanununun 37'nci maddesinde, ilgili Kanun kapsamına giren yatırım hizmet ve faaliyetleri sıralanmıştır. Ancak repo ve ters repo işlemleri, söz konusu hizmet ve faaliyetler içerisinde yer almadıkları için yetkiye tabi bir yatırım hizmeti olarak tanımlanmamıştır. Dolayısıyla mevzuatın gözden geçirilmesi ve repo ve ters repo işlemlerinde katılım bankalarının yaşadıkları sıkıntıların çözüme kavuşturulması önerilmektedir.

Katılım bankaları, BİST'e üye olabilmeleri halinde likidite temini amacıyla TCMB'den yapmış oldukları borçlanmaya paralel şekilde BİST'ten gecelik borçlanma imkânı bulacaklardır. Bu bağlamda, katılım bankalarının borçlanmalarına dayanak teşkil edecek sözleşmelere ve BİST'in iç düzenlemelerine; *kâr payı, kira sertifikası ve kesin alım vaadi ile satım ve/veya kesin satım vaadi ile alım* kavramlarının eklenmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Öte yandan, katılım bankaları ile TCMB'nin BİST üzerinden karşılıklı

işlem yapabileceği bir pazar oluşturulması amacıyla gerekli hukuki ve teknik altyapı çalışmalarının tamamlanması önem arz etmektedir.

Emtia murabaha ve teverruk işlemleri geliştirilmelidir.

BİST nezdinde kurulacak emtia piyasalarının; yurt dışında değerlendirilmek zorunda kalınan likidite fazlalarının yurt içinde kalmasını sağlayacağı ve İstanbul'un finans merkezi olması için atılması gerekli adımlardan biri olduğu düşünülmektedir.

Türkiye'de metal borsası kurulmasına ilişkin çalışmanın tamamlanması sonucunda katılım bankalarının Londra üzerinden yaptıkları metal alım-satım işlemlerini artık BİST nezdinde yapması hedeflenmelidir. BİST tarafından yürütülen çalışmalarda, katılım bankaları ile bir araya gelinerek emtia murabaha ve teverruk işlemleri hakkında görüş alışverişinde bulunulması ve bu piyasanın katılım bankalarının da kullanabileceği şekilde tasarlanması önem arz etmektedir.

Bilindiği üzere, 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 57'nci maddesinde katılım bankaları dışındaki bankaların Borsa İstanbul Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar Piyasasında teyit edilen; altın, gümüş, platin ve paladyum dışında, emtia üzerine işlem yapmaları yasaklanmıştır. Bu durumun katılım bankalarının bankalararası para piyasalarını kullanma imkânlarını kısıtladığı düşünülmektedir. Bununla birlikte, katılım bankalarınca bankalararası piyasada özellikle platin ve paladyum üzerinden diğer bankalara depo yapılabileceği düşünülmektedir.

Öte yandan, risklerin etkin yönetilmesi açısından, katılım bankaları ve konvansiyonel bankaların dâhil olabileceği bankalararası para piyasasındaki emtia murabaha işlemlerinin her işlemin karşı tarafı BİST olacak şekilde yapılmasını sağlayacak organize bir yapının tasarlanması yararlı olacaktır.

IILM benzeri bir yapı kurulmalıdır.

Katılım bankalarının likidite yönetimlerini kolaylaştırmak amacı ile, yurt dışında merkez bankalarının taraf olduğu Uluslararası İslami Likidite Yönetimi Kuruluşu (IILM) benzeri bir yapının Türkiye'de de yerel bazda oluşturulabileceği ve bu kuruluşun özellikle TL cinsinden kira sertifikaları ihraç etmek suretiyle, ikincil piyasayı güçlendirilebileceği düşünülmektedir.

TCMB tarafından altının rezerv edilmesinde bir kiloluk barlar da kullanılmalıdır.

Fiziki olarak saklanması ve yurt dışı piyasalarda daha likit kabul edilmesi nedeniyle altın TCMB nezdinde 12,5 kiloluk barlar şeklinde rezerve edilmektedir. Ancak ülkemizde bir kiloluk barların iç talebinin güçlü olduğu bilinmektedir. Katılım bankalarının altın depo hesaplarında yüksek bir hacme ulaşmış olması sebebiyle 1 kiloluk barların da TCMB tarafından kabul edilebilmesi yararlı olacaktır. TKBB'den bu yönde resmi bir talep gelmesi halinde konunun TCMB tarafından gündeme alınabileceği düşünülmektedir.

Hazine Müsteşarlığı tarafından ihraç edilen kira sertifikaları çeşitlendirilmelidir.

Hazine tarafından gerçekleştirilen kira sertifikası ihraçlarında sürekliliğin sağlanması, hacmin artması ve vadelerin çeşitlendirilmesi ülkemizde katılım bankacılığının gelişmesine önemli oranda katkı sağlayacaktır. Bu nedenle, faizsiz kamu finansmanı araçlarının genel kamu borçlanma programı içindeki ağırlığının artırılması ve faizsiz devlet borçlanma senetleri piyasasının gelişip güçlenmesi sağlanmalıdır. Örneğin, TÜFE'ye endeksli olarak çıkarılacak kira sertifikalarının katılım bankaları tarafından satın alınması katılım bankacılığı prensiplerine uygun olup, söz konusu hususla ilgili olarak danışma kurulları olumlu görüş belirtmektedir. Bu kapsamda, Hazine Müsteşarlığının borçlanma programlarında enflasyona endeksli ihraçları da gündeme almasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Mevcut durumda, Hazine Müsteşarlığı tarafından ihraç edilen kira sertifikaları, ağırlıklı olarak katılım bankaları ve emeklilik yatırım fonları tarafından satın alınmakta ve vade sonuna kadar elde tutulmaktadır. Hazine'nin çeşitli vadelerde (3, 6, 12 ay ve 2-5 yıl arası) ve farklı yapılarda (değişken oranlı, enflasyona endeksli) kira sertifikası ihraçları yapması durumunda, faizsiz finans kuruluşlarının yanı sıra konvansiyonel bankalar, portföy yönetim şirketleri gibi diğer piyasa oyuncularının da bu ihraçlara talep gösterebileceği, bu şekilde kira sertifikaları ikincil piyasasının oluşacağı ve bu piyasanın derinleşeceği düşünülmektedir.

IDB'ye üye ülkeler tarafından ihraç edilen sukuklar BİST nezdinde listelenmelidir.

Hazine Müsteşarlığı ve katılım bankaları tarafından ihraç edilen kira sertifikaları yanında, IDB'ye üye ülkelerin kamu kurumları tarafından ihraç edilen sukukların BİST nezdinde listelenmesinin, kira sertifikalarına ilişkin ikincil piyasada işlem hacmini arttırabileceği ve katılım bankalarının likidite yönetimine katkı sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

Katılım bankaları piyasa yapıcısı olarak yetkilendirilmelidir.

Hâlihazırda Hazine Müsteşarlığı tarafından gerçekleştirilen kira sertifikaları ihraçlarının yaklaşık %80'i katılım bankaları tarafından satın alınmıştır. Bunun yanında, faaliyet hacimleri artmaya başlayan ve faizsiz finans prensiplerine uygun ürünler sunan bireysel emeklilik şirketleri ve yatırım fonlarını yöneten portföy yönetim şirketleri gibi kuruluşların piyasadaki paylarının artmasıyla birlikte, kira sertifikası talepleri de artacaktır.

Konvansiyonel bankalarda uygulanmakta olan piyasa yapıcılığı sisteminde, devlet iç borçlanma senetlerinde, piyasa yapıcısı bankalara gerek birincil piyasada, gerekse para piyasalarında sağlanan ayrıcalıklar ile sistemin etkinliğinin sürekli kılınması amaçlanmaktadır. Aynı şekilde, kira sertifikalarında katılım bankalarının piyasa yapıcısı olarak yetkilendirilmesi ve özellikle ikincil piyasalarda işlem yapmalarına yönelik yükümlülük getirilmesinin işlem hacmini arttırabileceği ve ikincil piyasaları derinleştirebileceği düşünülmektedir.

Mevcut piyasa yapıcılarında BİST nezdinde yapılan tahvil ve bono işlemlerinde düşük komisyon alınmasının katılım bankalarına da uygulanması, BİST nezdinde faizsiz finans prensipleri çerçevesinde geliştirilecek olan geri alım vaadiyle satım işlemlerini teşvik edecek ve kira sertifikalarına ilişkin ikincil piyasayı derinleştirecektir. Diğer taraftan, kira sertifikalarını ihraçtan alan bankalara aldıkları sertifikaların bir kısmını (örneğin %10'unu) bireysel ve kurumsal müşterilere satma zorunluluğu getirilmesinin değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Kira sertifikaları için organize ikinci el piyasaları oluşturulmalıdır.

Dünyada sukuk ihracında önde gelen Malezya gibi ülkelerde dahi sukuklara ilişkin organize ikincil piyasaların bulunmadığı ve ikincil piyasa işlemlerinin yeterli derinlikte olmadığı görülmektedir. Ülkemizde, sabit getirili menkul kıymetlere ilişkin ikinci el işlemler BİST nezdindeki organize piyasalarda yapılmakta ve bu sistem sağlıklı bir şekilde işlemektedir. Gerekli düzenlemelerin yapılması suretiyle kira sertifikaları için de BİST nezdinde organize bir ikincil piyasa oluşturularak bu piyasaya derinlik kazandırılabilir. Bu durumun gerçekleşmesi halinde, ülkemizin faizsiz finans merkezi olma yolunda rakip ülkelere kıyasla ciddi bir rekabet avantajı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Bazı yatırım fonlarına ilişkin vergisel düzenlemeler gözden geçirilmelidir.

Ülkemizde kıymetli maden alım-satımı vergiye tabi değilken, kıymetli madenlere dayalı yatırım fonları vergiye tabidir. Bu durum, kolektif yatırım araçlarının sermaye piyasalarındaki gelişimini engellemektedir. Bu çerçevede, özellikle faizsiz ürünlere ilişkin piyasaların derinleştirilmesi için birtakım teşvikler sağlanabileceği, özellikle, kıymetli madenlere dayalı yatırım fonu ve borsa yatırım fonu paylarının alım-satımından kaynaklanan kârın tabi olduğu %10 stopajın azaltılabileceği düşünülmektedir. Konuya ilişkin olarak, TKBB tarafından Maliye Bakanlığına, dayanak varlıkların vergiye tabi olmadığı durumda bu varlık veya varlıklara dayalı yatırım fonlarının da vergilendirilmemesi hususunun değerlendirilmesine dair görüş bildirilmesi yerinde olacaktır.

Katılım endeksi geliştirilmeli ve endekse dayalı ürünlerde çeşitliliğe gidilmelidir.

Faizsiz sermaye piyasası için önem arz eden *Katılım Endeksi*'nin geliştirilmesi ve endekse dayalı ürünlerde çeşitliliğe gidilmesi faydalı olacaktır. Endeksin *Katılım 30*, *Katılım 50* vb. seçeneklerle çeşitlendirilmesi üzerine yapılan çalışmalar olumlu karşılanmaktadır. Ancak önemli olan hususun endeks üzerine yatırım fonu ve benzer ürünlerin oluşturulması ve bunların bankaların dağıtım kanallarında yerini alması olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, BİST tarafından sürdürülen, borsaya kote hisse senetleri içerisinde likiditesi yüksek olan hisselerin tasnif edildiği bir likidite endeksi oluşturulmasına benzer bir çalışmanın *Katılım Endeksi* için de yapılması mümkün görülmektedir.

Faizsiz sermaye piyasası yatırım araçlarının bireysel ve kurumsal müşterilere tanıtımı sağlanmalıdır.

Konvansiyonel bankalar, aktiflerinde bulundurdıkları devlet tahvil ve bonolarını bireysel ve kurumsal müşterilere satmak suretiyle söz konusu ürünlerin tabana yayılmasını ve ikincil piyasanın derinleşmesini sağlamaktadır. Söz konusu duruma paralel bir şekilde kira sertifikalarının katılım bankalarınca bireysel ve kurumsal müşterilere satılması mümkün görülmektedir.

Ancak, hem bireysel hem de kurumsal yatırımcıların kira sertifikası hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, katılım bankaları tarafından potansiyel müşterilere kira sertifikalarının tanıtılarak pazarlanmasının bu ürünlere ilişkin ikincil piyasanın oluşmasına katkıda bulunabileceği düşünülmektedir. Özellikle, konvansiyonel yatırım fonlarının, faizsiz finans ürünlerine talep göstermesi piyasadaki işlem hacmini artıracaktır. Bu çerçevede, TKBB, BİST ve SPK tarafından faizsiz yatırım ürünlerine ilişkin tanıtıcı rehberler hazırlanabilir ve bilgilendirici toplantılar yapılabilir. Hazine Müsteşarlığının halka arz yöntemiyle kira sertifikası ihracı yapması da bu amaca hizmet edecektir.

Bu konuda bir diğer önemli husus, katılım bankaları personelinin katılım hesabı dışındaki ürünler ile ilgili yeterince bilgi sahibi olmamasının neden olabileceği çeşitli aksaklıkların önlenmesidir. Özellikle yatırım ürünleri başta olmak üzere, faizsiz finans ürünleri konusunda personel sertifikasyonu ve eğitimlerinin son derece kritik olduğu düşünülmektedir.

SİGORTACILIK ve BES MASASI

Amaç

Dünyada değişik uygulamaları olan tekafülün ülkemizdeki yansıması olan katılım sigortacılığının yaygınlaştırılmasına ve bu yolla sigortasız kitleye ulaşılmasına ilişkin bir yol haritası oluşturmaktır.

Tespitler

Tekafül; özünde Güney Doğu Asya, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da kullanılan ve karşılığı 'İslami sigortacılık' olarak ifade edilebilecek bir kavramdır. Arapça kökenli kefalet kelimesinden türemiş olup, Türkçeye bir arada hareket etmek, dayanışmak olarak aktarılabileceği düşünülmektedir.

Yapılan bir araştırmaya göre, dinî hassasiyeti olan kesimin en hassas olduğu konular sırasıyla mevduat, kredi, bireysel emeklilik ve sigortadır. Uluslararası kesimde sigortacılığın caiz olmadığına dair fetvalar verilirken, Türkiye'deki ilahiyatçılar arasındaki ağırlıklı görüş sigortanın zaruretten dolayı caiz olduğu yönündedir.

Türkiye'de halihazırda sigortalılık oranı oldukça düşük seviyelerdedir. Oranın düşük olmasının nedenlerinin başında, toplumun sosyokültürel yapısı ve hasar yönetiminin etkinsizliği gelmektedir. Bu bağlamda, toplumun önemli bir kesimi inanca bağlı olarak veya verilen paranın boşuna verildiği algısı nedeniyle sigortacılığa ilgi duymamaktadır.

Ülkemizde, halihazırda ayrı bir tüzel kişilikle faaliyet gösteren bir tane katılım sigortacılığı şirketi bulunmaktadır. Söz konusu şirketin sigortacılık sektörünün geneli içindeki payı yaklaşık %1,3 olup bu payın %50'sinin İslamî hassasiyetten kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

Bazı konvansiyonel bankalar, faiz hassasiyeti olan kesime yönelik olarak bireysel emeklilikte faizsiz finans için pencere açmak suretiyle, ödenen katkı paylarının faizsiz yatırım araçlarının yer aldığı fonlarda yatırıma yönlendirilmesini şart koşan bireysel emeklilik sözleşmelerinin satışına aracılık etmektedir. Bireysel emeklilik konusunda mevzuat açısından buna engel bir durum bulunmamaktadır.

Bireysel emeklilik fonlarında belirli oranda devlet tahvili ve hazine bonusu bulunması şartının kaldırılmasıyla birlikte, katılım bankalarının faiz hassasiyeti olan müşterilere uygun bireysel emeklilik ürünlerini sunmasının önünde yasal bir engel kalmamıştır.

Hayat sigortası ve bireysel emeklilik sistemleri klasik sigorta sisteminden ayrı ele alınmakta olup, özellikle İslam dinindeki zaruret hususu bu alanlar için geçerli olmadığından, din bilginlerinin görüşleri farklılık arz edebilmektedir. İslami kaynaklarda, öldükten sonra ardında kalanlara yetecek miktarda mal mülk bırakmayı teşvik eden rivayetler mevcut olup, insanların günümüzde hayat sigortası aracılığıyla bunu temin etme olanağı vardır.

Ülkemizde katılım sigortacılığı alanında kooperatif şeklinde örgütlenmek suretiyle faaliyet gösteren iki şirket bulunmaktadır. Katılım sigortacılığının ilk safhası (primlerin toplanması) kooperatifçilik modeliyle uyumludur. Zira katılım sigortacılığında nasıl dayanışma varsa kooperatifin mantığında da bu vardır. Ancak, sadece kooperatif sistemini uygulayarak katılım sigortacılığı yapmak mümkün değildir.

Katılım sigortacılığı ile ilgili diğer bir konu retakafüldür. Kısaca sigorta edilmiş riskin, belli bir kısmının veya tamamının yeniden sigorta edilmesi şeklinde tanımlayabileceğimiz retakafül konusunda ciddi sıkıntılar mevcuttur. Halihazırda Türkiye’de faaliyet gösteren herhangi bir retakafül şirketi olmadığından, söz konusu hizmet mevcut reasürans şirketlerinden alınmaktadır. İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu (AAOIFI) tarafından yayımlanan “İslami Reasürans” başlıklı İslami Standart’ta konvansiyonel reasürans şirketleriyle reasürans işlemi yapılması haram olarak kabul edilmekte olup, sadece zaruret sayılabilecek derecede ihtiyaç söz konusu ise bunun geçici olarak yapılabileceği belirtilmektedir. Bu bağlamda, bazı müşteriler tarafından retakafül hizmetinin alındığı şirketin konvansiyonel reasürans şirketi olması hususu sorgulanmakta ve bu sebeple çoğu zaman sigorta yaptırmaktan vazgeçilmektedir.

Katılım sigortacılığında toplanan primlerin hangi enstrümanlarda değerlendirileceği, oldukça hassas ve çok temel kuralları olan önemli bir husustur. Kira sertifikaları, primlerin değerlendirilebileceği önemli bir araç olmakla birlikte, orta vadede varlığa dayalı kira sertifikalarının yetersiz kalabileceği, bu nedenle projeye dayalı kira sertifikalarının geliştirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Diğer taraftan, BİST’de işlem gören Katılım Endeksi sayesinde gerek katılım sigortacılığı gerekse bireysel emeklilik kesiminde toplanan fonların değerlendirileceği güvenli bir alan oluşmuştur.

Ülkemizde, gerek zorunlu deprem sigortası edindirme, uygulama ve yönetimi faaliyetlerinden sorumlu kurum olan Doğal Afet Sigortaları Kurumu (DASK) gerekse tarım sektörünü tehdit eden risklerin teminat altına alınabilmesi amacıyla oluşturulan Tarım Sigortası Havuzu (TARSİM) sayesinde her iki alandaki sigorta ile ilgili bilgi birikimimiz uluslararası düzeyde değerlendirebilecek bir düzeye gelmiş durumdadır. Bahsi geçen konulara ülke yaklaşımımız en iyi uygulama olarak değerlendirilmektedir.

Öneriler

Faizsiz sigortacılıkla ilgili genel kabul gören terimler geliştirilmelidir.

Sektörün ilkelerini daha net yansıtmaları ve katılım bankacılığına paralellik sağlaması açısından 'tekâfûl' ifadesi yerine 'katılım sigortacılığı' ifadesinin kullanılması önerilmektedir. Hâlihazırda katılım bankacılığına uygun bireysel emeklilik sistemi ifadesi kullanılmakla birlikte, bunun yerine 'faizsiz emeklilik sistemi' ifadesinin kullanılmasının istenen büyümenin gerçekleştirilebilmesi noktasında faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Öte yandan, 'retakâfûl' ifadesi yerine 'mükerrer katılım sigortası' ifadesinin kullanılmasının bütünlük açısından uygun olacağı düşünülmektedir.

Yasal mevzuatta katılım sigortacılığına ilişkin hükümlere yer verilmelidir.

Meri mevzuatta katılım sigortacılığı yapılmasının önünde bir engel olmamakla birlikte, sisteme ilişkin herhangi bir hüküm de bulunmamaktadır. Bu bağlamda, katılım sigortacılığının mevzuatta yer bulmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Yerli ve yabancı yatırımcıların yasal düzenlemelerde ilgili hükümleri görmeleri, sektöre ilişkin güvenin tesis edilmesi açısından önem arz etmektedir.

Bilindiği üzere, Sigortacılık Kanunu'nun 16'ncı maddesinin 7 numaralı fıkrası "İkramiyeler ve indirimler karşılığı; sigorta şirketlerinin ikramiye veya indirim uygulamasına gitmesi durumunda, cari yılın teknik sonuçlarına göre sigortalılar veya lehdarlar için ayrılan ikramiye ve indirim tutarlarından oluşur." hükmünü amirdir. Buradaki "ikramiyeler ve indirim karşılığı" ifadesinin tanımlanması yoluyla yapılacak bir mevzuat çalışmasının katılım sigortacılığının kurumsal bir yapıya kavuşması yolunda önemli bir adım olacağı düşünülmektedir.

Katılım sigortacılığı şirketleri anonim şirket olarak kurulmalıdır.

Mevcut uygulamada, katılım sigortacılığı ya müstakil bir tüzel kişi olarak ya da konvansiyonel sigorta şirketleri tarafından pencere açarak yapılmaktadır. Meri mevzuatın konuya ilişkin emredici hükümleri bulunmamakla birlikte, katılım sigortacılığı faaliyetinde bulunmak isteyen şirketlerin bağımsız bir şirket olarak kurulmasının ideal olduğu düşünülmektedir. Bunun yanında, katılım sigortacılığı faaliyetlerinin kooperatif şeklinde yapılmak suretiyle gerçekleştirilebileceği değerlendirilmektedir. Ancak, ciddi güçlüklerin söz konusu olması nedeniyle gelişme aşamasında olan katılım sigortacılığının mümkün olduğunca anonim şirket çatısı altında yapılması önerilmektedir.

Katılım sigortacılığı alanında Türkiye standartları oluşturulmalıdır.

Katılım sigortacılığı ve retakâfûl konusunda Türkiye ekolü oluşturulması çalışmaları çerçevesinde, AAOIFI ve IFSB'nin çalışmalarının rehber olarak kullanılması ve ülkemiz yorumunun da katılması suretiyle katılım sigortacılığı ve retakâfûl standartlarının oluşturulması yerinde olacaktır.

Mükerrer katılım sigortası (Retekafül) yapabilme imkânı sağlanmalıdır.

Dünyada ve Türkiye’de retekafül alanındaki açığı değerlendirmek ve katılım sigortacılığı için yetersiz kalan bu alana ülke olarak yoğunlaşmak gerektiği düşünülmektedir. Bu nedenle, retekafül alanındaki gelişimin, uluslararası finans merkezi olma yolunda çok önemli bir unsur olacağı ve bu alanda Türkiye modelinin geliştirilebileceği değerlendirilmektedir. Nihai hedef Türkiye’de retekafül şirketinin kurulması olmakla birlikte, bu amaca ulaşmaya kadar Milli Reasürans T.A.Ş.’nin retekafül yapabilme imkânı araştırılmalıdır.

Fonların değerlendirileceği ürünler çeşitlendirilmelidir.

Katılım sigortacılığındaki fonların değerlendirilmesi noktasında katılım sigortacılığı ve BES portföylerinde kullanılabilecek uzun vadeli enstrümanların piyasa payının artırılması gerekmektedir. Bu bağlamda, kira sertifikası piyasasının gelişmesi önem arz etmektedir. Ayrıca girişim sermayesi fonu, gayrimenkul yatırım fonu ve altyapı fonlarından faydalanılabileceği düşünülmektedir.

Faizsiz finans alanında ürün çeşitliğinin artırılmasına ilişkin diğer önerilere paralel olarak, kamu kesiminin faizsiz borçlanma araçlarının çeşitlendirilmesi anlamında kira sertifikalarının farklı vadelerle ve daha sık aralıklarla ihraç edilmesinin katılım sigortacılığı sektörü açısından son derece önemlidir. Bununla birlikte proje bazlı kira sertifikası işlemlerinin uygulanabilirliğinin araştırılması gerekmektedir.

DASK ve TARSİM sigorta ürünleri uluslararası piyasalarda kullanılmalıdır.

Ülkemizin doğal afetlerle ilgili önemli bir bilgi birikimine sahip olduğu ve doğal afetler sonrası diğer ülkelere en çok yardım yapan ülkelerden biri olduğu kabul edilmektedir. Bu gerçekten hareketle, başka ülkelere yapılacak yardımların sigorta mekanizmaları üzerinden de yapılabileceği, böylece sigorta mekanizmalarının ülkeler arasında işletilmesi için bir pencere açılabileceği değerlendirilmektedir. Söz konusu sigorta sistemlerinin yapıları itibarıyla katılım sigortacılığına uygun olduğu düşünülmektedir.

Katılım sigortacılığına ilişkin eğitim ve tanıtım faaliyetleri yoğunlaştırılmalıdır.

Eğitim ve danışmanlık hizmetleri alanında Dünya Bankası’nın Küresel İslami Finans Geliştirme Merkezinden faydalanılabilir. Anılan Merkezde katılım sigortacılığı, retekafül ve ürün çeşitliliği konularıyla ilgili bir ekibin oluşturulması ve uluslararası düzeyde tecrübe paylaşımı yapılması önerilmektedir.

Katılım sigortacılığının dünyaya tanıtılmasını ve bilinirliğinin artırılmasını teminen; eğitim, seminer, çalıştay vb. organizasyonlar düzenlenebilir. Londra’yı tekafül merkezi yapmak için Avam Kamarasının da desteği ile yoğun bir çalışma sürdürüldüğü bilinmektedir. Türkiye’nin de geç kalmadan benzeri bir çabaya girmesi gerektiği düşünülmektedir.

Başlangıç aşamasında, TKBB tarafından tanıtım ve reklam çalışmaları yapılması ve bilimsel çalışmaların desteklenmesinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Hazine

Müşteriler tarafından yürütülen tanıtım stratejisine katılım sigortacılığı da eklenmelidir. İlgili tüm eğitim kurumları ve tanıtıcı kuruluşlar nezdinde katılım sigortacılığı, BES ve retekafül konularında eğitim çalışmaları yapılmalıdır. Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı ve Sigortacılık Eğitim Merkezi benzeri bir yapılanma katılım sigortacılığı için de oluşturulması hususu da değerlendirilmelidir.

İlerleyen dönemde katılım sigortacılarının kurumsallaşmasını teminen dernek kurma çalışmasına başlanması, şirket sayısının artması durumunda Katılım Sigortaları Birliğinin kurulması önerilmektedir. Söz konusu oluşumlar sayesinde katılım sigortacılığına ilişkin eğitim ve tanıtım faaliyetlerinin daha etkin şekilde yürütülmesi mümkün olacaktır.

STANDARTLAR ve DÜZENLEME MASASI

Amaç

Katılım bankacılığının gelişmesi ve Türkiye'nin faizsiz finans merkezlerinden biri olması için yapılması gereken düzenlemeler konusunda ana başlıkları belirlemektir.

Tespitler

Kamu kurumlarında; katılım bankalarının ve banka dışı faizsiz finans kuruluşlarının sorunlarını anlayacak, bu sorunlara çözüm üretecek ve sektörün gelişimine olanak sağlayacak yeterli insan kaynağının bulunmadığı ve bu konuda gerekli organizasyonel yapıların oluşturulmadığı düşünülmektedir.

Faizsiz finansın ülkemizde geliştirilmesine yönelik stratejiler geliştirecek, bu konuda ilgili tüm kurum ve kuruluşlara liderlik yapacak ve onları koordine edecek bir kurumsal yapıya ihtiyaç duyulmaktadır.

Faizsiz finans kuruluşlarının danışma kurullarının kurumsal yönetim içerisindeki organizasyonel konumunun belirsizliği ve danışma kurulu kararlarına uyum düzeyinin denetiminin yetersiz olması öncelikle ele alınması gereken konular olarak görülmektedir.

Öneriler

İlgili kamu kurumları bünyesinde faizsiz finansla ilişkin uzmanlaşmış ekipler veya birimler oluşturulmalıdır.

İlgili kamu kurumlarında faizsiz finans konularına hakim personel sayısının artırılması gerekmektedir. Bu bağlamda, ihtiyaç duyulan insan kaynağının oluşturulması adına personel teşvik edilmeli, personele yurt içinde ve yurt dışında gerekli eğitim ve staj imkânları sunulmalıdır.

Faizsiz finans ile ilgili kamu kurumlarının genel yaklaşımı, kısa vadede düşük düzeyde olan kamusal ihtiyaçların mevcut teşkilat yapısı içerisinde resmi veya özel

ekipler/çalışma grupları ile giderilmesi; uzun vadede ise sektörün gelişmesi ve derinleşmesine bağlı olarak gerekli bağımsız birimlerin oluşturulması yönündedir.

BDDK'nın teşkilat yapısında yapılması gerekenlerle ilgili olarak değişik öneriler bulunmaktadır. Bir görüşe göre, BDDK bünyesinde katılım bankacılığı için ayrı bir birim tesis edilmelidir. Bu birim katılım bankaları açısından tek muhatap merci olarak ve Kurum içi koordinasyon kolaylığı sağlarken; düzenleme, denetim, gözetim ve uygulama fonksiyonlarının tek çatı altında toplanması sorunlar doğurabilecektir. Başka bir görüşe göre, BDDK teşkilat yapısında, 5411 sayılı Bankacılık Kanununda yer alan mevduat, katılım ve kalkınma yatırım bankaları ayrımı esas alınarak yeni bir yapılanmaya gidilmelidir. Bu yapı her banka türüne uygun kamu fonksiyonlarının yerine getirilme kolaylığı sağlaması açısından faydalı olsa da, mevduat bankalarının aktif büyüklüğü açısından ağırlığa sahip olması ve diğer banka türlerine ilişkin ihtiyaçların mevcut durum itibarıyla az olması nedeniyle söz konusu teşkilat yapısında değişikliğe ihtiyaç duyulmayabilir. Diğer bir görüşe göre ise mevcut birimler içerisinde katılım bankacılığı ile ilgili resmi çalışma grupları oluşturularak bu alanlarda uzmanlaşmış insan kaynağı ve teşkilat yapısı tesis edilmelidir. Bu yöntemin küçük ölçek ekonomisine sahip olan katılım bankacılığı sektörünün sorunlarına kısa vadede sektöre çözüm üretebileceği ancak uzun vadede sektörde beklenen büyümenin gerçekleşmesi durumunda yeterli olmayacağı düşünülmektedir.

SPK'da ölçek ekonomisi nedeniyle düşük düzeyde olan ihtiyaçlar mevcut yapı içerisinde fiili olarak faizsiz finans için oluşturulmuş ekipler tarafından giderilmektedir. Faizsiz finans sektörünün beklenen büyüklüğe erişmesi halinde SPK içinde ayrı bir teşkilat yapısı ve insan kaynağı tahsisi gerçekleştirilmelidir. Hazine Müsteşarlığı bünyesinde katılım sigortacılığı ile ilgili kamusal ihtiyaç Sigortacılık Genel Müdürlüğü altında oluşturulacak bir yapı ile giderilmelidir. Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu bünyesinde faizsiz finans kuruluşlarına ilişkin bir çalışma grubu ya da ekip oluşturularak ilgili kuruluşlar bu birimce muhatap alınmalı ve onların kamusal ihtiyaçları giderilmelidir.

Konvansiyonel finans mevzuatı ile faizsiz finans mevzuatı mümkün olduğunca birbirinden ayrılmalıdır.

Faizsiz finans alanında ihtiyaç duyulan düzenlemelerde kısa ve orta vadede genel ilke olarak, konvansiyonel sistemle faizsiz sistemin ortak konularda aynı düzenlemelere, ayrıştığı noktalarda ise ayrı düzenlemelere tabi olmaları benimsenmelidir. Uzun vadede ise faizsiz finansal hizmetler için oluşturulacak ayrı bir mevzuat çerçevesinin yatırımcı için güven sağlayabileceği düşünülmektedir. Ancak, konvansiyonel sistem ve faizsiz sistem için ayrı bir düzenleme seti oluşturulmasının hukuk ve düzenleme tekniği açısından zorluklar içerdiği de kabul edilmektedir.

Kısa ve orta vadede faizsiz finans sisteminin ihtiyaçları mevcut düzenlemelerde yapılacak değişiklikler ile karşılanabilecektir. Bu amaç doğrultusunda, ilk olarak mevcut düzenlemelere ilişkin bir tarama çalışması yapılmalıdır. Tarama çalışması sonrasında faizsiz sistem ile konvansiyonel sistem arasındaki rekabeti bozucu düzenlemeler tespit edilmelidir. Sonraki aşamada, söz konusu tespitler doğrultusunda ihtiyaç duyulan değişiklikler yapılmalıdır.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu kapsamındaki kuruluşlar açısından fon toplama ve finansman sağlama başta olmak üzere bazı konularda ilave yönetmelik ve tebliğler çıkarılmasının yanı sıra mevcut alt düzenlemelerde yapılacak çalışmalar, faizsiz finans sisteminin ihtiyaç duyduğu hukuki alt yapıyı tesis edebilecektir. Ayrıca, faizsiz finans kuruluşlarının danışma kurulları oluşturmaya zorunluluk getirilmesi ve danışma kurulu kararlarının uygulamaya yansımaları konusunda kurum içi ve dışı denetimin sağlanmasına yönelik düzenlemeler fon sahiplerinin haklarını koruma açısından önem arz etmektedir.

Mevcut uluslararası muhasebe standartlarının birçok hükmü faizsiz finans sistemi için yeterli olup, eksik kalan hususlarda Kamu Gözetim ve Muhasebe Standartları Kurumu nezdinde oluşturulacak bir çalışma grubu tarafından yapılacak çalışmalar ve oluşturulacak düzenlemelerin ihtiyacı karşılayabileceği öngörülmektedir. Bu yaklaşım, finansal tabloların uluslararası boyutta kabul edilebilirliğinin sağlanması açısından da faydalı olacaktır. Uluslararası düzeyde kabul görmemiş standartların benimsenmesi uygulamada sorunlar doğurabilecektir.

Faizsiz finans sistemine ilişkin kurumsal yönetim ilkeleri geliştirilmelidir.

Gerek faizsiz finans sistemine ilişkin algıyı daha iyi yönetmek gerekse sistemin yurt içi ve yurt dışında rekabet gücünü artırmak amacıyla, faizsiz finansın kendine özgü değerlerini dikkate alan kurumsal yönetim ilkeleri belirlenmelidir.

Faizsiz finans alanında Türkiye standartları belirlenmelidir.

Türkiye'nin faizsiz finans alanındaki ağırlığının artırılması, söz konusu alanda Türkiye ekolünün oluşturulması ve İstanbul'un bu konuda uluslararası bir merkez olması için; bankacılık, sermaye piyasası ve sigortacılığı kapsayan faizsiz finans alanına ilişkin Türkiye'ye özgü standartlar belirlenmelidir. Buna ilişkin çalışmalar, diğer masalarda kurulması önerilen merkezi danışma kurulu nezdinde veya uygun görülen başka bir çatı altında ilgili paydaşların görüş ve katkılarıyla yürütülmelidir.

KURUMSAL İLETİŞİM, ALGI ve İTİBAR

YÖNETİMİ MASASI

Amaç

Faizsiz finans sisteminin Türkiye’de icra ettiği ve etmesi gereken fonksiyonun ortaya konulması, bu bağlamda ülkenin mevcut koşulları, sisteme yönelik bakış açısı ve katılım bankalarının hâlihazırdaki uygulamaları değerlendirilerek, daha iyi bir toplum algısının oluşturulması ve idame ettirilmesi kapsamında taraflara düşen sorumlulukların belirlenmesidir.

Tespitler

Faizsiz finans kuruluşlarına yönelik mevcut toplum algısını ortaya koymayı amaçlayan muhtelif çalışmalar⁵ değerlendirildiğinde, ülkemizde kendini dindar olarak tanımlayan bireylerin yüksek oranda konvansiyonel finans kurumlarını tercih ediyor olmaları dikkat çekici bulunmuştur. Bahse konu tercihte etkili olan unsurlar; maliyet avantajı, hizmet kalitesi, ürün çeşitliliği ve hizmete kolay erişim imkânı şeklinde sıralanmaktadır. Yapılan çalışmalarda ayrıca, katılım bankalarının temel prensiplerine uygun çalışıp çalışmadığı konusunda olumsuz düşünen veya kararsız olduğu anlaşılan önemli bir kitlenin varlığı ortaya konulmaktadır. Elde edilen bulgulardan hareketle; toplumumuzda faizsiz finans sisteminin felsefesi ve uygulamalarına yönelik ciddi bilgi eksikliği

⁵Yararlanılan çalışmalar:

Darçın, A. Cüneyt (2007) *Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankalarına Dönüşümünün Sebepleri ve Sonuçları* (Atılım Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi)

Kaytancı, Bengül, Ergeç, E. Hakan ve Toprak, Metin (2013) “Katılım Bankası Müşterilerinde Bankacılık Ürün ve Hizmetlerine Yönelik Memnuniyet: Türkiye Örneği” *International Conference on Eurasian Economies* Ekim 17-18, 2013.

Özsoy, İsmail, Görmez, Birol ve Mekik, Seden (2013) “Türkiye’de Katılım Bankalarının Tercih Edilme Sebepleri: Ampirik Bir Tetkik” *Yönetim ve Ekonomi* Yıl:2013 Cilt:20 Sayı:1, 188-206.

Savaşan, Fatih, Saraç, Mehmet ve Gürdal, Temel (2013) “Dindar İşadamları Perspektifinden İslam Ekonomisi ve Katılım Bankacılığı” *Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, Kasım 2013.

Uslucan, Emre (2013) *Katılım Bankalarında Bireysel Pazarlama Faaliyetleri ve Tüketicilerin Katılım Bankaları Tercihinde Etkili Olan Faktörler* (Atılım Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi)

bulunduğu, artan müşteri beklentilerine katılım bankalarının bazı noktalarda çeşitli gerekçelerle cevap vermekte zorlandıkları ve bu olguların konvansiyonel kurumlara yönelimi arttırdığı sonucuna varılmaktadır.

Dini ve kültürel çeşitlilik açısından ülkemizin oldukça zengin olduğu bilinmektedir. Bu durum, faizsiz finans kuruluşları tarafından daha fazla göz önünde bulundurulmalı ve algı yönetimi uygulamalarında kapsayıcı bir bakış açısına sahip olunmalıdır. Katılım bankaları bahsi geçen amaca matuf olarak faizsiz finans sisteminin sağladığı veya gerekli koşulların oluşmasını müteakip sağlayacağı ekonomik ve etik yararlar üzerinde durabilirler. Bu çerçevede aşağıdaki tespitlerin kullanılabileceğı düşünülmektedir:

- Faizsiz finans sistemi, istikrarlı ekonomik büyümeyi destekleyen ve ekonomik kalkınma amacına uygun bir finansman modelidir. Literatürde, her bir finansal işlemi bir reel değere dayandırdığı için finansal krize yol açacak risklerin birikimini önlediğine ilişkin çalışmalar bulunmaktadır.
- Sistem, gelir adaleti ve sosyal denge noktasında yıkıcı değil yapıcıdır. Çünkü riskin transfer edilmesi yerine riskin paylaşımını esas almaktadır.
- Faizsiz finans kuruluşları kayıt dışı ekonomi ile mücadelede önemli birer araçtırlar. Zira finansman ihtiyacı içinde olan faizsiz finans müşterileri, sağladıkları fonları kayıt dışı ekonomiye aktaramayacaklardır.
- Faizsiz finans kuruluşları toplumun dini/ahlaki değerleri ile uyuşmayan ürün ve hizmetler ile bireysel ve toplumsal sağlığı tehdit eden ürün ve hizmetleri desteklemezler.
- Katılım bankaları için finanse edilen projenin verimliliğı ve sağlamlığı birincil önemi haizdir.
- Faizsiz finans kuruluşları, dini gerekçelerle finansal sistemin dışında kalmayı tercih eden tasarruf sahiplerinin, üreticinin ve yabancı sermayenin ülkemiz finans sistemine kazandırılmasında kritik role sahiptir.

Bununla birlikte katılım bankalarının milli ekonomiye ve topluma sağlayacağı yukarıda sayılan olumlu katkıların genel itibarıyla ortaklık temelindeki plasmanlara yoğunlaşılması sayesinde elde edilebileceğı değerlendirilmektedir.

Faizsiz finans kuruluşları, faiz hassasiyeti olan kesimlere yönelik önemli bir sorumluluğı yerine getirmektedirler. Katılım bankalarının bu bilinçle hareket etmeleri, gerek personel motivasyonunda gerekse de toplum nezdindeki itibarlarının korunması noktasında kendilerine önemli avantajlar sağlayacaktır.

Faiz yasağı, ekonomik hayata ilişkin dini prensiplerden yalnızca bir tanesidir. Mevcut ve müstakbel faizsiz finans kuruluşları tarafından faiz yasağının yanı sıra diğer dini prensiplerin de dikkate alınması ihtiyari bir uygulamadan ziyade bir zorunluluk teşkil etmektedir. Nitekim bu yaklaşım, sistemin felsefesine uygun olandır.

Faizsiz finans kuruluşlarına yönelik algıyı olumsuz yönde etkileyen önemli faktörlerden biri, bu kurumlar ile konvansiyonel finans kurumları arasındaki farklılığın yalnızca şekli nitelikte olduğu yönündeki yanlış düşüncedir. Bu algıya sebebiyet veren etkenler; katılım bankalarının uygulamada benimsedikleri bazı pratik çözümlerin müşterilerde sözleşme iradesi oluşmasını engellemesi, özellikle murabaha işlemlerinde yerine getirilen yasal prosedürlerin işlemin mahiyetine uygun olmaması ve yapılan işlemin mahiyeti konusunda müşterilere yeterince bilgilendirme yapılmamasıdır.

İslam hukukunun temel kaidelerinden olan şeklî icap ve kabule ilişkin hassasiyet, müşterilerle yapılan tüm işlemlerde gözetilmelidir. Katılım bankaları tarafından benimsenen mevcut bazı uygulamalar, yukarıda belirtilen kaidenin göz ardı edilmesi dolayısıyla kendilerine yönelik algının bozulmasına sebep olmaktadır. Diğer taraftan, katılım bankaları nezdinde hesap açtıran müşterilerin yaptıkları işlemin mahiyeti, mekanizması ve maruz kaldıkları riskler konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları, bu bağlamda katılım bankalarının da genel itibarıyla etkin bilgilendirme yapmadıkları belirlenmiştir. Bu durum, kâr payı kadar zarar payının da muhtemel olduğu ortaklık temeline dayalı sistemin doğal işleyiş mekanizmasını engellemekte, olumsuz müşteri davranışlarının oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

Katılım bankalarının doğrudan müşterilerle gerçekleştirmedikleri bazı işlem türlerinde yeterince şeffaf olmadıkları yönünde de zaman zaman eleştirilere maruz kaldıkları görülmektedir. Bahse konu eleştiriler, katılım bankalarınca yapılan işlemlerin faizsiz finans prensiplerine uyumuna ilişkin kamuoyunun yeterli ölçüde bilgilendirilmediği noktasında yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda, katılım bankalarının özellikle emtia piyasalarında ve bankalararası piyasalarda yaptıkları kısa vadeli işlemler ile alt gelir kalemleri konusunda topluma sistematik şekilde bilgi sunmaları beklenmektedir.

Algı bozukluğuna yol açan önemli faktörlerden bir diğeri, aynı tür işlemler için katılım bankalarının farklı uygulamalar benimseyebilmeleridir. Söz konusu duruma yol açan temel etken, katılım bankalarının farklı danışma kurullarından fetva alması ve bu nedenle ortaya çıkan içtihat farklılıklarıdır. Her ne kadar içtihat farklılıkları meşru zeminde mümkün görülse de, toplumun bu konudaki bilgi eksikliği algı bozukluğunu da beraberinde getirmektedir.

Hâlihazırda katılım bankaları ile DİYK arasında düzenli bir iletişim süreci tesis edilmemiştir. Ancak algı yönetimi kapsamında DİYK'ye gelen fetva taleplerinin katılım bankaları tarafından dikkate alınması ve yapılacak değerlendirmeler çerçevesinde gerekli aksiyonların hayata geçirilmesi önem arz etmektedir.

Katılım bankalarında personel istihdamı ve eğitimi kritik önemi haizdir. Zira her bir personel, faizsiz finans sisteminin tanıtılması ve felsefi temellerinin toplum tarafından anlaşılması sürecinde temel bir fonksiyon icra etmektedir. Fakat katılım bankalarının son dönemlerde hızlı büyüme ve şubeleşmeleri, faizsiz finans sisteminin esaslarına yeterli oranda vakıf olmayan personel oranının artışına sebep olmuştur.

Toplumda algı bozukluğuna yol açan önemli etkenlerden bir tanesi de faizsiz finans sisteminde kullanılan terimlerin, günümüz Türkçesine yabancı ve/veya konvansiyonel finans sisteminde kullanılanlarla aynı veya benzer olmasıdır. Bu durum, sistemin muhatapları tarafından anlaşılmasına, benimsenememesine veya olumsuz algılanmasına neden olmaktadır.

2005 yılında yapılan yasal değişiklikle birlikte özel finans kurumlarının banka statüsüne alınarak kanuni birtakım güvencelere kavuşturulmalarını algı yönetimi kapsamında analiz etmek gerekmektedir. Bu bağlamda, mezkûr yasal değişiklik sayesinde katılım bankacılığı sistemine duyulan güven ve sistemin benimsenme düzeyi önemli oranda artmış ancak bu kurumların banka adıyla anılmaları bazı kesimlerin sisteme olumsuz gözle bakmalarına sebep olmaktadır. Buna rağmen, yapılan yasal değişiklikler sonucu

elde edilen kazanımlar dikkate alındığında, mevcut yapının faizsiz finans sisteminin geliştirilmesi amacına ulaşmak için uygun olduğu düşünülmektedir.

Kamu tarafından katılım bankası kurulması, halk nezdinde katılım bankalarının güvenilirliği konusunda olumlu algı yaratılmasına yardımcı olacaktır. Kamu katılım bankasının finansal okur-yazarlığın artırılması ve finansal erişimin yaygınlaştırılması konusunda olumlu etki sağlayacağı düşünülmektedir.

Faizsiz finans ve katılım bankacılığı sisteminin tanıtılması amacıyla yürütülen mevcut çalışmalar, yöntem ve içerik yönünden yeterli görülmemektedir. Zira hâlihazırdaki tanıtım faaliyetlerinin genel itibarıyla pazarlama amaçlı görsel reklamlar üzerinde yoğunlaştığı ve bu reklamlarda sistemin felsefesi ve işleyiş mekanizmasından ziyade münferit banka uygulamalarının ele alındığı görülmektedir. Sistemin daha geniş kitlelere duyurulmasının ve potansiyel müşteriler tarafından benimsenmesinin ancak kapsamlı bir tanıtım kampanyasıyla mümkün olabileceği ve kampanya dâhilinde pazarlama amaçlı uygulamalardan kaçınılması gerektiği düşünülmektedir.

Öneriler

Faizsiz finans okuryazarlık faaliyetleri yaygınlaştırılmalıdır.

Katılım bankaları ve TKBB'nin, kendi bünyelerinde tanıtım derneği, kulüpleri kurmak, üniversitelerde katılım bankacılığı günleri düzenlemek, düzenli olarak ticaret ve meslek odalarını, iş derneklerini ziyaret etmek, bu oda ve derneklerin üyelerine yönelik tanıtıcı ve bilgilendirici faaliyetlerde bulunmak gibi çalışmalarla finansal eğitim çalışmalarına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Katılım bankacılığının şeffaflık düzeyi artırılmalıdır.

Katılım bankalarına yönelik algının bozulmasına yol açan önemli hususlardan bir tanesi, bu kurumların bazı noktalarda yeterince şeffaf olmamalarıdır. Katılım bankalarının; likit plasmanlarını nerelerde değerlendirdikleri, bu tür plasmanların tutulma sebepleri, tereddüt oluşturan gelirlerini nerelere aktardıkları gibi hususlarda tam şeffaflık sağlamaları algı yönetimi açısından kendilerine önemli bir avantaj sağlayacaktır.

Faizsiz finans ile konvansiyonel finans arasındaki farkın sadece şekli nitelikte olduğu algısı değiştirilmelidir.

Faizsiz finans kuruluşları ile konvansiyonel finans kurumları arasındaki farklılığın yalnızca şekli nitelikte olduğu yönündeki yanlış düşüncenin kemikleşmesi engellenmeli, faizsiz finans sisteminin dayandığı temeller vurgulanmalıdır. Katılım bankaları kendileri ile işlem yapan müşterilerine maruz kalabilecekleri riskleri açıkça ifade etmeli, sistemin gerçek anlamda işleyişini anlatarak müşterilerini bilinçlendirmelidirler.

Diğer taraftan, 'katılım bankası' ifadesindeki 'banka' kelimesinin meydana getirdiği algı bozukluğu da dikkate alınmalı, bu kapsamda bir bankanın faizsiz prensiplerle de çalışmasının mümkün olduğu topluma anlatılmalıdır. Bu süreçte, öncelikle faizsiz finans

sistemi ile konvansiyonel sistem arasındaki finansa yönelik yaklaşım farklılığı ilgili tüm taraflarca kabul edilmeli, bu sayede doğrudan veya dolaylı olarak toplum nezdinde algı bozukluğuna yol açan resmi nitelikli uygulamaların ve yerleşik teamüllerin düzeltilebilmesinin önü açılmalıdır.

Faizsiz finans sistemindeki hassasiyetler kamu tarafından da gözetilmelidir.

Faizsiz finans sisteminin felsefesi ile uyuşmayan düzenlemelerin belirlenmesi, faizsiz finans kuruluşlarının mezkûr düzenlemelerin kapsamından çıkartılması ve sistemin hassasiyetlerini öne alan düzenlemelerin titizlikle hazırlanması önem arz etmektedir. Zira ülkemizde henüz faizsiz finans sisteminin konvansiyonel sistemden ayrı bir düzenleme alt yapısına sahip olmaması, gerek yurt içi gerekse de yurt dışında faizsiz finansa yönelik algıyı olumsuz etkilemektedir.

Mevcut hassasiyetler yeni kurulacak katılım bankaları için de dikkate alınmalı, kuruluş ve faaliyet süreçlerinde faizsiz finans sisteminin felsefesine zarar verilmemelidir. Kamu gücüyle sistemin ideal prensiplerine uygun bir katılım bankası kurulması ve bu bankanın yüksek kârlılıktan ziyade ülkemizde faizsiz finansı geliştirmeye odaklanmasının, sistemin geniş kesimler tarafından benimsenmesine önemli katkılar sağlayacağı değerlendirilmektedir. Diğer taraftan, konvansiyonel bankaların katılım bankacılığı yapmalarının önündeki kanuni engel korunmalıdır.

Faizsiz finans sistemine ilişkin ortak değer ve teamüller belirlenmelidir.

Faizsiz finans sisteminin, tüm taraflarınca itibar edilecek ortak değerleri ve kırmızı çizgileri belirlenmelidir. Bu kapsamda, TKBB öncülüğünde, sistemin dayandığı prensipleri yansıtan etik ilkeler özgün şekilde oluşturmalı ve bu ilkelere tüm taraflarca sadık kalınmalıdır.

Faizsiz finans prensiplerine uyum konusunda yalnızca faiz yasağına odaklanılmamalıdır.

Katılım bankalarının iş süreçlerinde ve uygulamalarında sadece faiz yasağına odaklanmamaları, diğer dini prensiplere de uyum göstermeleri algı yönetimi kapsamında oldukça önem arz etmektedir. Bu bağlamda örneğin, müşterilerini borçlu yaşamaya ve tüketime özendirmemeleri, meşru mazereti nedeniyle borcunu ödemedi geciken kişilere mühlet vermeyi ilke haline getirmeleri uygun olacaktır. Ayrıca, kendileri adına icra takibi yapacak avukatları gerekli hassasiyete sahip kişiler arasından titizlikle seçmelidirler. İcra takibi yapacak avukatların, prim yöntemiyle değil sabit maaş ile ücretlendirilmesinin de önemli bir tedbir olduğu düşünülmektedir.

Katılım bankalarının sisteme özgü temel prensipleri ayırım gözetmeksizin mümkün olduğu ölçüde hayata geçirme çabaları, toplum nazarında onları farklı/değerli bir konuma taşıyacak, bu yaklaşım uzun vadeli/istikrarlı büyüme göstermelerinde kritik rol oynayacaktır. Bahse konu prensiplerin hayata geçirilmesi sürecinin katılım bankaları için kolay olmadığı, bu süreçte bir takım zorluklara karşı çözüm üretmeleri gerektiği muhakkaktır.

Müşterilerde sözleşme iradesi tesis edilmelidir.

Katılım bankaları, işlemin mahiyetine ilişkin müşteri iradesinin oluşmasını, şekli icap ve kabul mekanizmasının etkin işlemlerini engelleyen uygulamalardan kaçınmalıdır. Müşterilerin müzakere aşamasında tam olarak bilgilendirilmesi sağlanmalı ve akit kurma iradeleri tesis edilmelidir. Yapılan finansman işlemlerinin mahiyeti müşterilere detaylı olarak açıklanmalı, işlemin gerçek mahiyeti konusunda algı bozukluğuna sebep olan uygulamalar değiştirilmelidir.

Örneğin, murabaha yönteminde katılım bankaları, pratikte benimsedikleri uygulamalar dolayısıyla finanse ettikleri malın satıcısı oldukları algısını gerekli ölçüde oluşturamamaktadır. Kredi kartlarının kullanım mahiyeti de müşterilere yeterince anlatılamamaktadır. Katılım bankaları tarafından, kart tahsis sürecinde müşterilere kartların banka adına vekâleten kullanıldığının ve mahiyetiyle uyuşmayan şekilde kullanılmaması gerektiğinin açıklanmasının algı yönetimi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Finansal alanda sosyal projeler geliştirilmelidir.

Katılım bankalarındaki mevcut sosyal sorumluluk projeleri, büyük oranda vakıf benzeri geleneksel uygulamalarda (cami, çeşme yaptırılması vs.) yoğunlaşmaktadır. Buna karşılık sosyal amaçlı projelerin finans alanıyla ilgili olmasının algı yönetimi anlamında kendilerine daha büyük avantajlar sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çerçevede, katılım bankaları karz-ı hasen uygulamalarını yaygınlaştırmalı, mikro finansman desteğini hayata geçirmeli ve bu türden uygulamalarını kapsamlı/etkin biçimde kamuoyuyla paylaşmalıdırlar.

Faizsiz finans kuruluşlarının faizsiz finans ilkelerine uyumu denetlenmelidir.

Türkiye’de faizsiz finans sektörü için bir merkezi danışma kurulu kurulmasının, standartlar belirlenmesinin, işlemlerin mezkûr kapsamda denetlenmesinin ve bu sayede özellikle katılım bankaları arasında temel konularda yeknesaklığın sağlanmasının algı yönetiminde ciddi bir aşama sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çerçevede, faizsiz finans kuruluşlarının faizsiz finans prensiplerine uygunluk denetimi sertifikası olan denetçiler tarafından denetlenmesi ve bu konuda uygunluk raporu yayınlanması ile hem yatırımcının hakları korunacak yatırımcıya güven sağlanacaktır.

Din İşleri Yüksek Kurulu ile katılım bankaları arasında etkin iletişim sağlanmalıdır.

DİYK’nin toplum nezdinde sahip olduğu konumdan istenilen ölçüde yararlanılabilmesi ve toplumun katılım bankacılığına ilişkin algısındaki değişimlerin daha iyi anlaşılabilmesi için DİYK ile katılım bankaları arasında düzenli bilgi akışı sağlanmalıdır. Gerekliğinde çeşitli hususların görüşülmesi için katılım bankaları ve DİYK arasında toplantılar düzenlenmelidir.

Çalışanların faizsiz finans konusunda bilinçli olması sağlanmalıdır.

Katılım bankalarında çalışan her bir personel, sistemin tanıtılması ve felsefi temellerinin toplum tarafından anlaşılması sürecinde temel fonksiyonu icra etmektedir. Bu nedenle, personel istihdamında ve eğitimlerinde gerekli hassasiyet gösterilmelidir. Özellikle hızlı büyüme dönemlerinde bu hassasiyetin kaybolmasına engel olunmalıdır. Mezkûr hususta gösterilecek zafiyet, sisteme yönelik algıya olumsuz şekilde yansımayaacaktır.

Pazarlama stratejilerinin konvansiyonel bankalardan farklılaştırılması sağlanmalıdır.

Katılım bankaları tarafından gerçekleştirilen hâlihazırdaki tanıtım faaliyetleri genel itibarıyla klasik pazarlama uygulamalarının ötesine geçmemektedir. Bu bağlamda, sistemin felsefesinin anlatılması için daha fazla çaba sarf edilmelidir. Ticari amaçlı reklamların yanı sıra, sistemin felsefesi ve temel uygulamalarını anlatan görsel/işitsel tanıtım faaliyetlerinin ortak zeminde yürütülmesi kritik önemi haizdir.

Rekabetçi uygulamalara makul düzeyde başvurulmalıdır.

Katılım bankalarının rekabetçi uygulamaları, bazı noktalarda faizsiz finansa ilişkin temel prensiplerin aşıldığı izlenimi uyandırmaktadır. Katılım bankalarına yönelik algıyı olumsuz etkileyen önemli faktörlerden bir tanesi de, bu kuruluşların kendilerine konvansiyonel bankalarla özdeş hedefler belirlemeleri ve aynı düzeyde agresif hareket tarzı benimsemeleridir. Katılım bankaları müşterilerinin 'her türlü ihtiyacını' karşılamaya çalışmamalı, personeli de ulaşılması güç hedefler üzerinden zor durumda bırakmamalıdır.

Türev işlemlerde temel prensiplere uyum sağlanmalıdır.

Faizsiz finans kuruluşları tarafından da uygulanmaya başlanan forward vb. türev işlemler, bazı açılardan eleştirilmekte ve bu nedenle algı bozukluğuna sebep olmaktadır. Dolayısıyla türev işlemlerin faizsiz finans sistemi içerisinde nasıl uygulanması gerektiği konusu ilgili paydaşlarla ele alınmalı, algı yönetimi kapsamında varsa olumsuz tarafları için çözümler üretilmelidir.

Katılım bankalarının kısa vadeli işlemlerine yönelik algı problemi engellenmelidir.

Küresel İslami finans uygulamalarında yaygın olan kısa vadeli piyasa işlemleri bazı noktalarda eleştirilmekte ve belli ölçülerde algı bozukluğuna yol açmaktadır. Makul ve mantıklı olduğu tespit edilen eleştiriler katılım bankaları ve yetkili kamu otoriteleri tarafından da dikkate alınmalı, kısa vadeli işlemlerin faizsiz finans prensiplerine uygun şekilde tesis edilmesi ve gelişmesi için gerekli tedbirler hayata geçirilmelidir. Bu süreçte atılacak dikkatli adımlar, Türkiye’de faizsiz finans sistemini derinleştirmenin yanı sıra katılım bankalarımıza yönelik potansiyel negatif algının oluşmasını da engelleyecektir.

Kâra/zarara katılma yöntemi (mudarebe/müşareke) ile finansmana öncelik ve ağırlık verilmelidir.

Katılım bankalarının finansman faaliyetleri tarafında murabaha ağırlıklı bir yapıya sahip olmaları çeşitli kesimlerden eleştiri almakta ve kendilerine yönelik algıyı olumsuz etkilemektedir. Katılım bankalarını murabahaya yönelten faktörlerin varlığı kabul edilmekle birlikte, bu bankaların eleştirilere karşı pasif tutum takınmak yerine, meselenin çözümüne yönelik çeşitli aksiyonlar almaları ve ürünler geliştirmelerinin kendileri için bir sorumluluk olduğu düşünülmektedir.

Kâr payı oranlarının doğru anlaşılması sağlanmalıdır.

Faizsiz finans uygulamalarında algı bozukluğuna sebep olan bir başka olgu, açıklanan kâr payı oranlarının bazı kesimler tarafından, taahhüt edilen oranlar şeklinde algılanmasıdır. Katılım bankaları, açıkladıkları oranların taahhüt edilen değil muhtemel oranlar olduğunu, kâr garantisi anlamına gelmediğini, tam tersine katılma hesaplarında zarar riskinin bulunduğunu sabırla vurgulamalı, bu kapsamda farkındalık oluşturmalıdır. Ayrıca vade bitiminden önce katılım hesaplarından ödeme yapmanın, ortaklık temelindeki sürecin işleyiş mekanizmasını bozacağı ve yönetim/likidite bağlamında bankayı olumsuz etkilere maruz bırakacağını müşterilerle paylaşılmalıdır.

Faizsiz finansa ilişkin ideal terminoloji oluşturulmalı ve kullanımı sağlanmalıdır.

Faizsiz finans sisteminin felsefesini ve işleyiş mekanizmasını yansıtmayan terimler, sistemin anlaşılmasında ve benimsenememesinde veya olumsuz algılara maruz kalmasında en önemli faktörlerden birisidir. Bu nedenle sistemin Türkiye’de kendine özgü terminolojisi oluşturulmalı, ayrıca kredi, İslami bono, İslami repo gibi algı bozukluğu oluşturan terimler belirlenerek bunların faizsiz finans alanında kullanımı önlenmelidir. Katılım bankacılığı alanında ortak bir dil ve terminoloji kullanma ihtiyacına binaen, TKBB’nin yürütmekte olduğu “Katılım Bankacılığı Sözlüğü” çalışması olumlu karşılanmakta ve katılım bankaları ve akademisyenler yardımıyla kısa sürede bitirilmesi önerilmektedir.

Kapsamlı tanıtım faaliyetleri hayata geçirilmelidir.

Sistemin tanıtılması amacıyla yürütülen mevcut çalışmalar, yöntem ve içerik yönünden yeterli görülmemekte, sistemin daha geniş kesimlere duyurulmasının ancak kapsamlı bir tanıtım kampanyasıyla mümkün olabileceği düşünülmektedir. Profesyonel danışmanlık alınmasının gerekli olduğu kampanya için katılım bankaları ortak mutabakat zemini oluşturmaları ve kampanya sürecini tek elden yürütmelidirler. Bu amaçla, TKBB’nin imkânları arttırılarak tanıtım faaliyetlerinin bu merkezden yönetilmesi uygun olacaktır. Bu süreçte kampanyanın kapsamına dâhil edilebilecek bazı unsurlar örnek niteliğinde aşağıda sıralanmıştır.

Kampanya çerçevesinde tümüyle sistemin tanıtılmasına ve felsefesinin anlaşılmasına odaklanmış, herhangi bir kurum ismi zikretmeyen ortak radyo ve TV programları

hazırlanmalıdır. Programların sadece belli bir kesime hitap etmesi veya belli türlerde yoğunlaşmasından kaçınılmalıdır. Bu çerçevede; kısa filmler, çizgi filmler, uzmanına sorulmuş şeklindeki bölümler vs. kampanyaya dâhil edilebilir. Programların içeriği, süresi, yayınlanacağı kanal ve diğer niteliklerinin katılım bankalarının görüşlerini almak suretiyle TKBB tarafından belirlenmesi uygun olacaktır.

Ülkemizde ve dünyada faizsiz finans kuruluşlarının geçirdikleri tarihi süreç, yaşanmış olaylar ve tecrübelerle ilgili belgeseller hazırlanmalıdır. Finansal ve ekonomik hayata ilişkin İslami esasların DİB tarafından kendi yayın organı ve diğer iletişim kanalları/araçları üzerinden daha kapsamlı olarak ele alınması faydalı olacaktır.

Etkili bir iletişim aracı olan broşür dağıtım uygulaması yaygınlaştırılmalıdır. Faizsiz finans sistemi ve felsefesini anlatan broşürlerin etkin iletişim kanalları üzerinden dağıtılması gerekmektedir. Söz konusu broşürlerin katılım bankası müşterilerine işlem dekontlarıyla birlikte verilmesi düşünülebilir.

İnternet ve teknoloji söz konusu kampanya çerçevesinde etkin olarak kullanılmalıdır. Uzaktan eğitim modüllerinden ders verme yöntemiyle faizsiz finans usulleri öğrencilere anlatılmalıdır. İnternet erişimli teknolojik araçlarla kullanılabilecek uygulamalar üzerinden kişi ve kurumlara bilgiler sunulmalıdır. Sosyal medya araçları aktif olarak kullanılmalı ve kullanıcıların ilgisini canlı tutacak unsurlar geliştirilmelidir. Ülkemiz faizsiz finans sistemini tanıtacak zengin içeriğe sahip ayrı bir web sitesi oluşturulmalıdır. Bu sitenin üyelere aktif ve düzeyli katılım sağlama ve yurt dışı yatırımcıları ve diğer ilgili kişileri de dikkate alarak yabancı dilde kullanma imkânı sunması önem arz etmektedir.

Son olarak, faizsiz finans kuruluşları tarafından, yurt içi ve uluslararası muhtelif organizasyonlara (örneğin fuar, toplantı, konferans kariyer günleri vb.) aktif katılım sağlanmasının veya bu organizasyonlarda çeşitli şekillerde yer alınmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

DANIŞMA KURULLARI MASASI

Amaç

Faizsiz finans alanında danışma kurullarına ve fikhî konulara ilişkin uluslararası standartlar göz önünde bulundurularak, Türkiye’de merkezi danışma kurulunun gerekliliği, yapısı, rolü ve görevleri; danışma kurulları ve faizsiz finans standartları anlamında Türkiye ekolünün oluşturulması konusundaki yöntem ve stratejilere ilişkin tespit ve öneriler sunmaktır.

Tespitler

Ülkemizde katılım bankalarının danışma kurullarının aldığı kararların bazı temel konularda dahi farklılık arz ettiği görülmektedir. Bu durum, toplumda faizsiz finansın güvenilirliği konusunda tereddütlere neden olmakta, yurt içinde faiz hassasiyeti yüksek tasarruf sahiplerinin finans sistemine girmesinin önünde engel teşkil etmektedir.

Sermayelerini faizsiz yöntemle yatırıma yönlendirmek isteyen yurt dışındaki hedef kitleler açısından bakıldığında, Türkiye’de faizsiz finans sektörünün resmi ve/veya kurumsal boyutta ele alınmadığı, konvansiyonel finans kuruluşlarıyla faizsiz finans kuruluşlarının arasındaki farkı belirgin şekilde hissettiren hukuksal ve kurumsal bir yapının mevcut olmadığı görüşü/algısı yaygındır. Bu durum, yabancı sermayenin (özellikle Körfez sermayesinin) ülkemize yeterince yönelmemesine sebep olmaktadır.

Faizsiz finans alanında ekol olarak kabul görme, faizsiz finans merkezi olmak için son derece önemli bir unsurdur. Faizsiz finans alanında ekol olabilmenin en önemli koşullarından biri ise, bu alanda (ülkelerin tarihsel ve kültürel miraslarının da yansıtıldığı) ülke standartlarının belirlenmesidir. Diğer ülkelerle/merkezlerle kıyaslandığında daha derinlikli ve zengin bir geçmişe sahip olan ülkemiz için söz konusu standartları belirleyecek, dolayısıyla faizsiz finansın gelişmesinin önünü açacak, ilke ve yön belirleyen saygın bir yapıya ihtiyaç vardır.

Malezya, Bahreyn, İran, Pakistan, Endonezya gibi faizsiz finans bakımından öne çıkan ülkelerde merkezi danışma kurulu yapıları mevcuttur. Bu kurulların aldığı kararlar ve belirlediği standartlara faizsiz finans kuruluşları tarafından uyulması zorunludur.

Ayrıca, İran haricindeki ülkelerde bütün faizsiz finans kuruluşlarının kendi danışmanı veya danışma kurulu olması zorunluluğu vardır.

İstanbul'un faizsiz finansın merkezi haline getirilmesi, bu alanda Türkiye ekolünün/kriterlerinin oluşturulması, faizsiz finans kuruluşları arasında uygulama birliğinin sağlanması, ilgili kuruluşların faizsizlik ilkesine uyduğuna ilişkin güvenin tesis edilmesi ve faizsiz finans uygulamalarının geniş kitleler tarafından kabulünün gerçekleştirilmesi amacıyla, geniş katılımlı bir merkezi danışma kurulunun oluşturulmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Öneriler

Faizsiz finans kuruluşları için merkezi danışma kurulu oluşturulmalıdır.

Faizsiz finansa ilişkin meselelerin her yönüyle enine boyuna incelenmesine ve değerlendirilmesine imkân sağlayacak uzman üyelerin bulunduğu bir merkezi danışma kurulu kurulması önem arz etmektedir. Söz konusu kurulun faizsiz finansın temel ürünleri ve uygulamaları konusunda standartlar geliştirmesi beklenmektedir. Bu sayede, yurt içi ve yurt dışındaki hedef kitlenin 'faizsizlik ilkesine uyum' konusundaki hassasiyetlerine en üst seviyede karşılık verilmiş olacaktır. Ayrıca, geliştirilen standartlar ve uygulamaların bir Türkiye ekolü oluşturmasının ülkemizin faizsiz finans alanındaki ağırlığının artmasına ve İstanbul'un faizsiz finans konusunda uluslararası bir merkez olmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Merkezi danışma kurulunun kurulması ihtiyaç olmakla birlikte, bazı hususların göz önünde bulundurulması önem arz etmektedir. Söz konusu yapının kurulması halinde, faizsiz finans kuruluşları bünyesindeki danışma kurullarının yorum serbestliğini kaybetmemesi ve dolayısıyla kadük hale gelmemeleri noktasında gerekli hassasiyet gösterilmelidir. Ayrıca yabancı sermayeli katılım bankalarının hâkim ortaklarının ana ülkesindeki standartların, Türkiye'de kurulacak bir merkezi danışma kurulunun belirleyeceği standartlarla uyumlu olmaması halinde bazı sorunların ortaya çıkması muhtemeldir. Gerek merkezi danışma kurulu gerekse diğer danışma kurulları oluşturulurken bu hususlar dikkate alınarak muhtemel çözüm yolları belirlenmelidir.

Merkezi danışma kurulunun sistem içindeki konumu belirlenmelidir.

Ülkemiz faizsiz finans sistemine daha fazla güven duyulması, sistemin daha sağlıklı işlemesi ve itibarının artması açısından merkezi danışma kurulunun son derece önemli bir fonksiyona sahip olacağı düşünülmektedir. Söz konusu kurulun bu fonksiyonu yerine getirebilmesi için, alacağı kararların ve belirleyeceği standartların bağlayıcı olmasının ve bunlara uyumun denetlenmesinin gerekli olup olmadığı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır.

Bir kesim, merkezi danışma kurulunun kararlarının bağlayıcılığı ve bu kararlara uyumun denetlenmesinin olmazsa olmaz unsurlar olmadığı, dolayısıyla kurulun kamu otoritesini temsil etmeden de kendinden beklenen fonksiyonu yerine getirebileceği görüşündedir. Bu görüşe göre, merkezi kurul sadece standartları belirlemeli ve

uluslararası bütünleşmeyi sağlamalıdır. Kurulun belirleyeceği standartlar etik kurallar niteliğinde kabul edilecek ve bunlara ilişkin uyum denetimi yapılmayacaktır. Denetim mutlaka gerekli görülür ise, merkezi kurul, belirleyeceği standartlara uyum konusunda akreditasyon yolu ile faizsiz finans kuruluşlarını denetleyebilecektir. Bu denetim sonucunda hazırlanacak bir rapor, ilgili faizsiz finans kuruluşunun genel kuruluna ibra edilmek üzere sunulabilecektir.

Diğer kesim ise merkezi kurulun istikrarlı ve sağlıklı işleyen bir yapıya sahip olması, kararlarının bağlayıcı olması, faizsiz finans kuruluşlarının söz konusu kararlara uyumunu denetlemesi; bunun için de kamu otoritesini temsil etmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu görüşe göre, kamu otoritesini kullanabilen bir merkezi kurulun belirleyeceği standartlar ve faizsiz finans kuruluşlarının bu standartlara uyumunun denetlenmesi faizsiz finans sisteminin yurt içinde ve yurt dışında itibarını artıracaktır. Standartlara ilişkin denetimler ve yaptırımlar faizsiz finans sisteminin işleyişini daha sağlıklı hale getirecek, sisteme duyulan güven en üst düzeye çıkacak ve faizsiz finans sektörünün müşteri tabanı genişleyecektir.

Söz konusu yaklaşımlar çerçevesinde, merkezi danışma kurulunun sistem içerisindeki konumu açısından birden fazla seçenek ortaya çıkmaktadır. Bu seçenekler, merkezi kurulun mevcut kurumlardan ayrı yeni bir yapı şeklinde ya da BDDK, DİB veya TKBB bünyesinde oluşturulmasıdır.

Merkezi danışma kurulunun *mevcut kurumlardan ayrı bir yapı* şeklinde oluşturulması ilgili tüm otoritelere eşit mesafede olunmasını ve faizsiz finansın bütün kurumlarına hitap edilmesini sağlayacaktır. Ayrıca, yurt dışı muadil kuruluşlarla daha sağlıklı ilişkiler kurularak ülkemizin faizsiz finans alanında bilinirliği ve rolü artacaktır. Bu çerçevede, söz konusu kurul YÖK model alınarak *müstakil bir kurul* şeklinde oluşturulabilir. Bu durumda, idarenin bütünlüğü ilkesi göz önünde bulundurularak söz konusu kurulun bir bakanlık ile ilişkilendirilmesi gerekli olacaktır. Diğer taraftan, merkezi kurulun, kurulması muhtemel *'İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Genel Sekreterliği'* yapısı altında da oluşturulabileceği düşünülmektedir.

Merkezi danışma kurulunun *BDDK bünyesinde* olması, aldığı kararların bağlayıcılığı, uygulamanın denetlenmesi ve gerekli durumda yaptırım uygulanması için avantaj sağlayacaktır. Ancak, faizsiz finans sektörünün ağırlığını katılım bankaları oluşturmakla birlikte, BDDK seçeneğinin söz konusu merkezi danışma kurulunun faizsiz finans sektörünün diğer kuruluşlarına (tekafül ve faizsiz fon yönetim şirketleri gibi) hitap edebilme açısından uygun olmayacağı düşünülmektedir.

Merkezi danışma kurulunun *DİB bünyesinde* kurulması, söz konusu kurulun toplum nezdinde itibarına ve benimsenmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca DİB seçeneği, ülkemizin siyasi, hukuki ve kültürel yapısına daha uygun olan seçenek olarak değerlendirilebilir. Bunlara ilaveten, bu seçenek altında faizsiz finansın bütün kurumlarına (katılım bankaları, tekafül şirketleri, faizsiz sermaye piyasası kuruluşları) hitap edilmesi açısından sorun yaşanmayacaktır. Ancak, merkezi danışma kurulunun faaliyetleri DİB'nin kuruluş misyonu ve mevcut yapısına uygun düşmemektedir. Ayrıca, DİB bünyesindeki bir kurulun muamelat konularında bağlayıcı kararlar almasının birtakım hassasiyetleri gündeme getirme olasılığı bulunmaktadır.

Merkezi danışma kurulunun *TKBB bünyesinde* oluşturulması, söz konusu kurulun kamu otoritesini temsil etmemesi tercihine en uygun çözüm olarak görülmektedir. Bu seçeneğe göre merkezi kurul kararlarına ve standartlarına ilişkin bir denetim ve yaptırım söz konusu olmayacak, kurul sadece tavsiye niteliğinde kararlar alacaktır. Bununla birlikte, TKBB seçeneği merkezi danışma kurulunun faizsiz finans sektörünün tümüne hitap etmesi açısından uygun bir alternatif olmayacaktır.

Merkezi danışma kurulunun görev ve yetkileri tanımlanmalıdır.

Merkezi danışma kurulunun görevleri arasında yer alması gerekli görülenler genel itibarıyla aşağıda sıralanmıştır.

- Türkiye’de faizsiz finans uygulamaları hakkında standartlar belirlemek.
- Faizsiz finansla ilgili dünya genelindeki gelişmeleri de takip etmek suretiyle, yeni ürün ve yöntemler geliştirme konusunda sektöre yol göstermek.
- Periyodik bilimsel toplantılarla temel konularda yorumda bulunmak, görüş ve öneriler getirmek.
- Danışma kurullarından kendisine intikal eden konuları görüşerek karara bağlamak.
- İlgili kamu otoritelerinden gelecek talepleri değerlendirip görüş beyan etmek.
- Düzenleyici kamu kurumlarının talebi halinde gerekli bilgileri vermek.
- Bilimsel araştırmalar yapmak, konferanslar, seminerler, çalıştaylar düzenlemek, ulusal ve uluslararası faaliyetlere katılmak.
- Faizsiz finans kuruluşlarının belirlenecek standartlara uyumluluğunu denetlemek.

Herhangi bir konvansiyonel finans kuruluşunun, faizsiz bir ürün kullanmak istediğinde (örneğin sukuk ihraç etmek istediğinde) fikhî açıdan gerekli onayı merkezi danışma kurulundan almasının uygun olacağı düşünülmektedir.

Merkezi danışma kurulunun çalışma usul ve esasları ile etik ilkeleri yayımlanmalıdır.

Merkezi danışma kurulunun kendi çalışma usul ve esasları ile etik ilkelerini belirlemesi ve yayımlaması uygun olacaktır. Bununla birlikte, konuya ilişkin bazı temel hususların dikkate alınması önem arz etmektedir. Buna göre,

- Merkezi danışma kurulu periyodik olarak toplanmalı, ayrıca ihtiyaç duyulması halinde toplantı yapabilmeli ve karar alabilmelidir.
- Kurul teşekkül ettikten sonra faizsiz finansla ilişkin Türkiye standartlarının oluşturulması belli bir süre alacağından, geçiş sürecinde mevcut uluslararası standartların geçerli olduğunu ilan edebilir. Merkezi kurul tarafından belirlenecek standartlar ise yayımlandıkça yürürlüğe girmelidir.
- Toplantılarda gerektiği takdirde ilgili uzmanların görüşlerine müracaat edilmelidir.
- Sadece belli bir fikhî mezhebe bağlı kalınmamalıdır; aksine ürünün hukuki yapısı, iktisadi işlevi, muhasebe kaydı ve tarafların maksadı açısından bilimsel kriterler temelinde çözüm aranmalıdır.

- Standart olarak kabul edilecek kararlar, üye tam sayısının nitelikli çoğunluğu ile (üye tam sayısının üçte ikisi, beşte üçü gibi) alınmalıdır. Üye tam sayısının salt çoğunluğunun onayladığı fakat nitelikli çoğunluğun kabulünün sağlanamadığı kararlar ise tavsiye niteliğinde olmalıdır.
- Standartlar istişare ile oluşturulmalıdır.

Merkezi danışma kurulunun organları belirlenmelidir.

Merkezi danışma kurulunun görevlerini yerine getirmesine yardımcı olmak üzere araştırma-geliştirme, murakabe ve sekretery organlarının oluşturulması konusunda gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Bu çalışmalar yürütülürken yurt dışı modeller incelenmelidir.

Türkiye’de oluşturulacak merkezi danışma kurulunun bir murakabe organının bulunması gerekli görülmektedir. Murakıplarda aranacak şartlar, kurulması istenen merkezi danışma kurulunun mevzuatı ile belirlenmelidir. Bununla birlikte murakıplar için, murakıplık sertifikasının mutlaka olması, İslam muamelat hukuku konusunda yüksek lisans yapmış olması (tercih sebebi) ve İslami finans konusunda belli bir formasyona sahip olması (tercih sebebi) gibi şartların getirilmesi uygun olacaktır.

İslam hukuku, finans, iktisat, muhasebe, hukuk alanlarından uzman kişilerden oluşacak araştırma-geliştirme organı, standartların oluşturulması için gerekli çalışmaları yürütmeli ve merkezi danışma kurulunun müzakeresine ve onayına sunulmalıdır. Bu birim için dünyadaki fıkıh akademisi modelleri örnek alınabilir. Araştırma-geliştirme birimi içinde yer alacak uzmanlar için murakıplarda aranacak şartlara benzer şartlar aranmalıdır.

Merkezi danışma kurulu bünyesinde, kurulun aldığı kararların ve belirlediği standartların arşivlenmesi, tasnif edilmesi, yayımlanması; merkezi kurulun diğer kurum, kurul, kuruluş, organizasyonlar ve kamuoyuyla ilişkilerinin yürütülmesi ve iletişiminin sağlanması gibi işlevleri yerine getirecek bir sekretery organı da olmalıdır.

Merkezi danışma kuruluna atanacak üyelerin sayısı ve nitelikleri belirlenmelidir.

Merkezi danışma kurulunda, faizsiz finans kuruluşlarının danışma kurullarından, DİB-DİYK’den, akademisyenlerden (İslam hukuku, iktisat, finans, muhasebe vs. alanlarında) temsilciler yer almalıdır.

Merkezi danışma kurulu üyelerinin seçiminde, İslam hukuku alanında doktora derecesine sahip olma ve İslam muamelat hukuku ile faizsiz finans konularında yetkinlik şartı aranmalı, faizsiz finans konusunda uzman olmak tercih sebebi sayılmalıdır. Bu konudaki diğer yaklaşıma göre, İslam hukuku alanında akademik kariyer yapmasa dahi, İslam muamelat hukuku ve faizsiz finans konularında yetkin olup görüşlerine itibar edilen seçkin ilahiyatçıların üye olmasının önü açılmalıdır.

Merkezi danışma kurulu üyelerinden oy hakkına sahip olacakların tamamının İslam hukukçusu (birden fazla uzmanlık alanı olanların uzmanlık alanlarından birinin de İslam

hukuku) olması önem arz etmektedir. Zira İslam hukuku uzmanı olmayan birinin fikhî bir karar verirken bazı önemli noktaları dikkatten kaçırma riski daha fazladır.

Geniş tabanlı bir merkezi kurulun güven ve itibarı daha iyi tesis edeceği ve daha isabetli kararlar alacağı göz önünde bulundurulduğunda, kurulacak merkezi danışma kurulunun oy hakkına sahip üye sayısının 21 civarında olabileceği düşünülmektedir. Kurul üyelerinin azami 8'inin faizsiz finans kuruluşlarının danışma kurullarından, 3'ünün DİB'den, kalan 10 üyenin ise İslam muamelat hukuku ve faizsiz finans alanında uzman akademisyenlerden oluşmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir. Toplanma zorlukları vb. mülahazalarla üye sayısının 21 yerine 15 olarak belirlenebileceği ve 15 üyenin azami 5'inin faizsiz finans kuruluşlarının danışma kurullarından, 3'ünün DİB'den, 7'sinin akademisyenlerden oluşabileceği de alternatif bir öneridir.

Bu noktada, DİB'nin merkezi kurulda yeterince temsil edilmesi ve görüşlerinin yansımalarının toplum nezdinde olumlu algılanacağı ve kafa karışıklıklarını asgari düzeye indireceği düşünülmektedir. İlgili kamu kurumlarından (Hazine, BDDK, SPK, TCMB, BİST) birer gözlemci üyenin de merkezi danışma kurulu toplantılarına katılması faydalı olacaktır. Ayrıca danışma kurullarından gelen üyelerin sayısı her durumda toplam üye sayısının üçte birinden az olmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir. Faizsiz finans kuruluşları danışma kurulu başkanlarının (veya yetkilendirdikleri kişilerin) merkezi danışma kurulunda mutlaka yer alması gerekli görülmektedir.

Merkezi danışma kurulunun hiçbir etki altında kalmaksızın bağımsız bir şekilde karar alması sağlanmalı, üyelerin görev süresi, yeniden seçilme hakkının tanınıp tanınmayacağı, görevden alınma şartları, boşalan üyelikler için atanma koşulları açık ve net olarak belirlenmelidir. Bu bağlamda, üyelerin görev süresi için 5 yılın ideal olacağı, her üyenin bir kereye mahsus olmak üzere, yeniden seçilebileceği, üyelerin istifa, ölüm, kamu görevine engel diğer durumlar dışında süresi içinde görevden alınamaması gerektiği düşünülmektedir.

Diğer taraftan, merkezi danışma kurulunun kararları sadece faizsiz finans kuruluşları açısından değil konuyla alakalı bütün kurumlar ve kamuoyu için önemli olduğundan, söz konusu kararların uygun iletişim kanallarıyla kamuoyuna açıklanması önem arz etmektedir.

Danışma kurulları yasal zemine kavuşturulmalıdır.

Faizsiz finans kuruluşlarının ürün ve hizmetlerinin faizsiz finans kriterlerine uygunluğu konusunda görüş ve onay alabilmeleri açısından danışma kurullarının oluşturulmasının mevzuat ile zorunlu hale getirilmesi konusunda çalışma yapılmalıdır.

Danışma kurulunun faizsiz finans kuruluşu dışında bir organizasyon olması (bağımsız hukuk büroları gibi) ve merkezi danışma kurulunun bu yapıyı denetlemesi mümkün görülmekle birlikte, söz konusu danışma kurulunun faizsiz finans kuruluşunun organizasyonu içinde yer almasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Danışma kurullarının faizsiz finans kuruluşlarının organizasyon yapısı içinde yönetim kuruluna bağlı şekilde konumlandırılması fonksiyonellik açısından daha uygun görülmektedir. Bu konuda diğer seçenek, danışma kurulunun doğrudan genel kurula bağlı olmasıdır. Ancak, genel kurulun seyrek toplanması ve genel kurula bağlı bir

yapının icracı ve fonksiyonel olmaması bu seçeneği zayıflatmaktadır. Danışma kurulu üyelerinin atanması noktasında, doğrudan yönetim kurulu tarafından atanma ve yönetim kurulunun tavsiyesiyle genel kurul tarafından atanma seçenekleri ortaya çıkmaktadır.

Danışma kurullarının görev ve yetkileri tanımlanmalıdır.

Danışma kurulunun görevlerinin, asgari olarak aşağıdaki hususları içerecek şekilde belirlenmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

- Faizsiz finans kuruluşunun tüm faaliyetlerinin faizsiz finans ilkelerine göre yürütülmesini teminen danışmanlık yapmak.
- Merkezi danışma kurulunun standartları doğrultusunda kurumsal düzeyde kararlar almak.
- Yeni geliştirilen ürünlerin standartlara uygunluğu konusunda görüş bildirmek.
- Yaptığı çalışmalar ve aldığı kararlarla ilgili olarak 6 aylık veya yıllık periyotlarla rapor hazırlamak ve bu raporları yönetim kuruluna/genel kurula sunmak.
- Düzenleyici kamu kurumlarının talebi halinde gerekli bilgileri vermek.
- Aldığı kararların uygulamasını denetlemek.

Danışma kurulunun aldığı kararların uygulanmasına ve kararlara aykırılıkların düzeltilmesine yönelik denetimin kuruluş içerisinde hangi organ tarafından yapılacağı konusunda farklı alternatifler ortaya çıkmaktadır. Bu konuda birinci seçenek, söz konusu denetimi danışma kurulunun (bir murakabe ekibi vasıtasıyla) yapmasıdır. Denetim mesleğinin kendine has bir yapıya sahip olması ve denetim tekniklerini bilmeyi gerektirmesi bu seçeneği zayıflatmaktadır. İkinci seçenek, söz konusu denetimin ilgili kuruluşun iç denetim (teftiş) ekipleri tarafından yerine getirilmesidir. Fakat faizsiz finansa özgü sözleşme türleri, fıkhi standartlar vb. unsurlara teftiş ekiplerinin tam anlamıyla vâkıf olmasının zorluğu bu seçeneği de zayıf kılmaktadır. Bu çerçevede, bahsedilen denetimin danışma kurulu murakipları ve faizsiz finans kuruluşunun teftiş ekipleri ile ortaklaşa yapılmasının en uygun seçenek olduğu değerlendirilmektedir.

Danışma kurullarının organları belirlenmelidir.

Danışma kurullarının organları, merkezi danışma kurulunun yapısına benzer şekilde tasarlanmalıdır. Bu bağlamda danışma kurullarında da murakabe ekibi, araştırma-geliştirme ekibi ve sekreteryanın olması gereklidir. Bu yöndeki çalışmalar yürütülürken yurt dışı örnekler incelenmelidir.

Murakabe ekibi oluşturulduğu takdirde, faizsiz finans kuruluşu bünyesinde hem teftiş hem de murakabe ekibi şeklinde ikili bir denetim yapısı olmasının kurumsal açıdan zafiyet meydana getirmesi riski söz konusu olabileceğinden, bu ve benzeri riskleri sıfıra indirecek önlemler geliştirilmelidir. Danışma kurulu günlük gelen sorulara cevap veremeyeceği için, bu sorulara cevap verecek bir ekibin olması da faydalı olacaktır. Ayrıca kurulun aldığı kararların arşivlenmesi, tasnif edilmesi, yayımlanması, alt kurulun faizsiz finans kuruluşunun diğer birimleri ve merkezi danışma kurulu ile ilişkilerinin sağlıklı yürütülmesi gibi işlevleri yerine getirecek bir sekreterya organı olmalıdır.

Danışma kurullarına atanacak üyelerin nitelikleri ve sayısı belirlenmelidir.

Uluslararası standartlar da dikkate alındığında, danışma kurullarının en az üç kişiden oluşması gerekmektedir. Üyelerin atanmasının merkezi danışma kurulu onayına tabi olmaması gerektiği ancak atanmayı takip eden belli bir süre içinde merkezi danışma kuruluna bilgilendirme yapılmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

Faizsiz finans kuruluşunun üst yönetiminden bir kişinin danışma kurulunun oy hakkı bulunmayan üyesi olup olmaması da kurumsal yönetim yapısı açısından önemlidir. Bir üst yöneticinin danışma kurulu üyesi olmasının olumlu ve olumsuz tarafları bulunmaktadır. Olumlu tarafı, üst yöneticinin alt kademelerden gelen soruları ve yapılan izahatları kendi bilgi, tecrübe ve birikimi çerçevesinde bir süzgeçten geçirerek danışma kuruluna aktarması ve böylece danışma sürecini daha etkin hale getirmesidir. Olumsuz tarafı ise danışma kurulu üyelerinin görüşlerini hiçbir etki altında kalmaksızın rahat bir şekilde beyan etmesini engelleme ihtimalidir.

Danışma kurulu başkanının aynı zamanda yönetim kurulu üyesi olmayacağı faizsiz finans kuruluşlarının kendi tercihlerine bırakılmalıdır.

Danışma kurulu üyelerinin sahip olması gereken nitelikler noktasında farklı yaklaşımlar mevcuttur. Birinci yaklaşıma göre, danışma kurulu üyelerine İslam muamelat hukuku ve faizsiz finans alanında yetkin olma şartı getirilmesi yeterli olacaktır. Zira bu alanda yetişen akademisyen sayısı çok fazla değildir. Akademisyenlerin bir kısmının merkezi danışma kurulu üyesi olması ve bir danışma kurulu üyesinin çok sayıda kuruluşun danışma kurulunda görev almasının engellenmesi halinde, insan kaynağının daha da sınırlı kalması ihtimali bulunmaktadır. İkinci yaklaşıma göre, söz konusu alanlarda yetkin olma şartı objektif bir kriter olmayacaktır; bu nedenle danışma kurulu üyelerine yetkinliğe ek olarak İslam hukuku alanında doktora sahibi olması şartı getirilmelidir. Her iki seçenek birlikte düşünüldüğünde, üyelerin belli bir kısmının (örneğin üye sayısının üçte ikisi gibi) İslam hukuku alanında doktora yapmış olması diğerlerinin ise doktora yapmamış olsa dahi İslam muamelat hukuku ve faizsiz finans alanında yetkin kişilerden olması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Her halükârda, danışma kurulu üyelerinin İslami finans alanında uzman olması son derece önemli bir tercih sebebi olmalıdır.

Bir kişi aynı anda ülke içinde en fazla iki faizsiz finans kuruluşunun danışma kurulunda üye olabilmelidir. Bu sınırlama, hem genç nesiller arasında bu alana yönelik bilimsel çalışmaların teşvik edilmesini hem de tüm kuruluşlara aynı kişilerin danışmalık yaptığı algısının bertaraf edilmesini sağlayacaktır.

Danışma kurullarının çalışma usul ve esasları belirlenmelidir.

Danışma kurulu kararları ilgili faizsiz finans kuruluşu özelinde bağlayıcı olmalıdır. Danışma kurulları, kendi çalışma usul ve esasları ile etik ilkelerini, merkezi kurulun belirleyeceği asgari kriterleri sağlaması şartıyla kendileri belirlemeli ve merkezi danışma kuruluna bildirmelidir. Bu noktada, kurulları en azından iki ayda bir toplanması ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile karar alması uygun olacaktır.

Danışma kurullarının toplantı tarihi ve gündemi ile meslek sırrı niteliğinde ve haksız rekabete yol açmayacak nitelikte olanlar dışındaki tüm kararlarının kamuoyuna açık

olması, faizsiz finans sistemine yönelik algıyı olumlu etkileyecek ve ülke çapında bir bilgi havuzunun oluşumuna katkı sağlayacaktır. Danışma kurulu kararlarının kamuoyuna açık olmasının bazı tartışmalara neden olma, bunun da faizsiz finans sistemi için itibar riski doğurma potansiyeli olmakla birlikte yukarıda sayılan faydalarının daha önemli olduğu düşünülmektedir.

Danışma kurulu kararlarının ne şekilde (oybirliği ya da oyçokluğu ile) alındığının ve muhalif üyelerin isimlerinin beyan edilip edilmeyeceği önemli bir husus olarak görülmektedir. Oyçokluğu ile alınan kararlar için aynı zamanda muhalif üyelerin isimlerinin açıklanması kurulun kararından ziyade kişinin kararının ön plana çıkması ve faizsiz finans uygulamaları hakkında zihin karışıklığı ve ayrışmaların oluşması riskini taşımaktadır. Diğer taraftan, bu seçenek altında faizsiz finans kuruluşlarının daha sağlıklı çalışabileceği, kamuoyu denetiminin sağlanabileceği ve böylece kuruluşların itibarının daha da artabileceği ihtimal dahilindedir.

STRATEJİ, KOORDİNASYON ve İNOVASYON MASASI

Amaç

Faizsiz finans alanıyla ilgili kurum ve kuruluşların vizyon ve misyonlarının gözden geçirilmesi, söz konusu kurum ve kuruluşlar (yurt içi ve yurt dışı) arasında etkin bir koordinasyon sağlanması, faizsiz finans sektörünün kısa ve uzun vadeli stratejilerinin belirlenmesi ve inovasyon becerilerinin artırılması bağlamında öneriler geliştirmektir.

Tespitler

Katılım bankacılığı sektörünün konvansiyonel bankacılık sektörüne yakınsama/alternatif olma ayrımını net bir şekilde gözetmediği değerlendirilmektedir. Zira katılım bankalarının en büyük açmazlarından biri, konvansiyonel bankaların bazı ürün ve hizmetlerini sunamamalarıdır. Bu hizmetlerin katılım bankalarından talep edilmesi şeklindeki baskılar, katılım bankalarını konvansiyonel bankacılıktaki her ürüne/hizmete alternatif oluşturmaya itmektedir. Bu ise sektörün geleceği açısından olumsuz bir yaklaşımdır. Bu nedenle, katılım bankalarının sürdürülebilir büyümeyi sağlayabilmeleri için faizsiz finansal ürün inovasyonuna ilişkin uzun vadeli stratejiler geliştirmeleri oldukça önemlidir.

Katılım bankalarının yurt içi pazar paylarını artırmaları, kısa vadede şubeleşme, orta ve uzun vadede ise teknolojiye dayanarak yararlanma ve operasyonel verimliliği artırma ile mümkündür. Yeni şubelerin marjinal verimliliği düşebilmekte ve belli bir şube sayısından sonra şubeleşme süreci zarar etme endişesi ile tıkanmaktadır. Halen şube başına tahsil edilmekte olan şube faaliyet harcı uygulaması, küçük şubelerle az gelişmiş bölgelere ulaşılmasının önündeki en büyük engeldir. Sadece düşük nüfuslu yerleşim birimleri değil büyük şehirlerdeki düşük gelirli toplum kesiminin yaşamakta olduğu semtler de bu kapsamda ele alınmalıdır.

Katılım bankaları bilişim teknolojilerinin daha etkin/fazla kullanılmasına ilişkin stratejiler geliştirmekte ve bu süreçte danışmanlık firmalarından destek almaktadır.

Belirlenen stratejiler doğrultusunda kurumsal kapasitelerini artıran katılım bankaları bu alanda her geçen gün gelişim göstermektedir. Buna rağmen, özellikle mobil erişimcilik bağlamında katılım bankaları hâlâ beklenen seviye ulaşamamışlardır.

TKBB'nin daha etkin çalışması; algı yönetimi, rekabet gücünün artırılması, insan kaynakları kalitesinin artırılması, sektörün yurt içi ve yurt dışı ilişkilerinin geliştirilmesi açısından son derece önemlidir. Bu bağlamda, TKBB'nin maddi ve beşeri kaynak eksikliğinin giderilmesi Birliğin etkinliğini artıracaktır.

Kamu katılım bankasının kurulmasına ilişkin genel görüş, öncelikle söz konusu bankanın/bankaların haksız rekabet yaratacağı ancak rekabet bütünlüğü sağlanması durumunda uzun dönemde faizsiz finans sektörünün gelişimine katkıda bulunacağı yönündedir. Kamu katılım bankasının kurulmasının sermaye, finansal erişim, algı yönetimi gibi alanlarda yaşanan sıkıntıları azaltacağı değerlendirilmektedir. Diğer yandan, katılım bankalarının müşteri ve piyasa segmentasyonunda yaşadıkları sıkıntıların çözümü noktasında nasıl bir etki yapacağı konusunda belirsizlik vardır.

Hazine Müsteşarlığının kira sertifikası ihraç etmesi, kamunun katılım bankacılığına girmesi yönündeki çalışmalar ve Körfez sermayesinin Türkiye'deki faizsiz finans araçlarına olan ilgisinin artırılmasına yönelik adımlar Türkiye'nin faizsiz finansa verdiği önemi göstermektedir. Ayrıca; IDB, IFSB ve OIC başta olmak üzere uluslararası kurum ve kuruluşların Türkiye'ye olan ilgileri ve ülkemizle işbirliği yapma istekleri, Türkiye'nin faizsiz finans alanında yükselen bir değer olduğuna işaret etmektedir. Dünya Bankası'nın İstanbul'da Küresel İslami Finans Geliştirme Merkezi kurması da Türkiye'nin faizsiz finans alanında merkez olma potansiyelinin ne derece yüksek olduğunu teyit etmektedir.

Öneriler

Faizsiz finansa ilişkin vizyon, misyon ve hedefler gözden geçirilmelidir.

Mevcut katılım bankalarının hedef, vizyon, tahmin ve beklenti anlamında net bir söyleme sahip olmaları gerekmektedir. Bu bağlamda; kamu otoriteleri, katılım bankaları ve TKBB başta olmak üzere ilgili tarafların İFM Projesi çerçevesinde faizsiz finans ve katılım bankacılığına ilişkin somut ve ulaşılabilir hedefler belirlemeleri, sektörün gelişim yönü ve hızı açısından son derece önemlidir. Belirlenecek hedeflere daha kolay ulaşabilmek için, faizsiz finansın devlet politikası olarak 'bebek endüstri' (infant industry) kabul edilmesi ve bu sektöre belirli bir süre için bazı teşvikler sağlanması seçeneği değerlendirilmelidir.

Sektörde gelişim ve değişimin devamlılığı sağlanmalıdır.

Katılım bankalarının büyümeyi sürdürülebilir hale getirmek için değişim ve inovasyon konularında strateji geliştirmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda sektör oyuncularının belirli stratejilerinin olmamasının altında yatan yapısal nedenler araştırılmalıdır. Geleceğe yönelik daha maliyet-etkin projelerin üretilebilmesi amacıyla, TKBB

önderliğinde geçmiş tecrübelerin tartışıldığı platformlar oluşturulmalı ve bu platform üzerinden yapılan çalışmaların arşivlenmesi sağlanmalıdır.

Pazar ve müşteri segmentasyonuna ilişkin stratejiler belirlenmelidir.

Müşteri ve pazar segmentasyonu, Türkiye’de faizsiz finans sektörünün büyüme yönünü belirleyecektir. Bu bağlamda, pazar ve müşteri segmentasyonuna önem verilerek, öncelikle ele alınacak pazar ve müşteri kitlelerinin belirlenmesi gerekmektedir. Segmentasyon çalışmaları sonrasında hedef kitlelerin ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin stratejiler belirlenmelidir. Katılım bankası – konvansiyonel banka ayrımı yapmayan ve pragmatist davranan kesimlerin hedef alınması piyasa penetrasyonu bağlamında önemlidir.

Katılım bankalarının finansal erişime olan katkısı artırılmalıdır.

Düşük nüfuslu veya az gelişmiş yerlerde şube açılmasının teşvik edilmesi için şube faaliyet harcının kaldırılması, bu mümkün değilse aktif büyüklüğüne göre farklılaştırılması gerektiği düşünülmektedir. Faiz hassasiyeti nedeniyle birikimlerini katılım bankalarında dahi değerlendirmeyen kesimi finansal sisteme dâhil etmek için stratejiler geliştirilmeli ve algı yönetimine önem verilmelidir.

Erişim kanalları ve hizmet kalitesi artırılmalıdır.

Toplumun faizsiz finans sistemine daha kolay erişim sağlayabilmesi için katılım bankalarının şube ağlarını genişletmeleri, çeşitli alanlardaki işbirliklerini artırmaları önerilmektedir. İşbirliği kapsamında özellikle ortak ATM projesinin hayata geçirilmesi son derece önemlidir. Yapılan analiz çalışmaları, faizsiz finans kuruluşları tarafından sunulan hizmetin kalitesinin müşteri tercihinde önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Hizmet kalitesinin artırılması kapsamında, mevcut iş modellerinin belirli ölçülerde güncellenerek kalite odaklı bir faizsiz finans sisteminin tesis edilmesi gerekmektedir.

Katılım bankalarının bilişim teknolojilerinden daha fazla yararlanması sağlanmalıdır.

Mobil erişim bağlamında hâlâ beklenen seviyeye ulaşamayan katılım bankaları, ölçek ekonomisi anlamında kendi aralarında bu alanda işbirliğine gitmelidir. Bu bağlamda, TKBB bünyesinde bilişim teknolojilerine ilişkin bir çalışma grubu kurulmalı, böylece katılım bankalarının sorunlarını analiz eden ve bu sorunlara çözüm bulan ortak bir platform sağlanmalıdır.

TKBB’nin etkinliği artırılmalıdır.

TKBB’nin katılım bankalarını temsil etme, sorunlarını giderme, kamuoyu oluşturma, strateji geliştirme ve sektörün gelişimine katkı sağlama amaçları doğrultusunda bütçesini artırması, fiziksel yetersizlikleri gidermesi, gerekli organizasyonel yapılanmayı oluşturmaya, insan kaynağını geliştirmesi ve pro-aktif bir rol üstlenmesi gerekmektedir.

TKBB bünyesinde araştırma ve strateji geliştirme faaliyetleri daha yoğun ve verimli şekilde yürütülmelidir. Katılım bankalarının da TKBB'nin faaliyetlerine daha katılımcı yaklaşması, TKBB'nin istenilen verimlilik ve etkinliğe ulaşması noktasında önem arz etmektedir.

Faizsiz finans alanında koordinasyon sağlayan bir yapı kurulmalıdır.

Faizsiz finans alanında, ilgili taraflar arasında koordinasyon sağlama ihtiyacına binaen, kamunun ve özel sektörün temsil edildiği bir çatı yapı oluşturulmalıdır. Önerilen yapı, düzenleyici kurumlarla faizsiz finans kuruluşları arasındaki ilişkiyi yönetmeli ve gerekli koordinasyonu sağlamalıdır. Söz konusu çatı yapı, Türkiye'de faizsiz finans sektörünün geliştirilmesi ve İstanbul'un bu alanda bir merkez olması hedefi doğrultusunda çalışmalıdır. Bu bağlamda, sektörün gelişiminin önündeki engellerin kaldırılması, sektörün gelişimi için yön ve vizyon belirlenmesi gibi konularda öncü rol oynamalıdır. Diğer taraftan, uluslararası kurum ve kuruluşlarla ilişkilerin geliştirilmesi, bilgi paylaşımı yapılması ve ortak çalışmalar yürütülmesi gibi konularda ülkemizi temsil etmelidir.

IDB fonlarından daha fazla yararlanılması sağlanmalıdır.

IDB'nin Türkiye'nin potansiyeline uygun olarak katılım bankalarına daha fazla fon kullandırma konusundaki istekliliğine karşılık katılım bankalarının da fon kullanma konusunda daha talepkâr olması gerekmektedir. Bu bağlamda, katılım bankacılığı sektörünün IDB'nin Ankara Temsilciliği ile yakın ilişki içinde olması gerekmektedir.

Kamu katılım bankasının sektöre giriş modeli doğru belirlenmelidir.

Sektöre durumuna ilişkin ayrıntılı analizler yapılarak kamu katılım bankasının piyasadaki yeri ve işlevi konusunda cevap bekleyen sorulara analitik yaklaşımla yanıt bulunmalıdır. Bu bağlamda, kamu gücüyle tesis edilecek katılım bankasının/bankalarının çalışma modelinin sürdürülebilir ekonomik büyümeye azami katkı sağlayacak şekilde belirlenmesi gerekmektedir.

Sonuç Bildirgesi

Faizsiz finans modelinin ülkemizdeki gelişim süreci, bu modele yönelik toplumsal bir ihtiyacın var olduğunu göstermektedir. Türkiye’de son dönemlerde faizsiz finansı konu alan bazı uluslararası toplantı ve paneller düzenlenmiş; ilgili kişi, kurum ve kuruluşlar sistemin geliştirilmesine yönelik müzakerelerde bulunmuşlardır. Bu raporun konusu olan çalıştay da uzun bir hazırlık sürecinin ardından aynı düşüncelerle organize edilmiş ve çalıştay oturumlarında katılım bankacılığı ve faizsiz finansın gelişmesi için neler yapılması gerektiği görüşülmüştür.

Toplam dokuz masada yaklaşık üç gün süren görüşmeler sonucu elde edilen bulgulara ve sunulan önerilere her bir masa bazında raporun ilgili bölümlerinde yer verilmiştir. Söz konusu bulgu ve öneriler topluca ele alındığında, Türkiye’de faizsiz finans sisteminin en önemli sorunlarını,

- Sisteme yönelik algının iyi yönetilememesi,
- Sistemin felsefesine vâkıf nitelikli insan kaynağı eksikliği,
- Faizsiz finansa ilişkin ürün, hizmet ve piyasaların yeterince çeşitli ve gelişmiş olmaması,
- Sistemin kurumsal yapısının ve hukuki altyapısının tam olarak oluşturulamaması,

şeklinde özetlemek mümkündür.

Aşağıda, sistemin gelişmesinin önünde engel teşkil eden sorunlara yönelik çözüm önerileri okuyucunun ilgisine sunulmaktadır. Bu öneriler, oturumlar sırasında katılımcılar tarafından beyan edilen ve çoğunluğun üzerinde mutabık kaldığı görüşleri yansıtmakta olup, ilgili kurum ve kuruluşlar nezdinde alınmış kararlar şeklinde algılanmamalıdır. Söz konusu önerilerin ülkemizde faizsiz finans sisteminin geliştirilmesi noktasında yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Eğitim, İnsan Kaynağı ve Sertifikasyon

- Lisans düzeyinde İİBF’de İslam hukuku/İslami finans, ilahiyat fakültelerinde ekonomi/finans alanında seçmeli/zorunlu dersler programlara konulmalıdır.
- Orta vadeli bir plan çerçevesinde üniversitelerde faizsiz finans ve katılım bankacılığı alanında eğitim verecek bölümler kurulmalıdır.
- Yurt içi ve yurt dışındaki üniversitelerde katılım bankacılığı ve faizsiz finans alanındaki programlar için burs imkânları ve teşvik mekanizmaları geliştirilmelidir.
- Lisans ve lisansüstü derslerden teknik, prosedürel ve hukuki yönleri olanlar için katılım bankalarındaki uzman personellerin derslere konuk eğitmen olarak katılmaları sağlanmalıdır. Katılım bankalarının üniversitelerle ortak seminer, konferans ve benzeri programlarının sayısı artırılmalıdır.
- Türkçe literatür ve ders kitabı eksikliğinin giderilmesi amacıyla bu alandaki yabancı kaynakların düzenli olarak taranması, tercüme edilmesi ve telif eserlerin oluşturulması süreçlerini içeren sistematik bir mekanizma tesis edilmelidir.
- Faizsiz finans ve katılım bankacılığı alanında çalışan ve çalışmak isteyen akademisyenlere ve eserlere ilişkin bir veri tabanı oluşturulmalıdır.

- Faizsiz finansa yönelik sertifikasyon programları oluşturulmalıdır.
- Üniversite öğrencilerinin faizsiz finans kuruluşları nezdindeki staj imkânları artırılmalıdır.
- Faizsiz finans alanında çalışacak enstitüler/araştırma merkezleri kurulmalıdır.

Ürün Çeşitliliği (Plasman)

- Hazine Müsteşarlığı tarafından geliştirilmiş olan “Melek Yatırımcılar” projesi ve benzeri projelere katılım bankalarınca mudarebe ve müşareke yöntemiyle finansman sağlanması ve katılım bankalarının bu alanda aktif olmalarını sağlamak amacıyla ilgili paydaşlar nezdinde çalışmalar yapılmalıdır. Bu kapsamda, Hazine Müsteşarlığı tarafından geliştirilen proje karar mekanizmalarından belirli ölçülerde katılım bankalarının yararlanmaları sağlanmalı ve Kredi Garanti Fonu benzeri bir yapı hayata geçirilmelidir.
- Katılım bankalarını özkaynak finansmanına yönlendirmek amacıyla mudarebe ve müşareke şeklinde kullandıkları fonlara ilişkin mükellefiyetler azaltılmalıdır.
- Katılım bankalarının finansal kiralama işlem hacmini artırmak amacıyla gerekli vergisel teşvik düzenlemeleri yapılmalı, işlem sürecini uzatan yasal prosedürler gözden geçirilmeli, finansal kiralama alacaklarının kira sertifikası ihracına dayanak teşkil edebilmesi için Finansal Kiralama Kanunu’nda gerekli değişiklik yapılmalıdır.
- Sat ve geri kirala işlemlerine yönelik mevcut vergi teşviklerinin kapsamına gerçek kişilere ilişkin işlemler de alınmalıdır.
- Menkul kıymetlerin kredili alımlarına ilişkin SPK tebliğinde gerekli değişiklik yapılarak sermaye piyasası araçlarının tevrruk işlemlerinde kullanılması ve bu sayede katılım bankalarının yurt içi piyasalarda işlem yapabilmeleri sağlanmalıdır.
- BİST bünyesinde tevrruk işlemlerinin gerçekleştirilebilmesi amacıyla fiziki teslimi mümkün kılan emtia piyasaları kurulmalıdır.
- Kefalet işlemi, teminat mektupları kapsamında ilgili paydaşlarla ele alınmalı ve bu işleme yönelik yeknesak uygulamalar geliştirilmelidir.
- Ülkemizde henüz uygulanmayan veya hacmi oldukça düşük olan isticrar, menafaa, müsaveme, selem, paralel selem, musakat ve muzaraa gibi işlem türleri incelenmeli araştırılmalı ve yurt dışı uygulamalar da dikkate alınarak müşterilere sunulmalıdır

Ürün Çeşitliliği (Kaynak)

- Kamu projelerinin finansmanı ve benzeri alternatif kaynak ve yöntemlere mebnî kira sertifikası ihracına yasal mevzuatta açıkça olanak tanınmalıdır.
- Anglosakson hukukunda yer alan ve ülkemizde de başta SPV'lerin kullanılması olmak üzere farklı alanlarda uygulama kolaylığı sağlayacak olan 'beneficial ownership' hakları Medeni Kanuna eklenmelidir.
- 'Trust' kurumu yurt içi mevzuat kapsamında net bir biçimde tanımlanmalıdır.
- Katılım bankaları tarafından yurt dışında ihraç edilen kira sertifikalarının BİST'e kote edilmesi için, kote olma ve kotta kalma ücretlerinde teşvik edici düzenlemeler yapılmalıdır.
- Mudarebe ve müşareke ürünlerini geliştirmek için katılım bankalarını mudarebe ve müşareke sukuk ihracına teşvik edecek düzenlemeler yapılmalıdır.
- Sadece bankalararası işlemlerde kullanılan vekâlet yöntemi, kurumsal müşterilere yönelik olarak da geliştirilmeli ve uygulanmalıdır.
- İlgili paydaşlar tarafından belirlenecek sınırlamalar (tutar ve vadeye ilişkin) dâhilinde katılım bankalarının 30 günden daha kısa vadeli katılma hesabı açmalarına müsaade edilmelidir.
- IDB ve EIB gibi uluslararası kuruluşlarca kullanılan fonlardan azami derecede istifade edilebilmesi amacıyla katılım bankaları ortak hareket etmeli ve çalışmalar yapılmalıdır.
- Katılım bankalarının kaynak çeşitliliği ve likidite imkânlarının artırılması bağlamında, söz konusu bankaların TCMB ve BİST nezdinde işlem yapma imkanlarını artıracak hukuki ve teknik altyapı çalışmaları ivedi olarak tamamlanmalıdır.

Piyasalar

- Türkiye'de faizsiz finans ilke ve kurallarına uygun işlemlerin yapılabileceği bir metal borsasının kurulmasına yönelik çalışmalara hız verilmeli, ayrıca bu piyasalarda konvansiyonel bankaların da işlem yapabilmesine olanak sağlanmalıdır.
- Faizsiz finans kuruluşlarının likidite yönetimini kolaylaştırmak amacıyla, gerekli hazırlık sürecini müteakiben ülkemizde IILM benzeri bir yapı kurulmalıdır.
- Kira sertifikası piyasasının derinleşmesi ve ikinci el piyasasının oluşması amacıyla; Hazine Müsteşarlığı tarafından gerçekleştirilen kira sertifikası ihraçlarının sürekli hale getirilmesi, hacminin artması, farklı vade ve para birimleri üzerinden yapılması ve faizsiz kamu finansmanı araçlarının genel kamu borçlanma programının önemli bir parçası olması sağlanmalıdır.
- Kira sertifikası ihraçlarına münhasır olarak katılım bankalarına yönelik piyasa yapıcılığı mekanizması geliştirilmelidir.

- Kira sertifikalarının müşteri tabanının genişlemesi için, katılım bankaları aktif şekilde çalışmalı, bu kapsamda sertifikalar potansiyel müşterilere düzenli olarak tanıtılmalı ve pazarlanmalıdır.
- Katılım Endeksi'ne dayalı ürünlerde çeşitliliğe gidilmeli ve endeksin kullanım alanı geliştirilmelidir.
- Faizsiz yatırım ürünlerinin tanıtımına yönelik olarak BİST ve SPK işbirliğinde bilgilendirici toplantılar yapılmalı ve tanıtıcı rehberler hazırlanmalıdır.

Sigortacılık ve BES

- Katılım sigortacılığı yasal tanıma kavuşturulmalı ve mevzuattaki yerini almalıdır.
- Türkiye'de müstakil bir retekafül şirketi kurulmalı, söz konusu şirketin kurulmasına kadarki süreçte Milli Reasürans T.A.Ş.'nin retekafül yapabilmesi sağlanmalıdır.
- Katılım sigortacılığı alanında faaliyet gösteren şirket sayısının artması için teşvikler geliştirilmeli ve orta vadeli bir plan çerçevesinde Katılım Sigortaları Birliği kurulmalıdır.
- Faizsiz finansın tanıtılmasına yönelik çalışmalarda, katılım sigortacılığı, faizsiz BES ve retekafül konularına yeterince yer verilmelidir.

Standartlar ve Düzenleme

- İlgili kamu kurumlarında faizsiz finans konusunda uzmanlaşmış personel sayısı artırılmalı, bu amaçla personele eğitim imkânları sunulmalıdır.
- Uzun vadeli bir plan çerçevesinde faizsiz finans sistemine yönelik ayrı bir mevzuat alt yapısı oluşturulmalıdır. Ancak kısa ve orta vadede genel bir mevzuat taraması çalışması yapılarak sistemin ihtiyaçlarına uygun düzenleme değişiklikleri hayata geçirilmelidir.
- Faizsiz finans (bankacılık, sermaye piyasası, sigortacılık alanlarına) ilişkin Türkiye standartları oluşturulmalı, bu kapsamda AAOIFI'nin ve IFSB'nin çalışmaları rehber olarak kullanılmalıdır.
- Faizsiz finansın kendine özgü değerlerini yansıtan kurumsal yönetim ilkeleri belirlenmelidir.

Kurumsal İletişim, Algı ve İtibar Yönetimi

- Algı yönetimi uygulamalarında kapsayıcı bakış açısına sahip olunmalı, sistemin İslami esaslara uygunluğu, ekonomik ve sosyal alanlardaki faydaları üzerinde durulmalıdır.
- Sistemin daha geniş kesimlere duyurulması ve benimsetilmesi amacıyla kapsamlı bir tanıtım kampanyası başlatılmalı, kampanyanın etkin ve verimli olması için gerekli ölçüde profesyonel danışmanlık alınmalıdır. Kampanya

sürecinin tek elden yürütülmesi için TKBB'nin imkânları arttırılmalı ve tanıtım faaliyetleri bu merkezden yönetilmelidir.

- Sistemin tüm taraflarınca itibar edilecek ortak değerler belirlenmeli ve bu değerlere sadık kalınmalıdır.
- Ekonomik hayata ilişkin dini prensipler dikkate alınarak sistemin dayandığı temeller sadece faiz yasağına indirgenmemelidir.
- Katılım bankası müşterileri, sistemin işleyişi ve işlemlerin mahiyetleri kendilerine açıklanmak suretiyle bilinçlendirilmeli ve müşteriler nezdinde akit kurma iradesi tesis edilmelidir.
- Katılım bankaları sosyal amaçlı harcamalarını finansal alanda da gerçekleştirmeli, bu amaçla projeler geliştirmelidirler.
- Faizsiz finansa ilişkin konularla ilgili olarak DİYK ile TKBB arasında düzenli bilgi akışı sağlanmalıdır.
- Sistemin felsefesiyle uyuşmayan klasik pazarlama stratejileri benimsenmemeli, aşırı rekabetçi uygulamalara başvurulmamalıdır.
- Kısa vadeli piyasa işlemlerinin faizsiz finans prensiplerine uygun gelişme göstermesi için gerekli tedbirler hayata geçirilmelidir.
- Sistemin işleyişi ve tereddüt oluşturan hususlarla ilgili olarak şeffaflığa azami derecede önem verilmelidir.
- Yurt dışı uygulamalar ve IFSB standartları çerçevesinde ilgili paydaşlarla görüşmeler yapılarak Kâr Dengeleme Rezervi ve Yatırım Riski Rezervi uygulamalarına ilişkin kapsamlı düzenleme yapılmalıdır.
- Faizsiz finans sisteminin Türkiye'de kendine özgü terminolojisi oluşturulmalı, algı bozukluğu oluşturan (kredi, İslami bono, İslami repo vs.) terimler belirlenerek söz konusu terimlerin her alanda kullanımı engellenmelidir.

Danışma Kurulları

- İstanbul'un faizsiz finansın merkezi haline getirilmesi, bu alanda Türkiye ekolünün (kriterlerinin) oluşturulması, faizsiz finans kuruluşları arasında uygulama birliği sağlanması, ilgili kuruluşların faizsizlik ilkesine uyduğuna ilişkin güvenin tesis edilmesi ve faizsiz finans uygulamalarının geniş kitleler tarafından kabulünün sağlanması amacıyla geniş tabanlı bir merkezi danışma kurulu oluşturulmalıdır.
- Geniş tabanlı bir merkezi kurulun güven ve itibarı daha iyi tesis edeceği ve daha isabetli kararlar alacağı göz önünde bulundurularak merkezi danışma kurulunun yeterli üye sayısına sahip olması sağlanmalıdır.
- Merkezi danışma kurulunda, faizsiz finans kuruluşlarının kendi danışma kurullarından, DİB'den ve akademik camiadan üyeler yer almalıdır. Ayrıca kurulda ilgili kamu kurumlarından gözlemci üyeler de bulunmalıdır.

- Her bir faizsiz finans kuruluşu bünyesinde, faizsiz finans ilke ve kurallarının sağlıklı bir şekilde uygulanması için bir danışma kurulunun kurulması yasal olarak zorunlu hale getirilmelidir.
- Danışma kurulu kararları ilgili faizsiz finans kuruluşu için bağlayıcı olmalıdır. Bu bağlamda kurulun aldığı kararlara ilişkin uygulamalar iç kontrol ve iç denetime tabi tutulmalıdır.
- Merkezi danışma kurulunun bütün kararları, danışma kurullarının ise mesleki sır niteliğinde olan ve gizlilik gerektiren konular dışındaki kararları uygun iletişim kanalları vasıtasıyla kamuoyuna açıklanmalıdır. Bütün kararlar sistematik bir şekilde arşivlenmelidir.

Strateji, Koordinasyon ve İnovasyon

- Katılım bankalarının sorunlarını giderme, bu bağlamda kamuoyu oluşturma, strateji geliştirme ve sektörün gelişimine katkı sağlama amacı doğrultusunda TKBB'nin maddi ve beşeri kaynakları artırılmalıdır.
- İlgili kamu kurumları nezdinde faizsiz finans ile ilgili birimler/ekipler oluşturulmalıdır.
- Katılım bankacılığı ve faizsiz finans alanıyla ilgili kamu kuruluşları ve özel kuruluşlar arasında koordinasyon sağlama ihtiyacına binaen bir çatı yapı oluşturulmalıdır.
- Faizsiz finans sektörü devlet politikası düzeyinde bebek endüstri (infant industry) kabul edilmeli ve gelişim sağlamasına yönelik kapsamlı teşvik paketleri hazırlanmalıdır.
- Faizsiz finans erişim kanalları artırılmalı; yeni şubeler açılması, ortak ATM projesi vb. faaliyetlerin yanı sıra mobil erişimi kolaylaştırmak için bilişim teknolojilerinden daha fazla yararlanılmalıdır.
- Kalite odaklı bir faizsiz finans sistemi tesis edilmelidir.
- Faizsiz finans sektörünün IDB fonlarından daha fazla yararlanması sağlanmalıdır.
- Kamu katılım bankasının sektöre giriş modeli doğru belirlenmelidir.
- Faizsiz finans sektörünün büyüme yönünün belirlenmesi ve hedef kitlenin ihtiyaçlarına daha iyi cevap verilebilmesi için pazar ve müşteri segmentasyonuna daha fazla önem verilmelidir.

Katılımcı Listesi

Eğitim, İnsan Kaynağı ve Sertifikasyon Masası

Prof. Dr. Adem Esen, Sabahattin Zaim Üniversitesi, Öğretim Görevlisi
Doç. Dr. Mehmet Saraç, Sakarya Üniversitesi, Öğretim Görevlisi
Dr. Necati Tekatlı, TCMB, Genel Müdür
Serkan Karabacak, SPL, Genel Müdür Yardımcısı
Yasemin Kaya, BDDK, Kıdemli Bankacılık Başuzmanı
Olgar Süner, BDDK, Bankalar Yeminli Murakıbbı
Osman Nihat Yılmaz, TKBB, Genel Sekreter Yardımcısı
Ahmet Erkoç, Albaraka Türk, Müdür
Recep Tekçam, Bank Asya, Müdür

Ürün Çeşitliliği (Plasman) Masası

Prof. Dr. M. Şükrü Tekbaş, İstanbul Üniversitesi, Öğretim Üyesi
Ali Arslan, Hazine Müsteşarlığı, Genel Müdür
Doç. Dr. Erk Hacıhasanoğlu, BİST, Grup Müdürü
Kemal Çelik, BDDK, Bankalar Yeminli Murakıbbı
Önder Doğan, SPK, Uzman
Hulusi Horozoğlu, HSBC, Direktör
Tolga Burak Alkaç, Bank Asya, Müdür
Dr. Okan Acar, Kuveyt Türk, Müdür
Erdal Sezer, Albaraka Türk, Müdür Vekili
Erdem Hurşit, Türkiye Finans, Yönetici

Ürün Çeşitliliği (Kaynak) Masası

Doç. Dr. Koray Şimşek, Sabancı Üniversitesi, Öğretim Görevlisi
Bircan Akpınar, SPK, Başkan Yardımcısı
Tahir Canatan, Hazine Müsteşarlığı, Genel Müdür Yardımcısı
Doç. Dr. Ahmet Faruk Aysan, TCMB, Para Politikası Kurulu Üyesi
Hasan Hüseyin Karlıoğlu, BDDK, Bankalar Yeminli Murakıbbı
Sabri Ulus, Bank İslam Brunei Darussalam, Yönetici
Abdullah Karataş, IDB, Bölüm Yöneticisi
Mustafa Aydemir, INCEIF, Danışman
İbrahim Ögüdücü, Bank Asya, Müdür
Mustafa Dereci, Kuveyt Türk, Grup Müdürü
Serdar Sümer, Aktifbank, Genel Müdür Yardımcısı

Piyasalar Masası

Avşar Sungurlu, Bizim Menkul Değerler, Genel Müdür Yardımcısı
Tevfik Kınık, SPK, Başkan Yardımcısı
Erkan Kilimci, TCMB, Genel Müdür
Fatih Bozkurt, Hazine Müsteşarlığı, Genel Müdür Yardımcısı
Doç. Dr. M. Kemal Yılmaz, BİST, Genel Müdür Yardımcısı
Alper Bakdur, Kalkınma Bakanlığı, Daire Başkanı
Hasan Yassıörenli, BDDK, Bankalar Yeminli Murakıbbı
Levent Serttaş, IILM, Yönetici
Orhan Erdem, BİST, Müdür
Hamit Kütük, Kuveyt Türk, Müdür
Hakan Uzun, Türkiye Finans, Müdür

Sigortacılık ve BES Masası

Serap Oğuz Gönülal, Dünya Bankası, Kıdemli Uzman
Selamet Yazıcı, Hazine Müsteşarlığı, Genel Müdür Yardımcısı
Gökhan Karasu, Hazine Müsteşarlığı, Genel Müdür Yardımcısı
Yasemin İnan, BDDK, Bankacılık Uzmanı
Selim Elhadeş, Ernst&Young, Partner
Mehmet Odabaşı, Neova Sigorta, Danışma Kurulu Üyesi
Yunus Emre Gürbüz, Neova Sigorta, İç Denetim Müdürü
Gökhan Çeviker, Bank Asya, Müdür
Kerim Barkın Yüksel, Kuveyt Türk, Yönetmen
Serdar Polat, Türkiye Finans, Yönetici

Standartlar ve Düzenleme Masası

Prof. Dr. Necdet Şensoy, TCMB, Banka Meclisi Üyesi
Uğur Saçmacıoğlu, KGK, Kurul Üyesi
Prof. Dr. Ahmet Yaman, Diyanet İşleri Başkanlığı, DİYK Üyesi
Mehmet Ali Ertunç, Hazine Müsteşarlığı, Genel Müdür Yardımcısı
Eser Şagar, SPK, Uzman
Hüsamettin Yalım, BDDK, Bankalar Yeminli Murakıbbı
Ali Rıza Kerimoğlu, BDDK, Bankacılık Uzmanı
Hakan Kurbetçi, Albaraka Türk, Mevzuat Uyum Başkanı
A. Niyazi Özaltın, Bank Asya, Müdür/Hukuk Müşaviri
Alpaslan Özen, Türkiye Finans, Hukuk Müşaviri
Ali Öztürk, Kuveyt Türk, Araştırma Geliştirme Uzmanı
Bekir Halaçoğlu, Mutlu Avukatlık Ortaklığı, Avukat

Kurumsal İletişim, Algı ve İtibar Yönetimi Masası

Prof. Dr. İsmail Özsoy, Fatih Üniversitesi, Öğretim Görevlisi
Dr. Muhlis Akar, Diyanet İşleri Başkanlığı, DİYK Üyesi
Tamer Bakıcıoğlu, BDDK, Daire Başkanı
Ömer Çekin, BDDK, Bankalar Yeminli Murakıbbı
Nadi Serhan Aydın, SESRIC, Araştırmacı
M. Fehmi Eken, IDB-IRTI, Finansal Analist
Aydın Yabanlı, TKBB, Yetkili
Ayhan Keser, Albaraka Türk, Genel Müdür Yardımcısı
Aslan Demir, Kuveyt Türk, Genel Müdür Yardımcısı
İkram Göktaş, Türkiye Finans, Genel Müdür Yardımcısı

Danışma Kurulları Masası

Doç. Dr. Servet Bayındır, İstanbul Üniversitesi, Öğretim Görevlisi
Doç. Dr. İshak Emin Aktepe, Erzincan Üniversitesi, Öğretim Görevlisi
Doç. Dr. Ertuğrul Boynukalın, Marmara Üniversitesi, Öğretim Görevlisi
Yrd. Doç. Dr. Abdullah Durmuş, Akdeniz Üniversitesi, Öğretim Görevlisi
Mehmet Keskin, Diyanet İşleri Başkanlığı, DİYK Üyesi
Bilal Soysal, BDDK, Bankacılık Uzmanı
Mahmut Esfa Emek, Albaraka Türk, Genel Müdür Yardımcısı
Ali Güney, Türkiye Finans, Genel Müdür Yardımcısı
Dr. İsmail Halitoğlu, Kuveyt Türk, Danışma Kurulu Üyesi

Strateji, Koordinasyon ve İnovasyon Masası

Dr. Mehmet Asutay, Durham University, Öğretim Görevlisi
Mehmet Ali Akben, TMSF, Kurul Üyesi
Murat Türker, BDDK, Başkan Yardımcısı
Murat Çetinkaya, TCMB, Başkan Yardımcısı
Osman Akyüz, TKBB, Genel Sekreter
Ahmet Biçer, TCMB, Genel Müdür Yardımcısı
Ayşegül Karabıyık, BDDK, Kurum Uzmanı
Özgür Tanrıku, McKinsey, Genel Müdür
Dr. Melikşah Utku, Albaraka Türk, Genel Müdür Yardımcısı
Mahmut Yalçın, Bank Asya, Genel Müdür Yardımcısı
İrfan Yılmaz, Kuveyt Türk, Genel Müdür Yardımcısı
Dursun Arslan, Türkiye Finans, Genel Müdür Yardımcısı

NOT: Katılımcıların çalıştay tarihindeki unvanları yazılmıştır.

Çalıştaydan Kareler

**Katılım Bankacılığı ve
Faizsiz Finans Çalıştayı**
21-23 Aralık 2013, Kızılcahamam

EĞİTİM, İNSAN KAYNAĞI VE SERTİFİKA MASASI

ÜRÜN ÇEŞİTLİLİĞİ (PLASMAN) MASASI

ÜRÜN ÇEŞİTLİLİĞİ (KAYNAK) MASASI

PİYASALAR MASASI

ŞİGORTACILIK ve BES MASASI

STANDARTLAR ve DÜZENLEME MASASI

KURUMSAL İLETİŞİM, ALGI ve İTİBAR YÖNETİMİ MASASI

DANIŞMA KURULLARI MASASI

STRATEJİ, KOORDİNASYON ve İNOVASYON MASASI

ATATÜRK BULVARI NO: 191 06680 KAVAKLIDERE ANKARA
TEL: 0(312) 455 65 29 FAKS: 0(312) 424 08 74
WWW.BDDK.ORG.TR